

Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

Літаратура і Мастацтва

№ 1 (2995)
4 студзеня 1980 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

Выдаецца з 1932 г.
Цана 8 кап.

Давер.

Фота А. ГЛІНСКАГА.

ВЫСОКІ ДАВЕР НАРОДА

Працягваюцца перадыбарныя сходы, на якіх вылучаюцца кандыдаты ў дэпутаты Вярхоўнага Савета БССР. Усюды яны праходзяць у абстаноўцы вялікага палітычнага і працоўнага пад'ёму савецкіх людзей.

Калектыў мінскага навукова-вытворчага аб'яднання «Дармаш» на сваім сходзе вылучыў кандыдатам у дэпутаты Вярхоўнага Савета БССР па Верашчагінскай выбарчай акрузе народнага мастака СССР Міхаіла Андрэвіча Савіцкага.

Народны паэт Беларускай ССР Пімен Емяльянавіч Панчанка вылучаны кандыдатам у дэпутаты вышэйшага органа дзяржаўнай улады рэспублікі па Бабруйскай — Першамайскай выбарчай акрузе калектывам машынабудаўнічага завода імя У. І. Леніна.

ЛЕНІНСКАМУ ЮБІЛЕЮ ПРЫСВЯЧАЕЦА

Насустрэч 110-ай гадавіне з дня нараджэння У. І. Леніна Клімавіцкае раённае таварыства «Веды», аддзел культуры райвыканкома наладзілі тэматычны кіналекторый у гарадскім кінатэатры «Беларусь». Першую лекцыю «Ленінізм — рэвалюцыйны сцяг нашай эпохі» прачытаў другі сакратар РК КПБ Б. В. Шлак. Перад дэманстрацыяй фільмаў пра У. І. Леніна з гутаркамі выступілі таксама за-

гачыкі аддзела культуры Б. М. Ігнацьеў і член раённай арганізацыі таварыства «Веды» М. М. Балтоўскі.

У кінатэатры будуць дэманстравацца кінастужкі «Сям'я Ульянавых», «Расказы пра Леніна», «Шостага ліпеня» і іншыя. Перад сеансамі глядачы праслухаюць шэраг лекцый аб Уладзіміру Ільічу, вялікім правадыру працоўных усёго свету. І. ЖУРКО.

ВЫБРАНАЕ З ПЕРАЖЫТАГА

Сярод злучэнняў і часцей, якім у гады Вялікай Айчыннай вайны за вызваленне Беларусі загадам Вярхоўнага Галоўнакамандуючага было прысвоена ганаровае найменне, і 194-я Рэчыцкая Чырванасцяжная стралковая дывізія, што прайшла баявы шлях ад Курскай дугі да Балтыйскага мора і ўдзельнічала ў разгроме ўсходне-прускай групоўкі ворага. Пра сваіх баявых саратнікаў, пра камандзіраў і радавых воінаў і расказае ў кнізе «Адзіная прывілея» намеснік камандзіра па палітычнай частцы 616-га стралковага палка гэтай дывізіі Леанід Пятровіч Грэчка.

Выбранае з перажытага — так у некалькіх словах можна вызначыць змест гэтых успамінаў, што папоўнілі бібліятэчку

«Ваенныя мемуары», якая выходзіць у Ваенным выдавецтве Міністэрства абароны СССР. Згадваючы многае са сваёй франтовай біяграфіі, аўтар з асаблівым гонарам піша пра камуністаў, у якіх была адна прывілея на вайне — заўсёды знаходзіцца на пярэднім краі, заўсёды весці за сабой людзей у бой.

Шмат гаворыць ён і пра вызваленне Беларускай зямлі. Ажываюць у памяці баі за Гомель, Рэчыцу, Шацілкі... Паўстаюць незабыўныя старонкі Беларускай наступальнай аперацыі пад кодавай назвай «Баграціён», у выніку ажыццяўлення якой была вызвалена сталіца рэспублікі — Мінск. Пра гэта гаворыцца ў раздзеле «Пачуццё абавязку».

ЮБІЛЕЙ

«ПІЯНЕРА»

Чвэрць стагоддзя з дня ў дзень прыходзяць сюды, у кінатэатр «Піянер», юныя аматары кіно, каб сустрэцца з любімымі кінагероямі, далучыцца душой да шчыльнай радасці пазнання прыгажосці.

З нагоды юбілею напярэдадні Новага года ў кінатэатры было арганізавана свята, на якім гасцям — работнікам культуры, прадстаўнікам кінастудыі «Беларусьфільм», Дзяржкіно БССР, дзіцячых бібліятэк, рэдакцый дзіцячых выданняў — быў паказаны тэатралізаваны парад кінагерояў з любімых дзіцячых фільмаў. Перад удзельнікамі свята выступілі таксама калектывы дзіцячай мастацкай самадзейнасці.

МУЗЫКА МАЛАДЫХ

Два сімфанічныя пецары, канцэрт камернай музыкі і канцэрт песні, знаёмства з творами ў радыёстудыі, праграма, складзеная са студэнцкіх работ, — такі парадок дзяржаўнага кампазітарскага пленума. Як паведамлялася ў «Ліме», пленум, праведзены праўленнем Саюза кампазітараў БССР напярэдадні Новага года, прысвяціўся творчасці маладых. Не толькі наша музычная грамадскасць, але і шырокі слухачы мелі магчымасць пачуць у канцэртах дзесяткі сачыненняў розных па жанры, па тэматыцы, па творчай манеры і майстэрству.

ПАПАЎНЕННЕ МУЗЕЯ

У Касцюковіцкім краязнаўчым музеі адбылося ўрачыстае адкрыццё бюста народнага паэта Беларусі Арыяна Аляксандравіча Куляшова, створанага народным мастаком СССР З. І. Азгурам.

Перад прысутнымі — землякамі паэта, пісьменнікамі, прадстаўнікамі Саюза мастакоў рэспублікі, студэнтамі, якія сабраліся на ўрачыстае, — з уступнымі словамі выступіў сакратар Касцюковіцкага райкома партыі Т. І. Гаўрыленка. Старшыня праўлення Магілёўскага аблас-

нога аддзялення СП БССР Аляксей Пысін, загадчык кафедры Беларускай літаратуры Магілёўскага педагагічнага інстытута імя А. Куляшова Я. К. Усікаў расказалі аб жыцці і творчай дзейнасці народнага паэта Беларусі. Паэт Пятро Прыходзька, пісьменнік Іван Аношкін, родны паэта выступілі з успамінамі аб Арыядзію Аляксандравічу.

У раённым Доме культуры адбыўся вечар, прысвечаны А. Куляшаву.

Музей у Бярэсці

Унікальны музей ствараецца на месцы раскопак старажытнага селішча ўсходніх славян — Бярэсця, якое пачала пачатак сучаснаму Брэсту. Як нідзе зберагліся тут у першародным выглядзе маставыя, частакол, зрубы жылых памяшканняў вышэйняга да дзесяці вякоў. Археалагі вызначылі ўзрост селішча — XI—XIII стагоддзі. У ходзе раскопак знойдзена вялікая колькасць вырабаў з гліны, скуруных вырабаў, фрагментаў ільняных і шарсцяных тканін, прылад наваляскага рамяства і сельскай гаспадарні, наканечнікі стрэл. Вялікую навуковую каштоўнасць уяўляе самытавы грэбень з кірыліцай, які яшчэ раз даказвае шырокае распаўсюджанне пісьменнасці на старажытнай Русі.

Пабудовы Бярэсця і археалагічныя знаходкі стануць экспанатамі археалагічнага павільёна «Берасцейскае гарадзішча» — філіяла Брэсцкага абласнога краязнаўчага музея.

Прадметы, знойдзеныя на месцы раскопак, дазваляюць меркаваць, што даследчыкі выйшлі на рэшткі толькі рамскага квартала горада. У старажытным летапісе XIII стагоддзя «Пахвальнае слова князю Уладзіміру Васільявічу», стваральніку Беларускай Віевы ў Камлянцы, упамінаюцца такія ж вежа і каменны храм святога Міколы, узведзеныя ім на тэрыторыі Бярэсця. Адсюль вынікае, што пад тоўшчамі зямлі, відаць, знаходзіцца дзяцінец — умацаваная частка горада, рэшткі княжацкіх, баярскіх і купецкіх каменных збудаванняў.

Старажытная славянская зямля ў месцы зліцця Заходняга Буга і Мухавца, якая калісьці была надзейным фарпостам на заходніх рубяжках, захоўвае яшчэ шмат таямніц. Яны чакаюць свайго адкрыцця.

М. КАЗЛОВІЧ,
ст. інспектар упраўлення культуры Брэсцкага аблвыканкома.

Вакальна-інструментальную групу «Верасы» мы пабачылі ў заключным канцэрце Усеаюзнага тэлевізійнага фестывалю «Песня-79», які трансляваўся ў першы студзенскі вечар. Гэтымі ж днямі

адбыліся тры выступленні папулярнага ансамбля ў зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі.

Фота Ул. КРУКА.

М. МІНКЕВІЧ.

Экслібрысы М. Селешчука ў Вільнюсе

Доўраховотнае таварыства аматараў кнігі Літоўскай ССР арганізавала выстаўку экслібрысаў мастакоў прыбалтыйскіх рэспублік. У гэтай выстаўцы, якая стала традыцыйнай, прынялі ўдзел 43 мастакі з Эстоніі, Латвіі і Літвы. Вядучыя майстры экслібрысы прыбалтыйскіх рэспублік паказалі больш за 400 работ, якія прадэманстравалі дасягненні мастакоў трох рэспублік за апошнія гады ў гэтым цікавым жанры мастацтва.

На выстаўку арганізатары запрашаюць у якасці гасця аднаго мастака з іншых рэспублік нашай краіны. На гэты раз запрашэнне атрымаў малады мінскі мастак Мікалай Селешчука. Яго экслібрысы добра вядомы аматарам графікі малых форм прыбалтыйскіх рэспублік. На выстаўцы ў Вільнюсе экспанавалася дзесяць экслібрысаў М. Селешчука, якія ён выканаў у тэхніцы афартаў.

ПРЭМ'ЕРЫ

Напярэдадні Новага года Дзяржаўны тэатр оперы і балета БССР паказаў спектакль «Дон Кіхот» на музыку К. Мінкуса (сцэнічная рэдакцыя Д. Арыпавай, мастак — Я. Ждан, дырыжор — М. Калядка). На здымку: сцэна са спектакля.

Фота Ул. КРУКА.

Дзяржаўны тэатр музычнай камедыі БССР паказаў прэм'еру спектакля Р. Суруса «Несцерка» па п'есе А. Вольскага і В. Вольскага, Рэжысёр-пастаноўшчык — Б. Утораў, музычны кіраўнік спектакля — заслужаны дзеяч мастацтваў БССР І. Абраміс, дырыжор — В. Валатновіч, мастацкае афармленне заслужанага дзеяча мастацтваў БССР Б. Герлавана, балетмайстар — народны артыст БССР С. Дрэчын.

На здымку: сцэна са спектакля.

ВІНШУЕМ!

За заслугі ў развіцці беларускага музычнага мастацтва і вялікую работу па мастацкаму абслугоўванню насельніцтва Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР прысвоіў ганаровыя званні Беларускай ССР творчым работнікам вакальна-інструментальнага ансамбля «Песняры» Беларускай дзяржаўнай філармоніі: народнага артыста Беларускай ССР Мулявіну Уладзіміру Георгіевічу — мастацкаму кіраўніку ансамбля. Заслужанага артыста Беларускай ССР артыстам: Бартневічу Леаніду Леанідавічу, Дзялешку Аляксандру Сяргеевічу, Кашпараву Анатолю Яфімавічу, Місевичу Уладзіславу Людвігавічу, Тышко Леаніду Барысавічу.

Сустрэча з дэлегатам з'езда

У дні работы VI з'езда кампазітараў краіны вучні Мар'янагорскай СШ № 3 напісалі пісьмо беларускаму кампазітару Валерыю Іванову, у якім прасілі яго прыехаць да іх у школьны музей У. І. Леніна і расказаць пра работу з'езда. Пасля вяртання з Масквы Валеры Іванову пабыў у гасцях у сваіх юных сяброў. Кампазітар расказаў аб выступленні на з'ездзе старшыні праўлення Саюза кампазітараў Беларусі Ю. Семіянікі, пра творы многіх беларускіх кампазітараў, якія былі выкананы ў канцэртных праграмах у час работы з'езда.

На сустрэчы прагучаў невялікі аўтарскі канцэрт.

В. АРЛОУ,
заслужаны настаўнік БССР.

НАМ ПІШУЦЬ

Сваё 25-годдзе ўрачыста адзначыла народная харавая капэла чыгуначнікаў Брэсцкага аддзялення чыгуначнікаў. Гэты калектыў заваяваў любоў і прызнанне глядача. З няўменным поспехам выступілі самадзейныя артысты ў Маскве, Мінску, Кіеве, Таліне і многіх іншых гарадах нашай краіны. Тройчы капэла гастралывала ў Польскай Народнай Рэспубліцы. Калектыў праводзіць вялікую работу па эстэтычнаму выхаванню працоўных, развіццю народнай творчасці.

Зараз самадзейныя артысты рыхтуюць новую канцэртную праграму, прысвечаную 110-ай гадавіне з дня нараджэння У. І. Леніна і 35-годдзю Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне. У. МАКАРЭВІЧ.

На адным са старажытных будынкаў вуліцы Леніна ў Віцебску ўстаноўлена мемарыяльная дошка. Яна прысвечана наведанню горада на Дзвіне вядомым рускім пісьменнікам Глебам Успенскім зімою 1890 года. А. ЭЛЭС.

Гасцямі сельскіх працоўнікоў вёсак саўгаса «Арловічы» Дубровенскага раёна была вялікая група артыстаў «Москанцэрта». У сельскім Доме культуры майстры сцэны далі канцэрт. У сваю праграму яны ўключылі сучасныя эстрадныя песні савецкіх і зарубіжных кампазітараў і іншыя жанравыя нумары. Масквічы выступілі з канцэртнай праграмай таксама перад хлебарабамі калгасаў «Шлях да камунізму» і «40 год Кастрычніка». І. КАГАН.

З вялікай цікавасцю знамяцца наведвальнікі Клічаўскай цэнтральнай раённай бібліятэкі з матэрыяламі кніжнай выстаўкі «Табе, таварыш выбаршчыне», якая прысвечана выбарам у Вярхоўны Савет БССР і мясцовыя Саветы народных дэпутатаў. Яна складаецца з раздзелаў «Дзяржава — гэта мы», «Два светлы — дзве дэмакратыі», «Мая рэспубліка». У іх змешчана разнастайная літаратура: «Закон Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік аб выбарах у Вярхоўны Савет СССР», «Закон Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі аб выбарах у Вярхоўны Савет БССР», «Канстытуцыя СССР», шматлікія кнігі партыйных і грамадскіх дзеячаў. І. СЦЯПУРА.

З вялікім поспехам прайшлі на Брэсцкім выступленні самадзейных калектываў з горада Любліна Польскай Народнай Рэспублікі. З ініцыятывай вакальна-інструментальнага ансамбля клубу чыгуначнікаў і танцавальнага калектыву пад'ямаў мясцовай прамысловасці пазнаёміліся хлебарабы калгаса «Пагранічнік» Брэсцкага раёна, воіны-пагранічнікі, адпачываючыя дома адпачынку «Буг». У. МАКАРАУ.

У МАЦОУВАЮЦА КУЛЬТУРНЫЯ СУВЯЗІ

У памяці працаўнікоў калгаса «Шлях Леніна» Бабруйскага раёна і артыстаў Магілёўскага абласнога тэатра драмы і камедыі імя В. І. Дуніна-Марцінкевіча на доўгае застанецца нядзельны вечар 16 снежня 1979 года. У гэты вечар у новым будынку калгаснага клуба, на сцэне якога ўпершыню выступаў прафесійны драматычны калектыў, быў падпісаны прадстаўнікі калгаса і тэатра сумесны калектыўны дагавор «Аб далейшым развіцці сярэбрунскай сувязі і шэфскай уземадапамогі».

Правадзячы ў жыццё пастанову ЦК КПСС «Аб далейшым паліпшэнні ідэалагічнай, палітычна-выхаваўчай работы, творчы калектыў тэатра імя В. І. Дуніна-Марцінкевіча абавязаны паставіць спектакль на сучасную сельскую тэматыку і сыграць яго прэм'еру на сцэне клуба калгаса «Шлях Леніна», падрыхтаваць і рэгулярна праводзіць для працаўнікоў вёскі лекцыі па гісторыі савецкага тэатральнага мастацтва, усяляк

дапамагаць калектывам мастацкай самадзейнасці калгаса, раз у месяц праводзіць творчыя сустрэчы; запрашаць ударнікоў камуністычнай працы, лепшых механізатараў і жывёлаводаў калгаса на прэм'еры ўсіх новых работ тэатра.

Партыйныя і грамадскія арганізацыі калгаса «Шлях Леніна» абавязаны паліпшыць прапаганду савецкага тэатральнага мастацтва, прыцягваць на спектаклі тэатра новых гледачоў, устанавіць даве прэміі для выканаўцаў лепшых мужчынскай і жаночай роляў, сыграных на сцэне клуба; арганізоўваць выезды працаўнікоў вёскі ў горад для прагляду спектакляў на сцэне драматычнага тэатра і выезды трупы тэатра на палывыя станы, фермы і ў аддаленыя гаспадаркі калгаса.

На здымку: падпісанне дагавору прадстаўнікі калгаса і тэатра.

Фота Ю. ЛЫСКОВА.

ШЛЯХІ ТВОРЧАГА РОСТУ

Напярэдадні новага 1980 года Міністэрства культуры БССР сумесна з секцыяй драматургіі Саюза пісьменнікаў рэспублікі правялі семінар маладых беларускіх драматургаў, на якім былі падсумаваны здабыткі маладой нацыянальнай драматургіі, вызначаны шляхі яе далейшага творчага росту.

Размова на семінары адбылася цікавай і прынцыповай. Аб праблемах развіцця беларускай драматургіі, аб асаблівым творчым вопыце і творчай лабараторыі маладых драматургам расказалі прызнаныя майстры гэтага жанру Андрэй Макаёнак, Мікалай Матукоўскі, Кастусь Губарэвіч. Яны ж зрабілі разбор некаторых твораў маладых драматургаў, выкалі цінныя і карысныя заўвагі.

— Карысць ад такіх сустрэч відавочная, — сказаў народны пісьменнік Беларусі драматург Андрэй Макаёнак. — Думаецца, неабавязкова заўсёды надаваць ім форму семінараў, а проста часцей сустракацца, чытаць, абмяркоўваць, спрачацца каб маладыя аўтары самі прымавалі актыўны ўдзел у такіх гаворках. Гэта ў нейкай ступені будзе спрыяць якасному росту нашага пакуль што невялікага атрада драматургаў.

СШЫТАК ДЭБЮТАНТАЎ

Першы нумар 1980 г. выдання Беларускага тэатральнага аб'яднання «Тэатральны Мінск» прысвечаны дэбюту выпускнікоў БДТМІ — крытыкаў і тэатразнаўцаў. Іх выступленнем напярэдняе слова загадчыка кафедры гісторыі і тэорыі мастацтва, мовы і літаратуры Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута прафесара А. Сабалеўскага. Ён знаёміць чытачоў з прафесійнымі асаблівасцямі дзейнасці студэнта, які рыхтуе сябе да тэатразнаўчай і крытычнай работы, каменціруе першыя пробы пара выхаванцаў кафедры. У нумары змяшчаны артыкулы і рэцэнзіі А. Марцінюка, Г. Фурсе, Л. Касцюкі, В. Лонавай, М. Грышчанкі, В. Фацэвай, Г. Нутыманавай, Л. Цытковай, В. Яшкіна. Яны закранаюць пытанні тэхнікі акцёра на драматычнай сцэне, праблемы лясчэння тэатра, увасоблення музычнай драматургіі ў апераце, эстрадных пошуках выканаўцаў і аўтараў і г. д.

«Тэатральны Мінск» № 1 багата ілюстраваны здымкамі акцёраў і сцэн са спектакляў. Упершыню сёлета ўведзены адзел гумару. Павялічыўся тыраж выдання.

К. ТУР.

ПРЭМІІ ЧАСОПІСА «ПОЛЫМЯ»

За лепшыя творы прозы, паэзіі, нарысы, літаратурна-крытычны артыкул, што былі надрукаваны летась, рэдакцыя часопіса «Полымя» прысудзіла прэміі: Аркадзію Марцінючыку — першую прэмію — за раман «Не шукай слядоў сваіх», Анатолю Кудраўчу — другую прэмію — за аповесць «Ігнат Сцяпанавіч Вапшчэцкі»; Петрусю Броўку — першую прэмію — за літку вершаў, Уладзіміру Карынку — другую прэмію — за падборку «В'етнамская балада»; Міколу Гіло — за нарыс «Зялёная пушча — калыска мая...»; Веру Палтаран — першую прэмію — за артыкул «Калі замыкаўся круг жыцця...»; Міколу Лобану — другую прэмію — за рэцэнзію «Упэўненым поступам» на кнігу Алеся Жука «Не забывай мяне».

ЛАЎРЭАТЫ ЧАСОПІСА «БЕЛАРУСЬ»

Упершыню прысуджаны штогадовыя прэміі часопіса «Беларусь». Лаўрэатамі 1979 года сталі: Петруся Броўка (адзначана літка вершаў), Іван Науменка (аповяданне «Кацопа»), Аляксей Гусеў (нарыс «Дарога пакут і мужнасці», «Шлі ў бой дзяўчаты...»), «Па слядах ядовай драмы», Вера Жукоўская (серыя артыкулаў пад рубрыкай «Вацкі і дзеці»), Мікола Бухавец (фотарэпартажы «Шукальнікі скарбаў» і «Праца і творчасць»), Юры Івановіч (каляровыя фота на першых старонках вокладкі пятага і дзесятага нумароў).

Напярэдадні Новага года ў ДOME літаратара адбыўся сход пісьменніцкай арганізацыі рэспублікі, прысвечаны ўручэнню новых членскіх білетаў Саюза пісьменнікаў СССР.

Першы сакратар праўлення СП БССР Іван Шамякін, які выступіў з прамовай, нагадаў, што кампанія па абмену членскіх білетаў была распачата больш года назад і паспяхова завершана да канца 1979 года. Для абмену падрыхтавана 324 пісьменніцкія білеты новага ўзору.

Ва ўрачыстай абстаноўцы старшыня праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі Максім Танк уручыў прысутным пісьменнікам білеты новага ўзору з адлюстраваннем ордэна Леніна, якім узнагароджаны Саюз пісьменнікаў СССР.

На здымку: Максім Танк уручае новы білет члена Саюза пісьменнікаў СССР Янку Врылю.

Фота Ул. КРУКА.

СТАРОНКІ ТВОРЧЫХ СУСТРЭЧ

У ДOME творчасці імя Якуба Коласа Саюза пісьменнікаў рэспублікі завяршыў сваю работу чарговы, дваццаць трэці, семінар маладых пісьменнікаў. На гэты раз у Каралішчавічах шырока былі абмеркаваны праблемы сучаснай беларускай вёскі і іх адлюстраванне ў творах маладой літаратуры. Да пачатку паездкі падзяліцца сваім літаратурным вопытам прыехалі вядомыя майстры слова. Адбыліся ажыўленыя дыскусіі па паэзіі, прозе і публіцыстыцы.

Слова — удзельніку семінара. Ціхія асэнсаваныя сосьні... Іх вяршаліны даўно перамаханулі гэты двухпавярховы драўляны дом з верандамі. Тут, у мудрай зацішчы дрэў, далей ад шумнага горада, любячы працаваць беларускія літаратары. З пісьменніцкіх кабінетаў сляшчаюць сюды падыхаць свежым вадарам каралішчавіцкага лесу героі новых раманаў, аповесцей і пазэм. А ў перадавагодні дні, як і штогод, Дом творчасці быў аддадзены на ўладу пачынаючым літаратарам. З усіх куткоў Беларусі прыехалі яны сюды на чарговы творчы семінар. Ціхія, асцярожныя іх крокі пад сосьні, што памітаюць Коласа. За тыдзень напружанай работы семінара было шэраг сустрэч, якія запамінацца могуць на многія гады, але сустрэча з каралішчавіцкімі сосьні ўспыве ў памяці асабліва шчыльна.

Семінар — адзін з пунктаў работы з маладымі Саюза пісьменнікаў — прысвечаны праблемам сучаснай вёскі і іх адлюстраванню ў літаратуры. Яго ўдзельнікі — маладыя празаікі, паэты, крытыкі і публіцысты. Адным словам, гаворна абляцала быць самай шырокай.

...У пачатку ўжо зараз ёсць адна вялікая літаратурная заслуга: яны пакуль яшчэ не навучыліся глядзець на старэйшых пісьменнікаў, як на калега па перу. Паміж пачынаючымі і прызнанымі майстрамі існуе, як вывелі хвіліны адкрыцця семінара, добрая дыстанцыя ў творчасці. Яна і дае пачаткоўцам магчымасць «бачыць», асэнсоўваць настаўнікаў. Гэтага, наогул, не ведаюць самі настаўнікі, таму яны дазваляюць сабе на семінары... павучаць, забываючы падчас працы, як крытычна ўспрымаецца падобнае маладымі. У літаратуры існуе толькі самаадукацыя. Тым не менш, Васіль Быкаў, Барыс Сачанка, Янка Сіпакоў і Леанід Гаўрылін, якія па службе і абавязку сумленна прыехалі на адкрыццё семінара, для маладых — аўтарытэты літаратурнага імёны. Гэтым пісьменнікам прыпамінаецца не толькі тое, як яны былі маладымі самі, іх саліднае, літаратурнае становішча з адлегласці ўсё той жа дыстанцыя гаворыць многа чаго пачаткоўцам. І галоўнае — як нараджаюцца Быкавы і чаму іх так мала.

Работа творчых семінараў па жанрах пачалася з усхвалялай пазычнай запевні. Тут, як і прадчувалася, вясковая тема адрэслілася адразу і набыла шырокае, падчас бескампрыміснае абмеркаванне. Была спаўна ацэнена і адхілена настальгія па старой вёсцы, прагучаў заклік да новых тэм, да раскрыцця характару нашага сучасніка. Але многае і парадвала строгіх настаўнікаў. Пераканаўча прагучала прадчуван-

не, што маладая беларуская паэзія набірае дыханне. Больш чутым становіцца ле голас. Зыходзячы з вершаў многіх пачаткоўцаў, можна гаварыць сёння пра пазіцыю аўтара, пра выбар героя. На такое шматплановае вымярэнне вытрымала экзамен паэзіі Віктара Хаўратовіча, Змітра Марозава, Івана Рубіна, Уладзіміра Марука, Алеся Пісьмянкова, Валянтэны Анолавай, Паўла Вераб'ева, Міколы Трафімчука, Станіслава Валодзькі і іншых.

Семінары па паэзіі правялі Янка Сіпакоў, Сяргей Грахоўскі і Аляксей Русецкі. Даклад зрабіў Уладзімір Гніламедаў. З разглядам творчасці маладых выступілі паэты Браніслаў Спрыноч, Навум Кіслік, Мікола Гамолка, Аляксей Бачыла, Геннадзь Пашкоў, Артур Волскі, Галіна Каржаневіч, Казімір Камейша, Яўгенія Янішчыц, Таіса Бондар, Раіса Баравікоза.

Празаікі, якія надзвычай актыўнічалі ў разглядзе творчасці паэстаў, збіваючы гэтым уласнае хваляванне, таксама «атрымалі належнае». Пасля змястоўнага даклада па сучаснай прозе, з якім выступіў крытык Серафім Андрэюк, іх творы разгледзілі Іван Пташнінаў, Аляксей Асіпенка, Уладзімір Дамашэвіч, Уладзімір Кудзінаў, Мікола Лобан, Павел Місьню, Уладзімір Жыжэнка. Не парадваў строгіх настаўнікаў стан сучаснай вясковай прозы. Складана ўражанне, што яна зараз знаходзіцца на творчым раздарожжы. Але пошукі, якія вядуць пачаткоўцаў, абцяжваюць добры плён. Творчае натхненне на семінары пачэрпнулі Іван Стадольнік, Аляксей Кажадуб, Пётр Александровіч і іншыя маладыя празаікі, якія далі сваёй творчасцю зразумець, што апошняе слова — за імі.

На сустрэчу да ўдзельнікаў семінара прыехалі народны пісьменнік рэспублікі Іван Шамякін, загадчык аддзела культуры ЦК КПБ І. І. Антановіч, сакратар ЦК ЛКСМБ У. П. Шапалыка, сакратар Мінскага райкома партыі С. С. Паўлюкевіч, намеснік старшыні Дзяржкамтэатра па працы В. І. Кавалеўскі. У творчых дыскусіях з імі былі абмеркаваны шляхі развіцця сучаснай вёскі, асэнсаваны шматлікія праблемы ле сённяшняга дня. Адзначалася, што набыткі літаратуры значна павялічэцца, калі з'явіцца ў ёй адметныя героі сённяшняй стваральнай сучаснасці.

Нарысісты І. Дуброўскі, У. Юрэвіч, В. Мыслівец, М. Гроднеў, С. Кухараў падзяліліся на семінары па публіцыстыцы сваім творчым вопытам, расказалі пра тое, як цяжка ствараюцца дакументальныя кнігі, разгледзелі творчасць С. Аляксевіч і В. Жарыкава. Пра сучасны стан у беларускай нарысістыцы расказала ўдзельнікам семінара кандыдат філалагічных навук А. Лысенка.

Адбыліся сустрэчы з рэдактарамі перыядычных выданняў і выдавецтва «Мастацкая літаратура».

Поўны творчага натхнення, развіталіся з Каралішчавічамі ўдзельнікі семінара. Пад калам сусветнага сосьні асабліва верылася ў заўтрашні дзень нашай літаратуры.

Мікола МЯТЛІЦКІ,
удзельнік семінара.

ВЕРНІСАЖ МАСТАКА-ПАСТАНОЎШЧЫКА

Работы мастакоў кіно мала вядомыя амаатарам жывапісу. Іх палотны, эскізы, раскладрукі не выстаўляюцца. Таму з такой цікавасцю сустрэлі гледачы персанальную выстаўку заслужанага дзеяча мастацтваў БССР, лаўрэата прэміі Ленінскага камсамола Беларусі, мастака-пастаноўшчыка У. Дзяменчэва.

Вярнісаж у залах рэспубліканскага Дома кіно адкрыў заслужаны дзеяча мастацтваў БССР мастак Я. Ігнацьеў. Ён расказаў аб творчым шляху свайго калега, пазнаёміў прысутных з яго работамі.

Сярод эскізных распрацовак асабліва ўвагу прыцягваюць работы над карцінамі «Іван Макаравіч», «Я, Франціск Скарына», «Бацька», «Час я сыноў і шматсерыйным тэлефільмам «Час выбраў нас».

Сярод палотнаў мастака асабліва месца займаюць эскізы да новай карціны «Трэцяга не дадзена», якая здымаецца зараз на студыі «Беларусьфільм». У экспазіцыю выстаўкі ўваходзяць таксама пейзажы, напісаныя У. Дзяменчэвым у Балгарыі. Усёго на выстаўцы экспануюцца звыш 30 работ мастака.

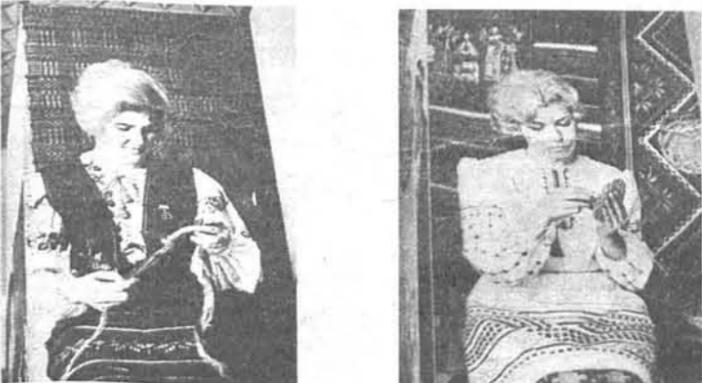
СПРАВЫ АКЦЁРСКІЯ

У Мінску адбылося пленарнае пасяджэнне камісіі кінаакцёраў СК БССР і секцыі кінаакцёраў СК БССР на тэму «Акцёр у сучасным фільме». На ім выступілі народныя артысты БССР — сакратар праўлення Саюза кінематаграфістаў СССР А. Багалаў і старшыня камісіі кінаакцёраў СК БССР Л. Смірнова.

У рабоце пасяджэння прынялі ўдзел рэжысёры і акцёры студыі «Беларусьфільм» і Дзяржтэатрады БССР, драматургі, крытыкі, артысты беларускіх тэатраў.

І. КРУПЕНЯ.

ПА ВЫСТАВАЧНЫХ ЗАЛАХ МАСКВЫ

Напярэдадні Новага года ў новых выставачных залах Саюза мастакоў СССР адкрылася буйнейшая Усесаюзная выстаўка твораў майстроў народных мастацкіх промыслаў.

На выстаўцы прадстаўлена больш сямі тысяч лепшых твораў мастакоў з усіх саюзных рэспублік. Гасці выстаўкі знаёмяцца з творчасцю праслаўленых майстроў народных мастацкіх промыслаў Беларускай ССР З. Ляўчэні (г. Магілёў) і Т. Фёдарцавай (г. Гомель).

Фотарэпартаж Д. ЧАРНОВА.

«Ваши́м, таварыш, сэрцам і імем...»

ДОМ, ПОЎНЫ ТВОРЧАГА НЕСПАКОЮ...

«Жывая творчасць мас — вось асноўны фактар
новай грамадскасці...»
У. І. ЛЕНІН.

...Лёгка празрыстыя сняжыні, што плаўна плятуць свае навагодні нарукі, дзівосна блішчаць у трапяткіх, пранізліва-яркіх промях пражэктараў, што выхалілі з вячэрніх прыцемкаў снежна-белы будынак. Гэта Палац культуры і спорту чыгуначнікаў імя Ільіча, які вырас паўтара года назад на вуліцы Янава нашай сталіцы. Ён вельмі прыгожы зверху і яшчэ прыгажэйшы сваім унутраным убраннем. Адчуваеш гэта з першых крокаў. Беласнежнае фаясаванне, у якіх пераліваюцца агні софен арыгінальных святільнікаў, уражвае сваёй урачыстасцю і святлочасцю... Падлога са светлага мармуру... Холы з сучаснай элегантнай мэбляй, керамічнымі вазамі і пано, створанымі прафесійнымі мастакамі-прыкладнікамі спецыяльна для інтэр'ера Палаца...

Віталі мармуровае лясвіца запрашае нас падняцца на другі паверх. Тут, у канцэртнай зале — амаль тысяча месцаў... У чым асноўны крытэрыі дзейнасці Палаца? У тым, каб навучыць людзей не толькі спяваць і танцаваць, але і даць ім магчымасць стварыць. Дом, поўны творчага неспакою... Дастаткова зазірнуць у расклад заняткаў аматарскіх

студый, аб'яднанняў і гурткоў на тыдзень, каб упэўніцца, што гэта менавіта так і ёсць. Тут і рэпетыцыя дзіцячага харэаграфічнага ансамбля «Сонейка» (дарэчы, у гэтыя дні «Сонейка» адзначае гадавіну свайго нараджэння, аб чым апавяціла малюніца афіша ля ўваходу), і заняткі студый пантэмімаў «Праметэй», аркестра баяністаў, харэаграфічнай групы ансамбля песні і танца, студый прыкладнага мастацтва «Чарадзеі» і г. д.

Назва «Чарадзеі» я ўпершыню пачула ў кабінце дырэктара Палаца культуры Віктара Васільевіча Коржаня. Тут пазнаёмілася з работай студыйнай — інкубатарскай саломкі партрэта У. І. Леніна, які вісеў на сцэне.

Гэты партрэт — частка трыпціха «Нам — 60», які аматары прысвяцілі юбілею рэспублікі, — сказаў В. Коржань. — Работа экспанавалася на ВДНГ БССР і атрымала высокую ацэнку. А колькі ў нашых майстроў-прыкладнікаў вырабаў з саломкі, дрэва, а якая вышыўка!

Так, у гэтым Палацы натхненне творцы, яго майстэрства і талент скіраваны на тое, каб кожны дзень, кожная хвіліна, праведзеная тут, пераўтвары-

ліся ў шчаслівае імгненне далучэння да прыгажосці. Адметна і тое, што развіццё эстэтычных густы, выхоўваць мастацтвам тут пачынаюць з дзяцінства. Нездарма ж, відаць, для самых маленічкіх наведвальнікаў тут створаны такі цінавы і захопліваючы гурток мянкіай цацкі (колькі ўжо казачных персанажаў з навалачкаў матэрыялу і футра пасялілася ў гэтым незвычайным, дзіўным цэраме — у адным з пакояў, дзе ўладарыць дзіцячая фантазія!). Хто ведае, мо праз які час вобразы, створаныя гурткоўцамі, ажывуць на сцэне дзіцячага ляльчага тэатра, які таксама ёсць у Палацы. Дарэчы, дзеці тут спасцігаюць свет прыгожых і ў студый выяўленчага мастацтва (іх тут дзве — для дорослых і дзяцей)... Нельга не сказаць пра выстаўку дзіцячага малюнка, што экспануецца ў «зялёным» холе Палаца. Кожны малюнак уводзіць нас, дорослых, у свет, дзе ўладарыць характэрнае і шчасце!

Наогул, дзеці ў Палацы — сапраўдныя гаспадары. Для іх і тэатральная студыя, і музычна-харавая, і фотастудыя. Свет пластыкі і грацыі юнае пакалення спасцігае ў школе сучаснага бальнага танца...

Увесь творчы актыву Палаца культуры рыхтуецца адзначыць 110-ую гадавіну з дня нараджэння У. І. Леніна. Працуюць над сваёй новай праграмай ансамбль народнага танца «Экспрэс» і акадэмічны хор, вакальна-інструментальны ансамбль і духавы аркестр, фальклорны ансамбль, у рэпертуары якога — самабытныя беларускія песні, і тэатральная студыя «Азіл», і тэатр мініяцюр і кінастудыя... У дзіцячых васьмі навуковых Палаца займаецца больш чым паўтары тысячы чалавек. Па суботах збіраюцца сюды і члены аматарскіх аб'яднанняў — клубу аматараў джазавай музыкі, самадзейнай песні «Нупалінка» і клуба інтэрнацыянальнай дружбы, які працуе ў цеснай кантакце з міжнароднымі студэнцкімі цэнтрамі «Юнацтва» і «Спадарожнікі»...

Фальклорная група.

Пантаміма.

Фота Ул. КРУКА.

3 ПРЫХОДАМ КОЖНАГА новага года адчуваеш нараджэнне ў душы новай радасці, бадзёрсці, надзеі на яшчэ больш яснае, светлае заўтра. З такімі пачуццямі страчаем мы і год 1980-ы.

1980 год для ўсіх нас будзе змяняльным, своеасаблівым. Гэта — апошні год дзесятай пяцігодкі, планы якой былі вызначаны гістарычнымі рашэннямі XXV з'езда Камуністычнай партыі Савецкага Саюза. Гэтая пяцігодка ўзяла нашу краіну на новую вышыню, зрабіла яе яшчэ больш магутнай дзяржавай у свеце, дзе ўсё робіцца дзеля мірнага, шчаслівага жыцця працоўных.

1980 год — год актыўнай падрыхтоўкі да чарговага XXVI з'езда нашай партыі, які вызначыць новую праграму мірнага камуністычнага будаўніцтва ў імя шчасця ўсіх людзей на зямлі.

У гэтым годзе споўніцца 110 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Ільіча Леніна — самага дарагага і роднага для нас чалавеча на зямлі. Усё перадавое, светлае ў нашым жыцці звязана з імем Леніна, з яго жыццём і дзейнасцю. І кожны з нас хоча жыць, працаваць, змагацца за шчасце Радзімы па-ленінску, па-камуністычнаму.

Час бяжыць хутка. Ужо толькі дваццаць гадоў засталася да пачатку новага — дваццаць першага стагоддзя. Мы яшчэ не адчуваем фізічнай блізкасці новага веку, але чуюм яго дыханне, бачым яго духоўнае аблічча і хочам спадзявацца, што гэта будзе век новага прагрэсу, новага росквіту жыцця на планеце — чалавечай культуры, навукі, эканомікі, добрабыту людзей.

Вось ужо хутка зашуміць, завітне рознымі колерамі трыццаць пяты май з таго пераможнага мая, які мы закончылі ваіну, знішчыўшы самае вярчальнае зло для ўсяго чалавечтва — гітлераўскі фашызм.

Трыццаць пяць мірных гадоў,

ПОДЫХ НОВАГА ВЕКУ

без ваіны, без смертаносных навалініц. Праўда, чорныя сілы імперыялізму імкнуліся і імкнуцца зноў расплаць новую сусветную ваіну. Але сілы міру мацнейшыя за сілы ваіны. Ваіна патрэбна толькі тым, хто не напіўся ўдасць чалавечай крыві, хто не зведаў горчыхы страп і паху парахавага дыму. Мы ўсё гэта зведалі, і цяпер наша сівая гвардыя хоча толькі аднаго — міру, шчасця для ўсіх людзей на зямлі.

Мы упэўнены, што будучы век прыйдзе да нас з новым шчасцем, з новымі надзеямі.

Якую дружбу з новым векам Шчаслівы вызначыць нам лёс? Які ён будзе, чалавек, там, Пад сіняю сонечных нябёс. Лікі, напорысты, адчайны, Што ўславіць мудрасцю ўвесь свет. А мо такі ж, як мы, звычайны Рабочы, хлебароб, паэт? Якія б там ні склаў ён вершы, Якія б цуды ні здзяйсняў — Хачу, каб ён І ў дваццаць першым Высока сцяг любіў трымаў.

Хочацца верыць, што ніякія агрэсары, ніякая чорная сіла не перашкодзіць мірнаму прыходу да нас новага стагоддзя і што ўсе мы ўступім у яго дружным, адзіным строем — і сівыя гвардзейцы, ветэраны, і нашыя дзеці, унукі і праўнукі. Амаль ужо трыццаць пяць гадоў, як мы закончылі апошні паход. А помніцца ўсё да драбніц, нібы гэта было учора.

Для мяне асабіста апошні паход быў вельмі змяняльным, незабытым. Была падпісана ўжо безагаворачная капітуляцыя нямецкім камандаваннем у Берліне, закончылася ваіна, а мы яшчэ ваявалі. Наша 81-я стралковая дывізія ў складзе другіх войск ішла з Цюрынгіі на Прагу — на дапамогу пражскаму паўстанню. Нас падтрымлівалі дзве танкавыя гвардзейскія арміі — Рыбалкі і Лелюшкі. Фронтам камандаваў маршал Коцеў. Мы павінны былі ліквідаваць групоўку фельдмаршала Шэрнера, якая хацела атапіць у крыві чэхаславацкі народ і пайсці на злучэнне з амерыканскімі збралкамі ў нізоўе Эльбы. Гэтага збралкі ім не ўдалося. Групоўка фашыстаў была ліквідавана. А 12-га мая нас сустрэла Злата Прага. Мы прыйшлі да яе са сцягам перамогі, узятым над Берлінам, са сцягам вызвалення.

Мне ніколі не забуду тых светлых майскіх дзён сорак пятага года. На дарогах, што вялі да Прагі, нас сустрэлі тысячы людзей. Яны махалі нам чырвонымі сцягамі, крычалі: «Наздар! Наздар!» А ў некаторых месцах выкатвалі проста на дарогі бочкі адменнага чэшскага піва, частавалі нас хлебам-салом.

Я знарком прыгадаў наш апошні паход па Еўропе, бо разам з намі прыйшоў туды мір, прыйшоў сонца перамогі над фашысцкай цемрай. І хто ж можа паверыць сёння натаўскім генералам, што мы пагражаем народам Заходняй Еўропы якойсьці савецкай ваеннай правагай. Не мы ж там сёння

размяшчаем свае ракеты. Наадварот, мы прапануем снараціць свае войскі ўжо снарачаем.

Мы спакойна і упэўнена глядзім на свет. Мы ўжо многае пачылі і перажылі на гэтым пабачы. Для нас адзін лозунг гучыць набатам: «Людзі, будзьце пільнымі!»

Уся дзейнасць нашай партыі і народа — значаеца ў становішце ЦК КПСС «Аб 110-ай гадавіне з дня нараджэння Уладзіміра Ільіча Леніна», — накіравана на далейшае ўмацаванне развіцця сацыялістычнага грамадства, на стварэнне матэрыяльна-тэхнічнай базы камунізму, удасканальванне грамадскіх адносін, выхаванне грамадзян у духу камуністычнай ідэянасці.

Вернасцю ідэям вялікага Леніна, міралабівай палітыкай прасякнута ўся міжнародная дзейнасць нашай партыі і савецкага ўрада. Пра гэта чуў увесь свет, калі Леанід Ільіч Брэжнеў выступаў у Берліне, прапануючы ўсім дзяржавам пайсці на новыя перагаворы аб раззбраенні, аб снарачэнні ўзброеных сіл, аб непрымяненні ядзернай зброі.

Па ўсёй нашай краіне — ад Брэста да Уладзівастока, ад Кушні да Ледавітага акіяна — крочыць магутным поступам мірная стваральная праца. Пракладваюцца новыя чыгуначныя магістралі, узводзяцца магутныя электрастанцыі, заводы, шахты, вырошчваюцца багатыя ураджайны збожжы, баваюны. Вучоныя людзі заняты тым, каб дапамагчы зямлі захавць і ўзбагаціць свае снарабы, раскрыць

багаці акіянаў. Мы радуемся сваім поспехам. Мы ганарымся імі.

Нядаўна мне давялося пабываць у сваіх родных мясцінах — у Касцюковіцкім і Хоцімскім раёнах. Аб тым, што робіцца сёння тут і што будзе зроблена ў бліжэйшы час, расказаў нам першы сакратар Касцюковіцкага райкома партыі Пётр Пятровіч Міхуноў. У наступнай пяцігодцы ў раёне станцыі Камунары, пра якую так хораша пісаў наш вялікі зямляні Аркадзь Куляшоў, будзе пабудаваны і ўведзены ў строй Беларускай цэментнай завод. Па сваёй магутнасці ён будзе перавышаць Крычаўскі і Ваўкавыскі цэментныя заводы. А людзей на ім будзе працаваць куды менш. У жылым пасёлку будзе пабудаваны дамы, магазіны, школы. Дом культуры, прырыты канал з Жадункі ў Бясядзь, каб не было недахопу ў вадзе. У горадзе і ва ўсім раёне, як значнаму сакратару, будзе поўнасцю вырашана праблема дашкольных устаноў. А ў Самацеевічах — на радзіме Аркадзя Куляшова, што непадалёк ад Касцюковіч, будзе пабудавана новая сярэдняя школа, якая носіць яго імя. У саўгасе «Зелянкава» будзеца гандлёвы цэнтр.

Пра гэта нам гаварыў сакратар у кабінце. Але мы сваімі вачамі бачылі, як ехалі з Магілёва ў Касцюковічы, праз Краснаполле, якія сталі дарогі. Амаль усюды — роўная асфальтаваная шаша. Ад пасёлка да пасёлка ходзяць аўтобусы. І на станцыі ўжо не бачна сляніскіх падвоў і не чуто галасоў: «Хто на Хоцімск? Хто на Краснаполле? Сюды!»

Як прыемна і радасна бачыць абноўленай, памаладзелай сваю родную зямлю!

Хочацца верыць — а гэта вера заўсёды жыве ў сэрцы, — што ў новым, 1980-ым годзе яна стане яшчэ больш прыгожай, маладой і шчаслівай.

Пятро ПРЫХОДЗЬКА.

БУДУЧЫНЯ, нават самая блікая, за мяжой часу. Але яна, як нехта скажаў, адкідвае цень на нашы сённяшнія справы і задумы. Вучоныя ў такім выпадку гавораць пра дэтэрмінацыю будучыні (у адрозненне ад магутнага ўплыву мінулага). Мы жывём, поўныя прадчуванняў, трывог, спадзяванняў, чакаем новага, верым у лепшае і... прыспешваем і без таго імклівы рух падзей, забываючы, што гэта звязана не толькі са здабыткамі, але і стратамі.

Там, у сямідзесятых, застаюцца назаўсёды дарагія, незабыўныя — Міхась Лынькоў, Іван Мележ, Аркадзь Куляшоў... Мы яшчэ не раз пакажам, што іх няма сярод нас. Мы яшчэ не раз звернемся да твораў гэтых пісьмнікаў, чэрпаючы ў іх крыніцу натхнення і мужнасці.

Думаючы пра заўтрашні дзень, мы міжволі пачынаем прыгадваць імёны тых, хто сёння актыўна працуе на ніве роднага слова, і тых, хто на падыходзе: хто на што здатны і адкаго што чакаць? Зразумела, не забываючы, што адказаць на гэта пытанне не змогуць ні самі ўладальнікі «боскага» дару, а мы тым больш. Можна хіба толькі ўяўляць. Помнячы, скажам, які зарад нясуць у сабе задумы вядомых раманістаў В. Адамчыка або І. Чыгрынава, якія магчымасці тояцца ў створаных ім мастацкіх характарах, можна ўяўляць, што наступнае дзесяцігоддзе прынесе ім добры творчы плён. Але ж і пра выпадак — найвялікшага раманіста свету — трэба думаць. Хто (у тым ліку і самі аўтары) можа пэўна сказаць, што новыя падзеі і новыя задумы не павядуць у іншы бок? Мы будзем чакаць ад І. Шамякіна новы сацыяльна-псіхалагічны твор пра сучаснасць, а ён раптам (і для нас, і для сябе самога) напіша рамантычную аповесць пра вайну, або кінараман пра рэвалюцыйныя падзеі на Беларусі, або кнігу ўспамінаў пра вялікіх сучаснікаў. А Я. Брыль, магчыма, адчуе пільную патрэбу ў тым, каб аб'яднаць свае лірычныя запісы ў кнігу жыццёвай мудрасці (як гэта робіць, напрыклад, В. Катаеў). А В. Быкаў, хто ведае, можа стварыць філасофска-алегарычны раман, у якім выявіць сваё разуменне ста апошніх год беларускай гісторыі: ці выпадкова ён так часта нагадвае пра вопыт Маркса? А К. Крапіва, М. Танк, А. Макаёнак, А. Адамовіч, Р. Барадулін, А. Асіпенка, І. Пташнікаў, Я. Сіпакоў, А. Кудравен, В. Казько, А. Рызанаў, А. Жук, а маладзейшыя?

Новае стварэнне на грунце старога. З'яўленне генія — толькі, на першы погляд, нечаканка. Потым мы знаходзім яго прадчуванне ў творах папярэднікаў. Зазіраючы наперад, мы павінны азірнуцца назад. Сённяшнія праблемы вырастаюць з учарашніх, а заўтрашнія — з сённяшніх. Кажуць, 50-я гады (падзел, вядома, умоўны) прайшлі пад знакам «эстэтыкі псіхалагізму», 60-я абазначыліся ўзмацненнем аналітычнага пафасу, 70-я выявілі тэндэнцыю да філасофізму. Можна падумаць, што новае дзесяцігоддзе прывядзе беларускіх пісьмнікаў да мастацкага сінтэзу. Але ці дастаткова глыбока авалодала наша літаратура тымі якасцямі, якія вызначаюць сталую літаратуру? Ці можам мы яе назваць у поўным сэнсе слова псіхалагічнай, аналітычнай, філасофічнай? Не, не можам. Нягледзячы на вядомыя дасягненні.

Беларуская літаратура, якая апошняе стагоддзе развілася паскоранымі тэмпамі, у апошні час страціла свой імпульс. Пачалося кружэнне на месцы. Узнікла небяспека самапаўтарэння.

Дзе кружыць вада? Або перад перашкодай, або на глыбокім месцы. Наша сучасная літаратура была ўражана той глыбіней народных пакут і народнага гераічнага духу, якая адкрылася ў дакументальнай кнізе А. Адамовіча, Я. Брыля, У. Калесніка «Я з вогненнай вёскі...» Яна была настаўлена перад фактам: пісаць так, як пісалі раней, немагчыма! Але як выявіць з дапамогай мастацкага вобраза катастрофічны

рад нашай літаратурай. Хіба толькі... з той вялікай розніцай, што наш народ у рэвалюцыйнай барацьбе і распачаў гэту новую чалавечую гісторыю, і будзе свет «па законах характэра» (К. Маркс). Эстэтычны ідэал нашай літаратуры — чалавек; які ўвабраў у сябе ўсё лепшае з мінулага, які спалучае ў сваім характары цэласнасць, непасрэднасць, прастату так звананага «натуральнага» чалавека і ўсебаковасць, адука-

калі параўноўваць зробленае сёння з тым, што стварылі нашы класікі, ад Я. Коласа і да І. Мележа. Надзённай застаецца задача, якую ставілі перад літаратурай К. Чорны і М. Гарэцкі, — напісаць мастацкую гісторыю беларускага народа. Звычайна зварот да класічнага вопыту гучыць як нейкі вечны дакор жывым, што яны не змаглі, не ўзяліся... Але ўрок класікі павучальны. Ці маем мы сёння творы, у якіх

цыйную асаблівасць беларускай прозы, як яе «сялянскасць». Кідаецца ў вочы вузкасць такой пастаноўкі пытання. Не пра «вёску» і «горад», не пра «сялянна», «рабочага», «інтэлігента», «пажарніка», «сантаэхніка» павінна ісці гаворка, а пра агульнае ў той жа час вельмі пэўны стан нашага сучасніка, які знаходзіцца на раздарожжы, як казаў В. Шукшын, стаіць адной нагой на беразе, а другой — у лодцы. Трываласць традыцыйнага ўкладу жыцця парушана назаўсёды. У працэсе вялікай лямкі гіне, знікае, змяняецца многае з таго, пра што мы ўжо цяпер шкадуем. Але на гэту з'яву трэба зірнуць іншымі вачамі — з пункту погляду будучыні, а не мінулага, цвяроза, строга, мужа. А магчыма, нават весела. Бо сапраўды — чалавечтва развітаецца са сваім учарашнім смеючыся. Нам нестасе вольнага абагульненага, з далечыні і з вышыні погляду на сучасніка, які вырваўся з рэгламентаванага да апошніх драбніц жыцця (пачытайце зборнік прымавак, дзе распісаны літаральна кожны дзень і кожны рух селяніна — ад Міколы галоднага да Міколы халоднага), набыў вялікую свабоду дзеяння, пачуццяў, думак, але яшчэ не ведае, што робіць з гэтай свабодай, дзе выявіць сваю чалавечую сутнасць.

У творах жа сучасных пісьмнікаў, нават лепшых, назіраецца або празмерны, заўчасны пафас з прычыны нашых поспехаў (гэта калі ў цэнтры ўвагі аўтара знаходзіцца так званая «перспектыўная» вёска або завод, які выконвае планы), або сентыментальная расчуленасць замест імкнення да дзейснай дапамогі (калі размова ідзе пра пакінутыя «мёртвыя» вёскі). Шмат якія сюжэтныя павароты, многія вобразы эксплуатауюцца нашымі празаікамі і паэтамі так часта, што павінны быць ужо «табу»: дзяды і бабулькі, скептыкі і гіронікі, героі, якія разводзяць глыбокую філасофію на мелкіх месцы, «рацыяналізатары», якія вынаходзяць вынайдзенае, «людзі збоку», якія ўсё вырашаюць лёгка і проста.

Героямі твораў пра хуткаплынную сучаснасць павінны быць людзі, якія адчуваюць адказнасць не толькі за адведзены ім у частак вытворчасці, але за ўсю планету. Іменна ў гэтым пачуцці адказнасці выяўляецца ўвесь чалавек, яго індывідуальная сувязь з вялікім светам людзей, яго жыццёвае прызначэнне і яго апраўданне. Чалавечая гістарычная сітуацыя, у якой знаходзіцца наш сучаснік, вельмі складаная. Але яе складанасць, што чымсьці нагадвае «пагранічныя сітуацыі» быкаўскіх твораў, заклучаецца не ў тым, што чалавеку сёння цяжка ахапіць думкай цэлы свет, а што ён павінен гэта зрабіць, прынамсі, імкнучыся да гэтага.

Наша літаратура, думаецца, будзе развівацца па трох асноўных лініях:

па шляху яшчэ большага вызвалення ад схем і недакладных уяўленняў пра жывое жыццё, ад рэгламентаванасці стыляў і жанраў да дэмакратызацыі мастацкага мыслення, да яго большай свабоды і раскванасці;

па шляху індывідуалізацыі, разгортвання асабістай ініцыятывы, а значыць, і да большай разнастайнасці, і да выяўлення глыбіннай сувязі з цэлым чалавечым;

па шляху ўсё большай драматызацыі мастацкай формы, бо як яшчэ можна выявіць складанасць жыцця, стан чалавечтва на пераломе.

З'яўляецца гэта прагназіраваннем або астралогіяй, якая гадае па зорках, меркаваць не аўтару гэтага артыкула.

Міхась ТЫЧЫНА

УГЛЯДАЮЧЫСЯ У БУДУЧЫНЮ

вопыт чалавечай асобы ва ўмовах нашага стагоддзя? Дзе знайсці тэмы словы, якія вытрымалі б параўнанне з жывой рэальнасцю? Мне здаецца, што 80-ыя гады будуць пазначаны напружаным пошукам імені такіх слоў.

Кожны час мае свой каштоўнасны цэнтр, сваю сістэму ацэнак. Да яго ўрэшце сыходзяцца ўсе думкі і клопаты жывых. Самай важнай праблемай нашага часу з'яўляецца праблема існавання чалавечтва. Калі ж прыгадаць сусветныя падзеі самага апошняга часу, то можна пагадзіцца са сцвярдэннямі, што гэта праблема ў наступнае дзесяцігоддзе паўстане асабліва востра. Бо, як сказана ў матэрыялах XXIV з'езда КПСС, актуальнасць яе ў тым, што сёння чалавечтва не можа ахвяраваць дзеля свабоды будучыні асобай, бо клопат пра асобнага чалавека, абарона яго жыццёвых правоў — гэта клопат і абарона ўсіх і кожнага. Бо няма нічога больш страшнага і небяспечнага, як хоць на момант згадзіцца з думкай, што, акрамя жыцця і шчасця чалавека, могуць быць яшчэ нейкія важныя меркаванні, больш значныя інтарэсы і мэты.

Сусветная літаратура, часткай якой з'яўляецца і наша літаратура, стаіць перад неабходнасцю стварыць новую канцэпцыю чалавека, чалавека будучага. Толькі свабодны, усебакова развіты, нацыянальна і індывідуальна пэўны чалавек здольны да актыўнага, сацыяльна-свядомага, творчага ўдзелу ў вялікім паходзе чалавечтва. Але ніводзін чалавек не можа ахапіць усю рэальную разнастайнасць свету, авалодаць яго непасрэднай цэласнасцю, бо ён абмежаваны рамкамі ўласнага жыццёвага вопыту, свайго непаўторнага бачання. Поўная і дакладная карціна жыцця ўзнікае ў выніку творчых намаганняў усіх людзей. Кожны далаўняе кожнага. У гэтым сэнсе чалавек — самае галоўнае наша багацце. Толькі ў такім выпадку грамадства зможа хутка і адекватна рэагаваць на тым ці іншыя негатыўныя ўздзеянні. А гэта так важна ў наш час, так налзённа.

Паглядзіце, як строга і востра крытычна ставіцца сучасная лацінаамерыканская проза (той жа Маркс) да культурных каштоўнасцей мінулага свайго народа. І ў рамане «Сто год адзіноцтва», і ў рамане «Восень патрыярха» гучыць адна думка: людзі не могуць жыць так, як жылі раней, чалавечая перадгісторыя, поўная войнаў, здзекаў, глумы, адыходзіць у мінулае, мы павінны будаваць свет у адпаведнасці з законам і характэра, калі хочам мець будучыню, патрэбны людзі з новым светапоглядам.

Такая ж задача стаіць і пе-

ванасць, мудрасць чалавека «цывілізаванага». Зразумела, што, каб стварыць вобраз такога чалавека, літаратура павінна зрабіць дакладную і поўную «выбарку» з мінулага і сучаснага вопыту народа. Ці задавальняе нас зробленае?

Мы маем нямаля добрых твораў пра мінулае беларусаў. Тым не менш існуе аб'ектыўная патрэба ў эстэтычным асваенні яго. Вунь ужо і кнігі ўзніклі пад прэтычэзнай назвай «Белая Русь»! А літаратура ў гэтым пошуку вельмі адстае ад таго, што сёння робяць нашы археолагі, этнографы, мовазнаўцы, эстэтыкі, літаратуразнаўцы. Ці не таму такую вострую цікавасць выклікалі дыскусіі пра нашу культурную спадчыну, якія ішлі на старонках штогодніка! Многія моманты нацыянальнай гісторыі засталіся без свайго песняра. Скажам, XVIII стагоддзе, якое апошні час актыўна адкрывае ў сваіх даследаваннях А. Мальдзіс, поўнае жыцця і ўнутранай падрыхтоўкі ўсяго наступнага, ва ўяўленні многіх — дасюль беляя пляма. Жыццё многіх выдатных людзей мінулага, ад Скарыны да Багушэвіча, вартае твораў, якія выходзілі б маладое пакаленне, як ні крыўдна, не становіцца крыніцай натхнення сучасных пісьмнікаў. Нават пра пачынальнікаў новай беларускай літаратуры няма мастацкіх твораў, якія ўжо колькі год чакае бібліятэка «Жыццё выдатных людзей», серыя «Слава твая, Беларусь».

Лёс беларускай нацыі, філасофія нацыянальнай гісторыі, якую ў літоўцаў, скажам, так магутна выяўляе Ю. Марцінкевічус, застаюцца нераскрытымі, нявыяўленымі. У нас ёсць адчуванне, якое выказаў А. Куляшоў: «жыву, і пачуццё ў мяне такое, як быццам мне не пяць дзесяткаў год, а пяць стагоддзяў — самае малое». Але гэта адчуванне, за выключэннем асобных удалых спроб і знаходак, дасюль не знаходзіць свайго канкрэтна-псіхалагічнага выяўлення, вобразна-мастацкага ўвасаблення. Несумненна, што 80-ым гадам перадаецца ў спадчыну гэта нявырашаная задача.

Перад беларускім пісьменнікам і сёння стаіць велічная задача гаварыць, паводле К. Чорнага, «усяму свету аб вялікасці і блараднасці беларускага народа, аб яго справядлівай чулай душы і аб яго высокай вартасці ў чалавечтве». З думкай пра народ напісаны многія творы беларускіх пісьмнікаў на гісторыка-рэвалюцыйную тэму. У іх паказваюцца змены ў нацыянальным характары беларуса, выяўляюцца рысы і асаблівасці яго быцця на зямлі. Тым не менш стан сучаснай мастацкай распрацоўкі гэтай тэмы не задавальняе, не можа задавальняць. Асабліва,

ВЫХАД ГЭТАЙ КНИГІ ў свет у часы «жанравай няпэўнасці», у часы «лірычных маналогаў» і «лірычных споведзей», у часы, калі так рэдка надараецца прачытаць добры сюжэтны верш, калі найчасцей перад табою «проста верш», — з'ява і прыкметная, і адметная.

Кнігу гэтую прыемна ўзяць у рукі — выдадзена яна хораша, аформлена мастаком М. Басалыгам з высокім прафесійным умельствам і любоўю. Але яе і чытаць радасна, бо ёсць у ёй творы, вартыя самых цёплых слоў чытацкай удзячнасці, напісаныя на самым высокім узроўні, якога дасягнула за шмат вякоў свайго развіцця сусветная балада. Мо не так ужо і шмат у гэтай нашай першай анталогіі літаратурнай балады твораў, якія можна было б уключыць у сусветную анталогію. Вельмі ж кароткі яшчэ век у нашай балады. І тым не менш, такія творы ёсць у кнізе «Беларуская балада», складзенай шчырым рупліўцам на ніве родцаў культуры Янкам Саламевічам.

Цікава параўнаць лёс нашай літаратурнай балады з лёсам украінскай. Станаўленне балады як наўнацэннага літаратурнага жанру завяршаў на Украіне вялікі Т. Шаўчэнка. А потым жа былі балады І. Франка, Л. Українкі і іншых аўтараў...

Пачынальнікі новай беларускай літаратуры В. Дунін-Марцінкевіч і Ф. Багушэвіч, спрабуючы свае сілы ў розных жанрах літаратуры, казалі сваё слова і ў жанры балады Янка Купала, Якуб Колас, Максім Багдановіч, уздымаючы маладую нашу літаратуру да вяршынь сусветнай літаратуры, пакінулі свой яркі след і ў гэтым няпростым жанры. лепшыя іх балады сапраўды ж гучалі — і паўнагучна, і прыгожа, і кранальна, і па-філасофску мудра. Чаго варты адзін немяротны «Страцім-лебедзь» М. Багдановіча! І ўсё ж для геніяў нашай літаратуры балада не была ў цэнтры іх ідэйна-мастацкіх пошукаў.

Рамантычная прыўзнялася, лірычная ўсхваляванасць, цяга да сімвалічнай абагульненасці і гіпербалазцы, характэрныя ўсёй савецкай паэзіі паслякастрычніцкага перыяду, былі спрыяльнай і для развіцця такога ўзвышанага жанру, як балада. Нездарма некаторыя меркавалі: а ці не з'явіцца балада найбольш прыдатнай для рэвалюцыйнай паэзіі жанрам?... І разам з тым некаторыя тэрэтыкі Лефа лямантавалі, што гісторыя, маўляў, усклала на савецкую літаратуру «почтённую» задачу — «забіць баладу», «пахавань яе дзе-небудзь на звалцы і асінавы кол убіць у яму» (гл. «Лэф», № 1, стар. 202).

І ўсё ж балада жыла і ў хуткім часе дала ўзоры высокага мастацтва — варты прыгадаць імяны Асева, Багрыцкага, Святлова, Ціханова, П. Тычыны, Е. Чарэнца і інш.

З даваенных беларускіх балад не шмат трапіла ў анталогію — «Рўсалка» М. Чапота (1922), «Астрожнік» П. Труса (1925), «Ванда Карсак» М. Грамыкі (1925), «Балада аб маім камісару» М. Хведаровіча (1927), «Машыніст» А. Дудара (1928), «Машыніст Брук» А. Ушакова (1932), «Бой пад Арэхавам» С. Дарожнага (1935), «Шаснаццаць крокаў да заставы» А. Жаўрука (1937), «Смерць партызана» А. Александровіча (1938).

Не ведаю, наколькі прадстаўніча падзелена тут наша даваенная балада... І, мабыць, далёка не ўсе з пералічаных вышэй балад узрушаць душу сучаснага чытача. Думаецца, што тут вінаваты і складальнік, які імкнуўся ахапіць неахопнае і «пусціў» у кнігу, бадай што, усіх нашых паэтаў, размясціўшы іх па алфавіту — ад А. Александровіча да Я. Янішчыц, тым самым абмежаваўшы сябе ў выбары твораў (нават не ўсім агульнавядомым баладам А. Куляшова дасталася месца). А ці варты было некаторым нашым маладым, якія не маюць пакуль што ніякай схільнасці да сюжэтнага верша, да лірычнай наведы (чым па сутнасці і з'яўляецца балада, на што звяртаў у свой час увагу яшчэ І. Франко), «навязань» абавязкова баладу, уключаючы ў кнігу ўсё тая ж

Беларуская балада. Анталогія. Складальнік Янка Саламевіч. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1978.

«успамінальна-спавядальныя» вершы з даволі нявяўдзенымі асацыяцыямі? Ці не лепш было б даць крыху больш твораў тых аўтараў, якія ведаюць, што такое балада і ўмеюць яе пісаць? Цяжка мне, не спецыялісту ў гісторыі нашай паэзіі, даваць нейкія парадны складальніку і рэдактару. Але мяне, як чытача, здзіўляе, чаму няма ў кнізе балад, пра якія ведаў ужо ў школе? Чаму няма балад З. Бядулі і хоць бы той жа «Варажбы» А. Гаруна? Думаецца, што і «Нячысціку» А. Рыпінскага трэба было б даць месца ў гэтай кнізе. Чаму б і савецкую баладу не падаць па нейкіх пераходах — балада 20-ых, 30-ых і г. д. гадоў? Быў бы бачны рух жанру, былі б намнога больш адчувальныя яго ўзлёты і спады.

Так, наўрад ці ва ўсім задаволяць чытача ўнутраны змест гэтай такой прыгожай вонкава кнігі.

Але ж можна сабе ўявіць, якія цяжкасці стаялі перад яе складальнікам!

ВЫСОКІ ЛАД БАЛАДЫ

Першае, што яму трэба было вырашыць для сябе, — што ж уяўляе сабой балада як жанр мастацкай літаратуры. «Балада — невялічкі сюжэтны ліра-эпічны твор казачна-фантастычнага, легендарна-гістарычнага і гераічнага зместу», — сказана ў БелСЭ. Прыкладна такое ж значэнне дае і В. Рагойша ў сваім «Паэтычным слоўніку», які нядаўна з'явіўся ў свет: «балада — драматычна напружаны, сюжэтны ліра-эпічны твор...» Пры ўсіх адрозненнях у фармулёўках, якія даюцца ў даведніках на розных мовах («сюжэтны верш», «жанр лірычнай паэзіі, які носіць апаўдальны характар» і да т. п.), пры ўсёй той адноснай ідэйна-тэматычнай і жанрава-стылявай свабодзе ў параўнанні з ранняй баладай у Заходняй Еўропе, балада ўсё ж такі — жанр даволі акрэслены, і самае галоўнае ў ім, душа яго, ягоны касцяк — сюжэтнасць. Сапраўды, вельмі цяжка гаварыць пра чысціню жанру, бо ў ёй у дзіялектычным адзінстве паяднаны лірычны, эпічны і драматычны пачатак, і на практыцы баладу часам цяжка адрозніць і ад невялікай паэмы і ад вершаванага апаўдальна.

І ўсё ж, думаецца, вельмі слушнае значэнне баладзе даў Л. Перамайскі ў прадмове да сваёй кнігі перакладаў балад народаў свету («З глыбіні», Кіеў, 1956), вызначыўшы баладу як ліра-эпічную песню, у якой «драматызм падзеі з надзвычайнай сілай яднаецца з эпічнай аб'ектыўнасцю выкладу і глыбокім лірызмам». Нельга не пагадзіцца з ім, што ў баладзе «адбіваецца нацыянальны характар народа». Сведчаннем таму — шматвяковая гісторыя французскай, італьянскай, англійскай, нямецкай, рускай, украінскай балады. Сведчаннем таму — і нашы лепшыя творы гэтага жанру.

Сучасная балада не вымагае, вядома, той жорстка рэгламентаванай схемы, якая была абавязкова на зары яе зараджэння (вялікі французскі паэт Ф. Війён пісаў бліскучыя балады, строга прытрымліваючыся гэтай схемы — усё заўжды залежала ад таленту). І ўсё ж найвялікшыя ўдачы былі ў тых мастакоў слова, хто не «размываў» межы жанру, а з блыскам выкарыстоўваў яго мажлівасці.

Жанр — гэта перш за ўсё пункт погляду мастака на свет і чалавека і своеасабліва «канвенцыя», якую ён заключыў з чытачом і ў рамках якое яны і павінны паразумецца. Чытач перш за ўсё павінен настроіцца на той тон і лад, у якім вядуць з ім гаворку. А ў балады сапраўды, як свярдае ў сваёй страсна зацікаўленай і пераканаўчай

(пры пэўных эмацыянальных «пераборах») прадмове В. Бечык, «асаблівы лад і тон».

Нездарма так любілі баладу рамантыкі. Ужо ў самім гучанні гэтага слова чуецца нешта высока-ўрачыстае, драматычна-велічнае. Гэта сапраўды маленькая «паэтычная драма», якая не толькі да глыбіні душы ўзрушае чалавека, але адначасна і ўзвышае яго, дае яму імпульсы мужнасці і стойкасці, гераізму і патрыятызму, высокай самаахвярнасці і глыбокай чалавечнасці. Свет балады — гэта свет высокай паэзіі, свет смелай, дзёрзкай фантазіі, свет вельмі напружаных пачуццяў і глыбокіх думак. Чытаючы добрую баладу, адчуваеш сапраўдную радасць ад судакранання з нечым высокім, духапад'ёмным.

Баладзе да твару і публіцыстычны пачас, і самая глыбокая інтымная інтанацыя. Важна, каб у ёй быў непаўторна-самабытны мастацкі свет пры ўсёй яе пэўнай жанравай і тэматычнай трады-

Кусала пасохлыя губы
І вецер глытала.
Малання сышла ўжо за горну,
І свечка ў зацішкі, як зорка,
Гарэла, мігцела прыгожа.
На двор узыходзіць,
О, божа!
Да ганку, да вокан нясе.
А ліпа лісты ёй трасе,
І радасны клёнкат бусла.
І лёгкі ўздыхнулі ўсе:
— Прыйдзі.

У сіняе ціхае ранне
Тры кулі дагналі Маланню.
Упала яна, папаўзла,
І кроў аганёк заліла.

Якая яна розная, наша балада ў яе лепшых узорах! І трагічная. І мужная. І ўсмішліва-мудрая. Прыгадаем баладу Максіма Танка «Антон Нябаба». У ёй чалавек перамагае нават самую смерць і робіць гэта пры ўсёй фантастычнасці сітуацыі так натуральна, так пераканаўча, што адбываецца цуд, які мажлівы толькі ў сапраўдным мастацкім творы — ты прысутнічаеш пры падзеях, ты іх удзельнік, ты жывеш у створаным мастаком свеце, ты і сам — волат і пераможца...

Прагуляўшы смерці ў карты ўсё, апроч «дамаскага, гартаванага» клінка, якім ён «не ўсіх паноў яшчэ пасек» (і за што яму найбольш крыўдна) —

... Грозна выхапіў Нябаба
І ўбіў стальныя клінок у стол.
— Яшчэ казацкая ёсць слава!
Яшчэ раз снінуся з табой!
Калі ж ты выйграеш і гэта,
Хіба тады ўжо буду твой!..

І хіба ж не шэкспіраўскае штосьці ў поглядзе на жыццё і чалавека чуецца ў заключных радках:

І смерць, як ноч, пайшла за дзверы,
Пайшла шукаць другі начлег.
А ўслед за ёю доўга чуўся
Нябабы пераможны смех.

А хіба ж забудзецца той салдат з Танкавай «Балады», які, пайшоўшы «з акапаў на той свет», адмаўляецца ад пранановы салдата-друга пайсці ў рай адпачыць і перакусіць і кажа:

...«Лепш — у пекла.
Там, знаю, павінны быць:
Нябжыцца-юнонкі Танля,
Сябры, што любілі грашыць».

Лепшыя балады М. Танка напісаны ў 50-ыя гады. У канцы 50-ых напісаў свой выдатны цыкл гістарычных балад У. Караткевіч. Кожная з яго сямі балад, уключаных у кнігу, заслугоўвае самай падрабязнай гаворкі, кожную хочацца цытаваць, кожную, як і ўсякую сапраўдную баладу — твор перш за ўсё сюжэтны, — можна пераказаць. Але нейкая асабліва сіла пачуцця, надзвычай вялікі, сапраўдны боль пранізвае баладу «Паўлюк Багрым», які —

... Мог бы славай грымець
Сярод годных паэтаў Еўропы,—
Гвалтам спуталі ногі,
Трымаці ўвесь час за руку.
Што пакіне ён?
Вершык у памяці хлопаў?
Кандэлябру ў насцёле
Ды кроў на гарачым пяску.

Але тут не толькі невыносны боль і душэўная скруха, а і вялікая надзея і вера...

Літаратура аб немяротным народным подзвігу ў гады вайны — наша гордасць. Тут і класічныя паэмы і вядомыя ўсёму свету апавесці. І ўсё ж не забудзе чытач і гэтую крыху «прыўзнятую» над рэальным тагачасным жыццём, рамантычна-велічную гісторыю, якая адбылася «ў звычайнай маленькай вёсцы з смешнаю назвай «Казлы», пра якую сапраўдным баладным «ладам і складам» расказана ў «Партызанскай баладзе» У. Караткевіча. «Балада пра смяротнікаў», трагічная і чалавечная гісторыя ўратавання хлопчыка ў канцлагеры — гэта ўжо хутчэй не вершаваная наведла, а цэлы раман. Шмат можна было б гаварыць пра адпаведнасць зместу ў баладах У. Караткевіча, пра гнуткасць інтанацыі аўтарскага выкладу, пра майстэрства метрыкі, рытмікі, строфікі.

А возьмем баладу П. Панчанкі «Копі», напісаную ў велічна-трагічнай і адначасова светла-празрыстай танальнасці, баладу, якой магла б ганарыцца любая самая развітая літаратура свету. Тут ёсць усё — і велічная музыка, і выключная па сваёй пластыцы карціна:

— О вецер!
О, ветрык мой ціхі!
... Прашу я, прашу цябе, любы,
Злітуйся,
Злітуйся... —
Шаптала,

27 снежня 1979 г. пасля цяжкай хваробы на 51-ым годзе жыцця памёр навуковы супрацоўнік Інстытута літаратуры імя Я. Купалы АН БССР, кандыдат філалагічных навук, член Саюза пісьменнікаў Іван Дзмітрыевіч Ралько.

Нарадзіўся І. Д. Ралько 21 лістапада 1929 г. у вёсцы Макраны Капыльскага раёна Мінскай вобласці. Пасля заканчэння педучылішча працаваў настаўнікам беларускай мовы і літаратуры, дырэктарам сярэдняй школы і адначасова вучыўся заочно ў БДУ імя У. І. Леніна. У 1961 годзе скончыў аспірантуру і з гэтага часу да апошніх дзён жыцця І. Д. Ралько працаваў у Інстытуце літаратуры імя Я. Купалы АН БССР.

Жыццё І. Д. Ралько было цесна звязана з літаратурай. Напісаныя ім навуковыя даследаванні, прысвечаныя пытанням сучаснай паэзіі, гісторыі і тэорыі беларускага вершаскладання, атрымалі высокую ацэнку не толькі ў нашай рэспубліцы, але і за яе межамі. Найбольш значныя з іх — кнігі «Беларускі верш. Старонкі гісторыі і тэорыі», «Вершаскладанне. Матэрыялы і даследаванні».

І. Д. Ралько прымаў актыўны ўдзел у літаратурным і грамадскім жыцці рэспублікі, свай багаты навуковы і творчы вопыт шчодро перадаваў таварышам па працы. Светлы вобраз Івана Дзмітрыевіча Ралько, добраахвотнага працаўніка, прынцыповага і чулага таварыша, назаўсёды застаецца ў памяці тых, хто ведаў яго і разам з ім працаваў.

САЮЗ ПІСЬМЕНІКАЎ БССР
ІНСТЫТУТ ЛІТАРАТУРЫ
ІМЯ Я. КУПАЛЫ АН БССР.

Саюз пісьменнікаў БССР глыбока смутнае з прычыны смерці пісьменніка Івана РАЛЬКО і выказвае спачуванне родным і блізкім нябожчыка.

Мікалай Пракоф'евіч
МІХАЛАП

29 снежня 1979 года на 94-ым годзе жыцця памёр старэйшы мастак Беларусі, член Саюза мастакоў БССР Мікалай Пракоф'евіч Міхалап.

М. П. Міхалап нарадзіўся ў 1886 годзе ў Мінску. Спецыяльную адукацыю атрымаў у Петраградскім мастацкім вучылішчы. Як мастак прыкладнага мастацтва і графік з 1915 года з'яўляўся ўдзельнікам мастацкіх выставаў у Ленінградзе, Маскве і Мінску. У 1925 годзе М. П. Міхалап арганізаваў керамічны аддзел пры Віцебскім мастацкім тэхнікуме, дзе на працягу шэрагу год выкладаў тэхналогію керамікі. З 1930 года жыў і працаваў у Мінску. Загвадзіў аддзелам керамікі ў навукова-даследчым інстытуце прамысловасці БССР, удзельнічаў у арганізацыі Дзяржаўнай нацыянальнай галерэі і быў першым яе дырэктарам.

У гады Вялікай Айчыннай вайны М. П. Міхалап настаўнічаў у Крайскай сярэдняй школе пад Куйбышавым. Пасля вызвалення Беларусі вярнуўся ў Мінск і да выхаду на пенсію працаваў у сектары мастацкай прамысловасці Упраўлення па справах архітэктуры пры Савецкай Міністэрства БССР.

Творчая спадчына Мікалая Пракоф'евіча разнастайная: ім створаны шэраг твораў у майоліцы, фарфоры і фаянсе, графічных лістоў і акварэляў. Ён унёс значны ўклад у распрацоўку тэхналогіі керамічных матэрыялаў, а таксама ў арганізацыю фарфара-фаянсавай вытворчасці ў рэспубліцы. М. П. Міхалап узнагароджаны ордэнам «Знак Пашаны» і медалём «За доблесны труд в Великой Отечественной войне».

Праз усё сваё жыццё, напоўненае вялікай стваральнай працай, Мікалай Пракоф'евіч пранёс шчодрую любоў да людзей, да мастацтва. У нашай памяці ён застаецца назаўсёды шчырым мастаком, сапраўдным грамадзянінам, які прысвяціў сваё беларускаму савецкаму мастацтву.

ГРУПА ТАВАРЫШАУ.

ДРУГАЯ
СУСТРЭЧА

Першы зборнік Анатоля Канапелькі выйшаў больш як дзесяць гадоў назад. І вось аўтар зноў на споведзі перад чытачом. Што ж хвалюе, непакоіць паэта сёння, над чым задумваецца ён, што абуджае ў яго душы паэтычны настрой, прымушае брацца за пяро?

Калі звярнуцца да выдавецкай анатацыі, то ў ёй даволі лаканічна вызначаны лепшыя рысы творчага і грамадзянскага вобразу аўтара: «Паэзія Анатоля Канапелькі стрыманая і шчырая ў сваёй адкрытасці, у сваім даверы да людзей, у страшнай споведзі Радзіме, у вернай любові да краю бацькоў».

Сапраўды, паэту нельга адмовіць ні ў шчырасці пачуцця, ні ў натуральнасці яго жыццёвай пазіцыі, якая фарміравалася ў нялёгка пасляваенныя гады. Перад гэтым была жудасная ваенная навала, убачаная вачамі дзіцяці, якая ніяк не можа забыцца:

Нам не забыць
ваенныя гады,
цяжар нечалавечы на плячах,
як чорным крумкачом
кружыўся чорны дым
і сонца чорнае
канала у вачах.

Сур'ёзны і адметны твор узнікае тады, калі ўзняты ў ім важныя праблемы, закранутыя істотныя аспекты людскога светаадчування і нават самыя прыватныя моманты выяўлены не толькі праўдзіва, але і з глыбокім псіхалагічным пранікненнем, у найбольш адпаведных тэме размовы інтанацыях, раскрыты ў свежым мастацкім вырашэнні. Каб адказаць на пытанне, ці заўсёды А. Канапельку ўдаецца рэалізаваць гэтую няпростую задачу, звернемся да яго вершаў.

У тэматычных адносінах, у плане жанравай і сюжэтнай будовы вершы «Сустрэч» уяўляюцца своеасаблівай лірычнай кардыяграмай пачуццяў і думак аўтара, выкліканых канкрэтным фактам ці з'явай, акалічнасцю ці падзеяй. Як правіла, паэт не выходзіць за межы верагоднага і асабіста перажытага. Адсюль — давер да сказанага ім слова, да зразумелага эмацыянальнага ўзрушэння. Гэта не значыць, што ў зборніку няма вершаў з так званай абагульняючай думкай, якая шырэе за асабісты лёс пэўнай асобы. У ліку лепшых (магчыма, гэта самы лепшы верш у зборніку ўвогуле) хочацца назваць верш «Пра казкі»:

А недзе кружыць чорны воран,
жыве бязлітасны Кашчэй,
і на зямлі хапае гора,
хапае жорстнасці яшчэ.

І плача сціплая Алёна.
Азёбла — ножкі абвіла.
Балюча робіцца і горка,
што столькі зла,
што столькі зла!..

Задума верша вырашана без прэтэнцыёзна-катэгарычнай манументальнасці, у доверлівых, хоць і адкрыта-прама лінейных радках. Фінал твора — імператывы і жыццесцвярджальны — не адмаўляе аднак складанай дыялектыкі людскога жыцця:

Не моўні,
казкі голас звонкі,
ты са спагады
і святла!
...Не перагорнуты старонкі
добра і зла,
добра і зла!..

Верш успрымаецца, як добрая заяўка на паглыблены аналіз сучаснай рэчаіснасці, пазнанне яе святла і ценей.

На жаль, у некаторых вершах гэтая якасць губляецца. У прыватнасці, такія вершы, як «Пра сучаснасць», «Мы нарадзіліся такія...», «Чалавек», «Паэзія» і іншыя, напісаны інфармацыйна-суха, без новага павароту тэмы. Прама лінейнасць тут пераходзіць у рыторыку, дакладнасць — у агульныя дэкларацыі. Асобныя параўнанні нагадваюць «маладнякоўскую» паэтыку: «Недарэмна — сталёвыя

А. Канапелька. Сустрэчы. Вершы. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1979.

рукі і кувалдамі — кулакі!..»

Імкнучыся разважаць над сацыяльнымі фактамі, пачынаючы твор арганічна, нязмушана, у нечым апісальна-проста, але лагічна і сцісла, выяўляючы характэрны адметнасці настрою асобы і мэты, у фінале аўтар збіваецца нярэдка на неапраўданую і нават незразумелую бадзёрнасць, адным, як кажуць, узмахам рукі «вырашаючы» праблему. Так, у вершы «Хвіліна маўчання» ён робіць наступны вывад:

Не трэба адчаю,
НЕ ТРЭБА ЖУРЫЦЦА... (?)
Хвіліна маўчання —
як міг бліскавіцы.

Аблегчана-павярхоўна вырашаны тэмы і ў такіх вершах, як «Не кідайце на Чалавека цень...», «Калі нараджаецца песня...», «Я кожны дзень сябе знаходжу...» Агульныя фразы не перадаюць тут усёй паўнаты душэўнага стану чалавека, і хоць гучаць яны правільна і рэалістычна, аднак у іх няма паэзіі: «не буду без мэты блукаць», «Чалавеку заўсёды верце адкрыта і чэсна...» Такія маральныя высновы ў вершах пра сучасніка, высновы, выказаныя ў такіх формах, у той ці іншай ступені мяжуюць з маралізатарствам, паслабляючы іх каэфіцыент карыснага ўздзеяння. Не лепшым спосабам самаатэстацыі ў вершах з'яўляюцца і такія радкі: «Ніколі людзям не хлушу. Як кнігу шчырую, гартаю сваю трывожную душу».

Поспех прыходзіць да паэта там, дзе ён давяраецца слову не гучнаму, але працуднаму і неспешліваму, сагрэтаму ўласным дыханнем. Не знешнія навацыі (у плане формы верша і яго структуры ў цэлым), не празерная вышыня інтанацый пераважаюць у такіх творах, а зразумелае адзінства настрою і яго адпаведнага выяўлення, нават тады, калі афектацыя пачуццяў не імкнецца да сціпанасці. Пластычна і цэласна гучаць такія вершы, як «Роднае слова», «Дзень добры, лес...», «Хоць сэрца не змяшчае боль...» Асабліва характэрны ў гэтых адносінах наступныя вершы:

Закалыхаўся бор стары,
абуджаны, калматы.
Снуоце злелыя вятры,
свае згубіўшы хаты.

Хмурыны крон.
Ствалы, як медзь.
Жывіца ўсі іскрыцца.
Тут дрэву нельга

не звінецць,
не запецць,
тут птушцы нельга
не спыніцца!

Звычайная быццам замалёўка насычана здзіўленнем чалавека тым зямным светам, які адкрывае свае галасы і фарбы для відущых і чуйных душой. Чалавек і прырода паўстаюць як раўнацэнныя каштоўнасці, як адзінства жывога свету, як святая радаснага і разумнага суіснавання.

Некалькі твораў у зборніку прысвечаны векапымным падзеям мінулай вайны, яе водгук у сённяшніх днях. Аднак, на жаль, гэтыя вершы атрымаліся тлумачальна-апісальнымі, рэгістрацыйнымі. Вельмі выразна адбіліся такія выдаткі на вершы «Колькі блізкіх і родных імён».

Падчас аўтар грашыць недакладнасцямі ў азначэннях.

Не заўсёды апраўданы і прынып «разбіўкі» радкоў верша ў форме выдмай «лесвічкі». Часта такі прыём не вымагаецца ні сэнсам радкоў, ні зместам твора ў цэлым.

Добрае ўражанне робяць вершы, прысвечаныя Расіі («Аўтобус дрогкі...», «На смаленскай дарозе», «Сапшо», «Ладага»), у якіх — любоў паэта да братняга народа-суседа, да яго велічнай, слаўнай зямлі. У паэтычным «аб'ектыве» аўтара — і слаўтае беларускае возера Нарач, і характае Ліввы, яе «вячыстага бору» і «ранішніх азёр».

У новай кнізе А. Канапелька спрабуе адказаць на многія хвалюючыя пытанні сучаснасці. Гэтыя пытанні становяцца матэрыялам для роздуму паэта:

Задумваюся ўсё часцей
пра вернасць і адданасць.
Жыццё не робіцца прасцей,
а робіцца складаней.

Нішто ніколі не забыць!

А слова важыць важна:
як цяжка Чалавекам быць,
як гэта цяжка!

Хочацца пажадаць паэту, каб роздум гэты паглыбляўся, каб ішло больш шырокае асваенне мастаком жыццёвых тэрыторый у творчасці, каб свет паўставаў у ёй у большым багаці галасоў і колераў.

Віктар ЯРАЦ.

...Імчаліся коні па травах, па кветках,
Паслаліся дымам іх грывы на ветры.
І стрэлы замоўклі.
Гулі напытамі, як бубнамі, глуха.
Дванаццаць падноў замігцелі над лугам
Квалкамі сонца.

І тут пачаліся «нямецкія жарты» — смяротныя выбухі гармат. І коні набеглі на міннае поле... Не магу не дазволіць сабе яшчэ раз працытаваць з гэтага нават у такога майстра, як П. Панчанка, выключнага па сваёй мастацкай арганічнай цэласнасці твора:

... Няма варанога, і белы канае,
Іх грывы густыя пясак засыпае
І попел гарачы.

...А трэці буланы, з крываваю ранай,
Усё бегаў між куляў і сініх туманаў
З трывожным іржаннем.

Балада можа быць і без фавулы, без стройнай сістэмы падзей. Але сюжэт у ёй павінен быць абавязкова — ці гэта будзе кульмінацыйны, самы напружаны момант дзеяння, ці толькі ледзь прыкметны зрух душы. Але гэты вонкавы ці ўнутраны «жэст» чалавека абавязкова павінен быць схоплены і перададзены ў слове так, каб я, чытач, бачыў яго і адчукаўся на яго сэрца.

Янка Сіпакоў у сваім слаўным цыкле балад часам не змог пазбегчы пэўнай рацыяналістычнай зададзенасці. Аднак у лепшых яго баладах ёсць заўсёды і нязмушанае пачуццё, і жывы натуральны чалавечы «жэст». І сэрца чытача ідзе насустрэч, скажам, той вельмі далёкай яму жанчыны з рускай балады XVII ст. «Ростань», што заклікала мужа прадаць, закласці яе багацею, каб мець магчымасць купіць кая і паспяшыць у раць Кузмы Мініна.

Харошая балада звычайна як бы «ўзрываецца» ў фінале. І наступнае ачышчэнне душы, катарсіс:

... Дык бывай, мой муж, сокал ласкавы!

Я сама б пайшла за табою ў раць,
Толькі два кані, як жа купім мы?
Лепш прадай мяне...

Балада не цураецца ні казачна-фантастычнага элемента, ні самага вытанчанага псіхалагізму. Важна, каб на яе старонках ажывалі людзі. Ажывалі ў мастацкім сэнсе, бо ў сюжэтна-фавульным плане іх жыццё найчасцей абрываецца трагічна. Так, як гэта адбываецца, скажам, у невлічкім без жанравага азначэння творы М. Сурначова «У стоптаным жыцце». Хіба ж можна забыць таго безыменнага хлопца, над якім

... асыпаюцца
Слуцкія краскі,
Абсмалены колас
Схіліўся да каскі.

І які велічна-абагульнены і адначасна такі да болю жывы і блізкі вобраз савецкага воіна паўстае з такіх сціплых радкоў (у якіх асноўнае — інтанацыя!):

Ляжыць ён, як віцязь,
У стоптаным жыцце,
Маці спатнаеце, —
Ёй не нажыце...

Там, дзе ёсць паўнацэнны сюжэт, там звычайна ёсць і жывое пачуццё, і сур'ёзная думка пра жыццё і чалавека. Чытачу западае ў сэрца балады «Юнак быў з-пад Слоніма родам» і «Дзень нараджэння» А. Лойкі, «Балада пра па-слухмяную Гэлю» і «Балада, якую немагчыма расказаць да канца» Н. Гілевіча, «Балада пра няскошанае жыта» М. Ароцкі, «Балада» і «Мяккія рукі» Р. Барадуліна, «Балада пра спаленую вёску і жывога пёўна» А. Вярцінскага, «Крывавая балада» А. Грачанікава і «Балада пра танец» Ю. Свіркі, «Балада прыкметы» А. Разанава, «З той пары» Н. Тулупавай і інш.

Перагортваючы апошнюю старонку «Беларускай балады», зноў і зноў думаеш пра тое, як добра было б, каб сёй-той, сеўшы перад чыстым аркушам паперы, не сунішаў сябе тым, што ў наш час, маўляў, адбываецца «дыфузія», «эрозія» і да т. п. жанраў, каб ведаў, у якім жанры, у якім «адценні» жанру ён вядзе гаворку з чытачом. Можна, часцей бы даходзіла гэтая гаворка да сэрца чытача — хвалявала, турбавала, абуджала, узвышала...

Генадзь ШУПЕНЬКА.

Святлана БАСУМАТРАВА

Україна

Прамая, як ялінка маладая,
Ад студні вёдры поўныя нясу,
І чутна мне, як глуха ападае
Паспелы яблык з яблыні ў расу.
Україна... Паверце, не хачу я
Хваліць празмерна мілы сэрцу кут.
Не ведаю, дзе сонейка начуе,
Але ўстае яно заўсёды тут.
З'яўляецца яно за крайнім дахам,
Тут рана парушаецца спакой
Суседскім пеўнем—галасістым птахам—
І піянерскім горнам за ракой.
Україна ў баку ад шумных плошчаў
Ляжыць мядзведзем, белым ад завей,
Зімой. А летам адмысловы пошчак
Над ёю рассыпае салавей.
Тут майскаму дажджу заўсёды рады,
Хвалюе ўсіх надвор'я каляндар,
І гаспадыням тут не пляж, а грады
Даюць цудоўны бронзавы загар.
Україна, руплівая, як вёска,
Дзе на прыкмеце кожны новы госць,
Ля кожнага акна — свая бярозка,
Ты ёсць пакуль... і добра, што ты ёсць!

Дворык матулі над рэчкай,
Ён не бывае пусты.

Чэрвень чароўны чырвонай парэчкай
Густа абсыпаў кусты.
Песцяць тут мамыны рукі
Кожны лісток на градзе.
Мамаіны кветкі і мамыны ўнукі
Прагнуць пяшчоты штодзень.
Тут сярод ягад і кветак
Хораша мне, як нідзе.
Зноў я — гарэза, дзяўчынка-падплетак,
Яблычкі — завязь грудзей.
Чэзла засвеціцца ранак,
Вільгаць павее з прысад,
Мама прачнецца і выйдзе на ганак,
Пройдзе сцяжынкай у сад.
З дрэва празрысты і хрусткі
Яблык на дол упадзе...
Вунь яна, родная мамаіна хустка,
Белая птушка надзей.
Многае можа не збыцца,
Марай застацца ў былым,
Толькі адно не павінна забыцца —
Двор, дзе ты бегаў малым.
Цяжка даецца на свеце
Кожны жыццёвы урок.
Мы і дарослыя — вечныя дзеці
Нашых сівых мацяроў.
Шлях наш ляжыць аж да зорак,
Толькі з планеты Зямля
Мамін то сумны, то радасны дворык
Будзе нас клікаць здаля.
Рыпне знаёмая брамка,
Клён адгукнецца стары...
Добры вам дзень, нашы добрыя мамкі,
Ціхія нашы двары!
Клопатам вашым адзіна
Сонейка рана ўстае.
Бачу, калі вымаўляю «Радзіма»,
Маму і дворык яе.

Памяці дзеда майго Аляксандра Ма-
ковіча.
Хваліўся дзед мой важнаю знаходкай
І, калі піў з суседам магарыч,
Даказваў ён, што маюць князя-продка
Усе, хто носіць прозвішча на «іч».
Адзін наш продка спраўна рыбу вудзіў,

Другі ўсе дні праводзіў на раллі.
Вякі, вякі... за імі людзі, людзі...
Вядома, дзеду,— і князі былі.
Вядома, дзеду, мы з табой славяне,
Хвалюе нас славянскіх літар вязь,
Ды ці таму народ наш у пашане,
Што колісь быў між продкаў нашых
князь?

Калі гулі бунтоўныя пажары,
І словы праўды абвясціў Ільіч,
Ішлі на смерць за праўду камісары,
Былі між імі з прозвішчам на «іч».
Калі вайной пайшоў фашыст нязваны —
Драпежны звер, пагардлівы паніч,
Усталі, нібы сосны, партызаны,
З іх кожны траці — з прозвішчам на
«іч».

Калі упартай мэтай сталі зоры,
І кінула дзяржава звонкі кліч,
Між іншымі ў загадкавай прасторы
Ляцеў зямлянін з прозвішчам на «іч».
Вядома, дзеду, слава не загіне,
Хай славіцца на цэлы белы свет
Айчына наша — светлая княгіня,
Работніца, сялянка і паэт.

Пясчаны бераг, продкамі абжыты,
Цяжар бялізны мокрай на руцэ...
Мне даспадобы звычай старажытны —
Бялізну мыць улетку на рацэ.
Да хвалі нахіляцца нізка-нізка,
І дробязныя крыўды забываць,
І рухам рук на сонечныя пырскі
У момант тую кладку разбіваць,
Што новы дзень праклаў між берагамі,
Спадніцу падаткнуўшы з двух бакоў,
Каб не намокла, смуглымі нагамі
Дражніць цнатлівасць юных рыбакоў.
...Той дзень спыніўся нехта за спіною,
Я галаву цікаўна падняла;
Тады гаворку першая са мною
Пажылая жанчына пачала:
«І я хадзіла лёгкаю хадю
І танцавала з любым да відна.
Была, як ты, такою маладою,
Калі ўдавой пакінула вайна.

Як прыцямнее, каб ніхто не бачыў,
Бывала, йду бялізну паласкаць,
І над бялізнай той п'яю, ды плачу,
Так плачу, што няможна расказаць.
Ды за ракой зайграе гарманіст,
Каб дома не сыночак двухгадовы,
Мо не стрывала б — кінулася ўніз...»
Калені хваліць лашчыла мне лета.
Я прабыла на рэчцы да цямна.
Ужо даўно пажылая кабета
Пайшла дамоў, не бачыла яна,
Як білася ў руках маіх гарачых
Бялізна, быццам белае крыло...
Сярод кашуль жаночых ды дзіцячых
І у мяне мужчынскай не было.

«Лявоніха»
Эх, «Лявоніха», «Лявоніха» мая,
Падабаецца мне музыка твая.
І пяці мне не было, напэўна, год,
Як зазвалі мяне сёстры ў карагод,
Гэтак весела ігралі мужычкі,
Толькі бліскалі маланкамі смычкі.
Эх, «Лявоніха», «Лявоніха» мая,
Ты з дзяцінства карагодная.
А калі я ўжо дзяўчынаю была,
Вёска провадамі ў Армію гула,
Дык пад музыку юнацкіх нашых свят
Танцавалі мы цябе на новы лад.
Эх, «Лявоніха», «Лявоніха» мая,
У юнацтва навамодная.
Часта госці прыязджаюць з-за мяжы;
Эх, «Лявоніха», сябе ім пакажы,
Нібы ветразі, спаднічкі раздзімай,
Ды падкоўкамі, што градам, выбівай.
Эх, «Лявоніха», «Лявоніха» мая,
Падабаецца мне музыка твая.
Ты з дзяцінства карагодная,
У юнацтве навамодная.
Ты і Брэсцкая і Мінская,
Ты і Віцебская і Пінская,
Магілёўская і Глуская —
Дарагая беларуская.

Алег САЛТУК

З кнігі «Святло зямлі»

Раніца

Прылівае раніца сонэчнай хвалі.
Крону раскрыліў дуб.
Святло нястрыманым валам валіць —
Дзень абвясчае:
— Іду!
Нібы па камандзе вайсковай,
Дымкі над крышамі ў рад.
Рупіцца родны люд мой вясковы —
Раніцы рад!

Дзень набірае хэду маладою.
Ля канцылярыі ўзвіўся сцяг.
Хутчэй за работу —
Дзень не даруе таму,
Хто ў яго ў гасцях!

Дзявочы будатрад
Дзяўчаты зусім зялёныя —
Ад матчыных толькі рук,
Рамантыкай паланёныя
У палатках сустрэлі зару.
І самі, як зоркі-зараначкі,
Вясёлкі ў руках — ручнікі!
Смугляначкі і бялянчкі
Бягуць да туманнай ракі.
Зара ўсё шырэй разліваецца
Па небе, зямлі і вадзе.
Навокал усё прачынаецца —
Раніца дзень вядзе.
Ён будзе багаты мазолямі
Ад кельмаў і ад лапат.
Ды верыцца — ўсё адолее
Дзявочы студэнцкі атрад.
Цудоўныя нашы, гарэзныя,
Як добра, што вы яшчэ ёсць,
Як добра, што ёсць незалежная,
Шчаслівая маладосць!
Часта за дрэвамі лесу не бачаць.
Па цішыні сумна івалга плача.
Роспачна плача ў лесе зязюля.
Вы калі-небудзь плач гэты чулі?

Чулі вы ў полі плач перапёлкі,
Як там прайшліся з хімічнай праполкай?
Чулі, як тоненька плачуць сініцы —
Лес некрануты сёння ім сніцца.
Плачуць вяскою падранкі-бярозы,
Бачылі вы гэты горкія слёзы?
Бачыць і чуць не ўсё яшчэ значыць,
Многае трэба наоў перайначыць —
Лес навучыцца за дрэвамі бачыць!
І забываць, і помніць трэба,
І ненавідзец, і любіць,
І чалавекам быць і ў зрэб'і,
І ў шоўку чалавекам быць!
Руіны, нібы дамавіны.
Вайны не развезуся чад.
Смяротныя надпісы «Міны!»
Аб небяспецы крычаць.
Руіны. Руіны і міны.
Адны пад руінамі, хтось
Душою і целам нявінны
На міне ўзарве маладосць.
Гляджу кінастужку, а бачу
Скрываўлены, цёплы камяк.
Ад жаху матуля не плача
І бацька ад гора абмяк.
Цяпло плыло летам духмяным,
А мне было зябка адно:
А мог жа і я, неслухмяны...
Гляджу і не бачу кіно.

Шкада не хутароў —
Шкада садоў,
Раскошлівых садоў шкада да болю,
Якія праклінаюць сваю долю
У чаканні вострых піл і тапароў.
Што хутары згарнулі — добра гэта:
Мы дужыя спрадвеку талакоў,
Прыгожыя садамі, калі цветам
Ружова-белым вее над зямлёй.
Я знаю: было цяжка хутаранам
Іх пакідаць на літасць маразам...
Сады павысыяны, заараны
І толькі шчэ на ўзмежках там і сям
Сіроты засталіся, хвора дрэмлюць...
Яны зусім здзічалі без людзей.
А хтось надкусіць яблык,
Скажа:
— Дрэва!
І кіне дзічку ад сябе далей.
І ад бяды, і ад нуды,
І ад напасці —
Дапамажы мне, літасцівы бог!
Я да цябе бягу —
Якое шчасце,
Што для любві жыве яшчэ
Любоў!
Бягу у мроі,
Песні, успаміны,
У сне бягу, у снег,
У першацвет.
Сышоўся клінам на табе
Адзінай
Азораны табою
Белы свет!

СЫНЫ БАБКИ ГРЫПІНКИ

Тады на нашай вуліцы пад вокнамі з зялёнымі і сінімі аканіцамі стаялі прысадзістыя лавачкі на тоўстых нагах-калодках, у гародчыках цвілі пшчотныя завушніцы, вытыкаў між штывеціна калочыя лапкі агрэст, і ад ранку да вечара грукацелі, пужаючы катой і коз, рэзвы.

На кожнай такой вуліцы на радасць блазноце абавязкова жыве які-небудзь дзікаваты, незвычайны чалавек.

У нас гэта была бабка Грыпінка.

Нават каза ў яе была не белая ці пярэстая, як у ўсіх наўкола, а чорная, быццам чорт, намалеваны ў маёй кніжцы з казкамі.

І ніхто пра Грыпінку нічога не ведаў, не ведалі нават, адкуль яна ў нас узялася. Казалі дарослыя толькі, што ў сваёй, уперад пустой, хаціне, якая касавурылася на белы свет трыма несамавітымі акенцамі з буграка над Бяльчанкай, пасялілася бабка адразу на вайне.

Жыла Грыпінка сугнеем, у гасці да яе ніхто не хэ-

Уладзімір АРЛОЎ

Уладзімір Арлоў нарадзіўся ў 1953 годзе ў Полацку. Закончыў гістарычны факультэт БДУ імя Леніна. Працаваў у Наваполацку настаўнікам. Зараз — загадчык аддзела пісьмаў наваполацкай гарадской газеты «Хімік». У «ЛіМе» з апавяданнямі выступае ўпершыню.

ДВА АПАВЯДАННІ

дзіў-не ездзіў, і бабчын сусед дзядзька Санька, седзячы на лавачцы і спрытна круцячы адной вайною пакінутай рукой «казіную ножку», часта скардзіўся нам:

— Во, малыцы, удружыў бог. За год паўслова не пачуеш.

Да таго ж Грыпінка знала травы. Як толькі свежае вясновае сонца і цёплыя туманы зганялі снег у Бяльчанку і да новага зазімка, лічы кожнае ранне, калі мы яшчэ даглядалі свае звонкія бурштынавыя сны, Грыпінка тэлала ў лес ці на паплавы па зёлкі.

Зразумелая справа, калі сталёны ад гульні і беганіны, са шчодрасфарбаванымі зялёнкай каленямі і лакцыямі, мы збіраліся ўвечары пад старой таполяй на сваё веча, ой колькі ўсякага-рознага бывала гаворана пра Грыпінку...

Самы малы сярод нас, Юрка, пасля тых размоў, здаралася, баяўся адзіна ісці ў двор, і мы вялі яго ўсёй сябрынай. Ды і ў нас каля бабчынай хаты часцяком бегалі па скуры мурашкі.

Але ранак дазвання злізваў страхі, і наш кагал дружна бег на край вулікі страцаць Грыпінку. Яна пачіху тупала, прыгорбленая, сівая, бы лебядя, даўга-носа, у доўгай, да пяці, картовай спадніцы. У адной руцэ — кульба, у другой — зёлкі, увязаныя ў старую хустку. Адтуль тырчалі то зорачкі зверабую, то малінавыя свечкі скрыпеню, то чарнічкі, што так цудоўна памагае, калі націмрышыся зялёных яблыкаў.

Мы насіліся вакол і на розныя галасы прасілі:

— Пачаруй! Пачаруй! Пачаруй!

А Грыпінка маўчала сабе і ўзіралася ўперад, нібы музіла ўбачыць нешта дужа важнае і баялася прапусціць.

А яшчэ... А яшчэ ў Грыпінкі былі райкі. Раек на вуліцы не меў больш ніхто, і яны здаваліся нам смачнейшымі за ўсё самае смачнае на свеце — і за абсыпаных цукрам падушчакі, і за марожанае, і за бруслічанае варэнне з морквы.

У набег на райкі наша хёра на схіле лета выпраўлялася кожны дзень. Як цудоўна было паўзці па брыльёніку, пералазіць падсаджаючы адно аднаго, цераз плот, джгаць да яблынь, хапацца за ніжнія сукі, уціскаць у плечы голаў пад дажджом дробных чырванашчочкіх яблычкаў і хапатліва збіраць іх у запазукі ці ў шаравары!

А потым пачыналася самае цікавае. Хто-небудзь падкрадаўся да бабчынай хаціны і малаціў па сцяне палкай. Калі Грыпінка, трудна тупаючы, паказвалася з-за вугла, наша талка ўжо сядзела верхам на плоце. Грыпінка абаліралася на сваю кривую кульбу і нейкім нечаканым звонкім голасам крычала:

— О-от сыны ў водпуск прыедуць! О-от штаны вам паспускаяюць!

Мы смяяліся і сігалі з плота ў брыльёнік. Але, калі часна, мне пасля бабчыных абяцанняў ставала страшнавата. Неяк нават прысніліся два вусатыя злосныя дзядзькі. Адзін быццам закруціў мне вухо і сцягваў шаравары, а другі трымаў у руцэ дужа чамусьці падобную да бацькавай папругу.

Ды сыны да Грыпінкі ўсё не прыязджалі. ...Аднойчы ўранні, гуляючы ў «калім-бам-ба», мы пачулі жаласнае мэканне і ўгледзелі, што на вуліцы не хапае чорнай бабчынай казы. Мы прыляцелі да Грыпінчынай хаты і сталі хорам мэкаць разам з казой, каб бабка хутчэй прачнулася і выпусціла яе. А Грыпінка ўсё не выходзіла, і мы раптам замаўчалі і пабеглі па дзядзьку Саньку.

Дзядзька Санька спярша пастукаў у дзверы кастачкамі, потым забухаў кулаком, потым знайшоў трэску, прасунуў яе між вушаком і дзвярамі і адкінуў кручок...

— Ідзіце, малыцы, ідзіце, гуляйце, — замахаў дзядзька рукой, паказаўшыся ў дзвярах...

Надвечар мы сядзелі пад старой таполяй. Мы ведалі, што Грыпінка памерла, нам было яе шкада, але за дзень перашкадалася, і цяпер нам дужа рупіла, ці будзе, калі бабку павязуць на могілкі, граць музыка, як тады, калі хавалі дзеда з суседняй вуліцы. Нам вельмі хацелася, каб зноў прыйшлі музыкі з вялізным барабанам і бліскучымі трубамі і талеркамі.

Дзядзька Санька падышоў да нас і сеў поруч на траву. Ён чамусьці ніяк не мог зладзіць сваю «казіную ножку».

— Во яно, малыцы, як... — загаварыў дзядзька. — Яно ж няможна радні не даць знаць. Дык я адраслы глядзець стаў. Дык няма нідзе. А ў сталае тамака, пад свечкамі, пахаронкі... Валодзькам ды Грышкам завілі... Пад самую пабеду ўжо гэта... Во яно, малыцы, як...

— А што гэта, пахаронкі? — нясмела спытаў самы малы сярод нас, Юрка, калі дзядзька Санька, цяжка падняўшыся, пайшоў.

— Гэта калі татку заб'юць, — прыцішана адказаў нехта.

Мы сядзелі пад таполяй, маўчалі і думалі.

...Райкі ў тое лета ўрадзілі наўздзіў. Трыма агромністымі вогнішчамі гарэлі каля пустой Грыпінчынай хаты яблыні. Толькі к прымаразкам пагасіў іх вецер.

Калі іду па той нашай вуліцы, кожны раз здаецца мне, што вось-вось убачу, як Грыпінка, прыгорбленая, сівая, бы лебядя, трудна тупае, абаліраючыся на кульбу, вось-вось пачую, як нечаканым звонкім голасам крычыць:

— О-от сыны ў водпуск прыедуць!..

ПЕВЕНЬ

Горад ціхамірна спаў салодкім перадранішнім сном.

Спалі чысценькія двары з аднолькавымі арэямі, пясоціцамі і столікамі для даміно. Снілі штосьці прыемнае высокія, гошныя, падобныя на алавяных селдацікаў, дамы. І самыя лепшыя сны бачыў новы, зграбны і вясёлы, быццам цацка, дзевяціпавярховік з блакітнымі балконамі. Некалькі дзён па яго левіцях людзі радасна цягалі гарнітуры, тэлевізары і дываны. І цяпер, прытомлены ўлазінамі, дом шчасна спаў забеганым за дзень хлапчуком.

Але тут прычынілася нешта зусім неверагоднае.

Па аksamітавай цішыні летняга досвітку, што вялікім сонным возерам разлілася над дзевяціпавярховікам, над усім новым, з іголачкі, горадам, дзе не было ніводнага драўлянага дома, па гэтай утульнай, ласкавай цішыні раптам дзесьці паміж зямлёй і небам чыста, з першабытнай звонкай радасцю ўцімбаліў певень. Гром сярод яснага неба здаўся б, напэўна, меншым дзівам, чым гэтае шчырае адвечнае «ку-ка-рэ-ку-у-у», якое выбухнула між высотных гарадскіх камянік і імгненню колькі яшчэ здзіўлена звінела, блукаючы сярод іх.

У вокнах мільганула некалькі недаўменных твараў, а ў трохпакаёвай кватэры № 10 прачнуўся і сеў у ложку, лыпаючы, як пугач, вачамі, лываваты мужчына паважнага выгляду. Ён прыгалошана і няўцяямліва паглядзеў па баках і на жонку, якая варочалася ў сне, і, мабыць, вырашыўшы, што прыблужнілася, супакоіўся і лёг. Але не паспеў ён заснуць, як, здаецца, над самым яго вухам зноў, яшчэ звачэй і пераможней, з зухаватымі каленцамі прагарлаў певень.

Мужчына раззлавана сунуў ногі ў тапкі, накінуў халат і выйшаў на балкон.

На двары, што купаўся ў рэдкім прысьмерку, нікога не было. Мужчына паскроб пальцам нос, прамермытаў нешта пагрозлівае пра «даўгагрывых» і хацеў быў вяртацца, але тут яго ўвагу забралі дзіўнаватыя гукі з балкона аднапакаёвай кватэры № 9, куды, аказваецца, ціха і незаўважна засяліўся нехта ўчора. Мужчына апасліва перагнуўся цераз перабой, які падзяляў балконы, і аслупянеў: па суседству з ім асвойтана і самавіта, па-гаспадарску выпінаючы грудзі, пахаджаў важнецкі чырвоны певень з доўгай зяленавата-чорнай касой і хвацім пурпуровым грабянем набакір.

— Чорт ведае што! — ачуўшыся ад гэтага відовішча, уголас сказаў мужчына. — Хутка кракадзілаў на балконах гадаваць будзем.

...У той жа дзень увесь дом ведаў, што ў кватэры № 9 жыве без клёпкі ў галаве бабулька, у якой на балконе навязаны певень.

Назаўтра певень зноў ні свет ні зара ўстурыў суседзям.

Увечары ля дзвярэй пад'езда сам сабой сабраўся ладны збой жыхароў. Большасць — відаць было па іранічных тварах — пачулі, аб чым гаворка, і спыні-

ліся проста паслухаць ды пасмяяцца. Але былі і настроеныя менш памяркова. Верхаводзіла мажная, не першай маладосці хімічная бландзінка з кватэры № 11.

— Дзве ночы не сплю! — сакатала бландзінка так часта, што заставалася загадкай, як гэта яна паспявае яшчэ і дыхаць. — На адным эленіуме трымаюся! Столькі год пашырэння чакалі і вось табе! Радуйся! Гэта ж ні ў якія рамкі не ўкладваецца. Сёння ў тры гадзіны загарлапаніў. А крычыць як! Быццам узмацняльнік у яго там.

— Трэба пісаць! — сказаў нехта тонам умудронага жыццёвым вопытам чалавека.

— Ды ўжо ж, склаўшы рукі, не сядзела. Домакіраўніцтва не паможа — вышэй напішу. У зубы глядзець не буду!

— Ну што тут кепскага, таварышы? Прачнуцца з пёўнем — гэта ж цу-доў-на! — прымірэнча сказаў малады мужчына ў жоўтай тэнісцы. — Мне, напрыклад, вёска адразу ўспамінаецца, сена, сырадой... Прывыкнем, таварышы, і радавацца будзем, ганарыцца: ні ў кога няма, а ў нашага дома — свой певень. Яшчэ дзякуй гэтай бабулі скажам.

Хімічная бландзінка змерыла жоўтую тэніску непрызным позірам.

— Вы на пятым паверсе, можа, і падзякуецца, а мне хутка не прадыхнуць будзе. Не тое спаць, як людзі — паветрам падыхаць на балкон не выйдзеш. Цяпер певень, а там, чаго добрага, карову ёй захоццаца. Трэба ў санстанцыю напісаць: хай прыйдуць, палюбуюцца.

Акурат тут падышоў паважны мужчына з кватэры № 10. Збой, што быў развесяліўся, адразу неяк паціў.

— Таварышы, таварышы! — паморшчыўся паважны мужчына. — Папрашу не гарачыцца. Не трэба самадзейнасці. Я сам збіраюся зайсці! І па-харошаму пагутарыць з грамадзянкай, раслумачыць.

З гэтымі словамі ён рашуча рушыў у пад'езд. Хімічная бландзінка з павягай і надзеяй праводзіла яго вачамі.

Дзверы кватэры № 9 адчыніла нізенькая, апранутая па-вясковаму, досыць жвавая яшчэ бабка гадоў на шчэцдзедзят з гакам.

— Я да вас, — строга сказаў паважны мужчына.

— Заходзь, дзетухна, заходзь, — чамусьці ўзрадалася, заўсмехалася ўсім сваім круглым маршчыністым тварам гаспадыня. — Добранькі табе дзянечак.

— Добры дзень, — суха адказаў гасць. — Значыць, гэта вы тут жывяце?

— Я, я, — заківала бабка. — Паўлінай мяне зывуць. Ды ты праходзь, дзетухна, садзіся.

Мужчына скептычна абвёў вачамі жалезны ложак з узбітымі падушкамі і нікеліраванымі шашачкамі на білцах, высокую нехлямяжа грувасткую свойскаму шафу, таксама свойскі стол на тоўстых нагах, зашклёныя рамкі з пажаўцелымі фотаздымкамі, вазоны з алясамі, услон і некалькі старамодных фанерных крэслаў з круглымі гнутымі спінкамі.

— Ну, як уладкаваліся? — бадай, толькі дзеля прыліку спытаў ён і з асцярогаю апусціўся на адно з гэтых крэслаў. Бабка засталася стаяць.

— А до-о-бра, дзетухна, — прыціснула яна рукі да грудзей. — Увёй добра. І невысока, ногі мае старыя ўважылі, і сонейка з хаты цэлы дзень не выходзіць. Дзякуй вам, добрыя людзі, ой дзякуй. А было, скажу табе, дзетухна, страхавіта. Ой было-о! Гэта ж як абвясцілі, што зносіць нашыя Лужкі будучы ды той завод будаваць... Авохці мне!..

Госць нецярпліва закруціўся ў рыпучым крэсле.

— Грэх скардзіцца. Дай вам бог здаровейка! І шпалеркамі хораша так выклеена. Гэта ж мо плаціць трэба за шпалеркі, а я і знаць не знаю?

— Не трэба плаціць, — паморшчыўся мужчына. — Вы мяне, здаецца, не за таго прынялі. Я ваш сусед, а зайшоў па пытанню... э-э-э... пёўня.

Бабка Паўліна знякавала, зацерабіла закарузлымі пальцамі прыпол сгядніцы.

— Шкода ж, дзетухна, — вінавата загаварыла яна. — Самы галасісты на дзярэўні быў. Як запяе-запяе, бывала... Аж памаладзеш. — Круглы бабчын твар прасвятлеў, і на ім увачавідкі паменшала зморшчын і зморшчынак, нібыта яна сапраўды на імгненне памаладзела. — І цяперацкі вяселья мне тутака.

— Чулі, — строга сказаў мужчына. — Суседзям таксама весела. Шуміце, адпачываць нармальна перашкаджаеце. Нядобра, бабуля.

— А ўверсе ж самі гэта... сабаку дзяржаць, — нясмела прамовіла бабка. — Таксама, дзетухна, шуміць.

— Сабаку дазволена, — націснуў на апошняе слова мужчына. — І вы можаце. Сабаку, ката — калі ласка, хоць марскую свінку. А пёўня — не паложана. Людзі працуюць, трэба, каб за ноч мозг паўнаценна асвятляўся, а ваша птушка а трэцяй гадзіне пачынае крычаць. І я вас пераканаўча прашу: прыміце ме-ры. — Ён на момант задумаўся. — Магу памагчы, каб вам доўга не валаводзіцца. Колькі вы просіце за птушку?

— А што ж гэта ты з ім рабіць будзеш, з пёўнікам, га? — падазрона спытала бабка Паўліна.

— Як што? — мужчына трохі сумеўся. — Ну... э-э-э... ведама што.

— Грэх, чалавек, такога пёўніка са свету зводзіць, грэх, — дакорліва захітала галавой бабка. — Ты ўжо скажы дзянеч, прыстрою яго куды да добрых людзей.

Паважны мужчына паціснуў плячамі і падняўся.

— Я толькі папрашу хутчэй, — сказаў ён на развітанне.

— Вы чыя-небудзь бабуля? — ветліва пацікавілася мініяцюрная бялавая дзядзьчына ў джынсіках, якая карміла з юннатамі рыбак.

(Зананчанне на стар. 10).

САПРАУДНЫ ПАЭТ заўсёды ў пэўнай ступені прарок, закліканы «глаголом жечь сердца людей», ісці хоць на адзін крок наперадзе падзей. Не рэгістраваць, а прадбачыць важнае ў жыцці, быць разведчыкам і вешчуном наступнага, а часам і ўласнага лёсу.

Праз напластанне гадоў такім пазтам мне бачыцца Уладзімір Хадзька. Шнада, што яго амаль недаследаваная творчасць не стала здабыткам масавага чытача, не дайшла да аматараў паэтычнага слова. Можна, гэтаму замінае тое, што з пэўнага часу ўсталявалася ўяўленне, нібыта ўся маладнякоўская і белапаўская паэзія — «бурапенная» самадзейнасць, далёкая ад дасканаласці, глыбіні думак і пачуццяў. Есць у гэтым нейкая доля праўды, але толькі не ў дачыненні да вершаў Хадзькі.

Прайшло сорак гадоў пасля смерці гэтага таленавітага паэта, а я перачытваю і дзіўлюся сіле і свежасці яго вершаў: якое бачанне і прадбачанне рэчаіснасці, якая высокая культура радка, багацце вобразнай мовы, натуральнасць інтанацый, глыбіня пачуццяў і думак, нарэшце, які жывапіс слова!

Дванаццацігадовы Валодзя Хадзька зведаў смак парабкоўскага аграйца, знявагу ў глухія кулацкія хутарах, каб потым сназаць:

Аж гудуць прыклады
І сабакі сплунчаны...
Хутар таўстазадзі
Абвалокс пушчамі.

У Хадзькі была абвостраная іласавая чуйнасць. Крыху пазней у вершы «Радзіме», бачыць варожае акружанне, вярчы ў непахісную сілу савецкага чалавека, Хадзька сцвярджаў:

Твай душы высокім сокалам
Твой лёс, твой тонар прынясе ён
Праз меж гучарнін, што навокала
Вачамі воўчымі усені.

Чытаеш і дзіўішся глухае тагачасныя крытыкаў ці не жадаючы ўбачыць у паэзіі Хадзькі сапраўды грамадзянска-напал шырага патрыёта і САПРАУДНАГА паэта. Ён не прымаў лававое легкаважнае пустазвонства ненадзвычайных папулярных у той час аднагодкаў і прызнаваўся: «У апрацоўцы я радасць не сню, не складаю надуманай песні». Свае пачуцці, сваю любоў да Радзімы ён выказваў моваю сапраўднай паэзіі, вобразна, глыбока і лірычна.

Так час ідзе... Імкліва і глыбока
Кладзецца цвёрда яго ступа.
Не сходяць вечно з вартавога вока
Прыдбаны скарб — ад думак да снапа...

Як і многія пачаткоўцы, дваццацігадовы Хадзька не пазбегнуў маладнякоўскай легкаважнасці і празмернага захвалення іманініскай метафарычнасцю. Але пасля першай кніжкі «Суніцы» (1926) знайшоў уласны голас, сваё бачанне, сваю стылістыку, узбагаціў арыгінальнымі моўнымі арсеналам і заставаўся верным сабе да апошняга радка. Паэт заявіў:

Я разабраў свой дом стары,
Я папаліў старыя сцены,
Я тлумам сноў дагаварыў
Над прысакам настраю тленных.

Але літаратурны «чалыднікі» і вульгарызатары не заўважалі карэктнага ўзможнення паэта, яго імкнення, каб песня была акрылена «пачуццём паэта, думкай грамадзяніна», яны прытрымліваліся:

ДРУГОМУ СЭРЦУ ПЕРАДАМ

Да 75-годдзя
з дня нараджэння
Уладзіміра ХАДЫКІ

ліся раз прышпіленага ярлына: абвінавачвалі Хадзьку ў суб'ектыўнасці, «слоўным мудрагелстве», нават у тым, што ён «сцвярджаў нейкі свой своеасаблівы стыль туманнай філасафічнасці». Яго ўсяляк з'явалі на барабанны грукат, на «таннае піліканне», а ён заставаўся верны сабе, непахісным падданым паэзіі. Звяртаючыся да паўднёвага мора, Хадзька пісаў:

Не раз яшчэ мяне абімееш,
І я, спазнаўшы сін тваю,
Усёй шчырасцю не раз радзіме
Цябе, як песню, прапю.

Але спадзяванні не спраўдзіліся: больш не было ні абдымкаў сінга мора, ні каханай. Творчы шлях Хадзькі абмежаваўся адным дзесяцігоддзем: першыя вершы і першая кніжка апублікаваны ў 1926 годзе, апошня прыжыццёвая публікацыя — ў 1936.

На жаль, нідзе не засталася аўтабіяграфія Хадзькі, бо ў 25 і нават у 30 гадоў яшчэ ніхто не дбае пра гэты жанр, лічаць, што жыццё толькі набіраецца сілы, а наперадзе многія-многія дзесяцігоддзі. Вядомы толькі анкетныя дадзеныя паэта. Нарадзіўся ён 21 снежня (па старым стылі) 1904 года (4 студзеня 1905 г.) у вёсцы Цітва Пухавіцкага раёна. У дзяцінстве парабкаваў, пасля рэвалюцыі вучыўся на агульнаадукацыйных курсах, настаўнічаў, служыў у Чырвонай Арміі, быў сакратаром Дудзіцкага сельсавета. З 1929 года жыў у Мінску. Жыў у маленькім прыватным пакойчыку па Кладзінскай вуліцы. Там напісаны бадай усе яго вершы.

Даўно тае вуліцы няма, а колішняя ўскраіна стала цэнтрам горада. Мы тады амаль кожны дзень сустракаліся то ў Доме пісьменніка, то разам ішлі ў адну дарогу дахаты. Для мяне, юнага пачаткоўца, было радасцю пагаварыць, прайсціся з Хадзькам, а ён ніколі не станавіўся на дыякні перад малодшымі, заўсёды трымаўся як з роўнымі. Мы часта збіраліся то ў яго, то ў Міхася Багуна,

бо ўсе жылі па суседстве, у «намароўскім гняздзе». Сышоўшыся, частаваліся нішчымымі пайкамі і шчодра дзяліліся вершамі.

Паэзія Хадзькі здзіўляла і зачароўвала мяне і тады. І асоба яго супадала з ягонай паэзіяй. Есць тыпы людзей, нечым падобных адзін на аднаго. Падобных на Хадзьку за ўсе гады я не сустрэкаў. Ён быў асаблівы, прыкметны ў любым натоўпе, запамінальны на ўсё жыццё. Вышэй сярэдняга росту, статны, мяккі ў хадзе (ішоў і крышачку спружыніў ці нават накульгваў), з густымі, як той «снапок аўса», спелымі валасамі, бледна-ружовы твар, глыбокія сінія-сінія вочы і сакавітыя, па-дзявочы чырвоныя вусны. Як і многія тады, ён хадзіў з кіёчкам, у шыгульным, часцей чорным, кашцюме, у мяккім шэрым капелюшы, у белай кашулі з крухмальнымі наўнерыкам. Ніколі яго не бачыў неахайным, расхляпаным, непаголеным. Яго пагляд прамінаўся вясёлымі іскрамі, а як ён звонка смяяўся ад дасціпнага жарту, ад смешнай гісторыі, і сам быў майстра расказаць нешта вясёлае. А калі хваляваўся і гаварыў з запалам, вусны дрыжалі і нервова перарываліся словы. Амаль заўсёды ён хадзіў з вялікім партфелем на два замкі, бо ў ім пэўны час месцілася ўся рэдакцыя «Полымя», а Хадзька быў яе адным з штатных работнікаў.

Памятаю, як ён быў усцешаны, як акрыляў, калі на вядомым Мінскім пленуме Саюза пісьменнікаў Мікалаі Асееў даў высокую ацэнку творчасці і моўнаму багаццю ў вершах Уладзіміра Хадзькі. Але радасць была нядоўга.

Апошні раз мы развіталіся з Хадзькам у снежні 1937 года і не сустрэліся больш ніколі. Дакументы сведчаць, што памёр ён ў студзені 1940. Было яму тады 35 гадоў. Каб ён жыў і ўсё гэты час працаваў у літаратуры, мы б цяпер адзначалі 75-гадовы юбілей выдатнага паэта Уладзіміра Хадзькі. Колькі б ён яшчэ напісаў! Якія б мы мелі кнігі!

Я часта перачытваю «Выбраныя вер-

шы» Хадзькі і, здаецца, чую яго голас, адкрываю для сябе новыя грані яго таленту, выпісваю, запамінаю радкі і строфы.

Сякуць падкованыя коні
Празрысты сум... Ты іх спыні.
Як верасень, на падваконі —
Прысядзь, са мной пагамані.

Развязаны шляхоў шарады
На выпрабаваны ўзор.
Есць і маёй тут частка ўлады,
З краінай кроўны даганор.

Ён для мяне, як след сукрыты,
Як маты роднае дзіці.
Суровай ніткаю прашыты
Старонкі смерці і быцця.

Чытаеш і пераконаваешся ў прадбачлівасці, у прароцтве паэта. На самым пачатку супольнага гаспадарання Хадзька радаваўся: «Як добра, заўтрашні заможнік, расце і дужае калгас», «цвілі не яблыні — падпоркі, Гулі не пчолы, а трава». Хіба не па-сучаснаму гучаць радкі:

І жывіць памяць сэрцы нашы
Аб іх, хто вёў з імглы гады,
Хто сам адпіў ад горкай чапы
Людской пакуты і бяды.

А з патрыятычнай араторыі «За строём дат і руфрын» можна цытаваць цэлыя раздзелы. У іх няма ніводнага пустог, не прапушчанага праз сэрца радка: усё важна, шчыра, паэтычна. І сёння ўспрымаецца як спавядальнае прызнанне, як узор грамадзянскай лірыкі, высокай чысціні і майстэрства цыкл «Песні з Поўдняя».

Прыхільнікі нівеліраванай мовы данаралі Хадзьку ў празмерным злоўжыванні архаізмамі і неалагізмамі. Здаралася і такое. А цяпер чытаеш і усё зразумела, бо пабагацела наша мова, увабрала ў сябе столькі крынічных прытокаў самых разнастайных народных гаворак. І хадзькаўскія «дужа», «адлюдкі», «хілкія задворкі», «негадзь» і такое каларытнае, як «сухадзвіна» толькі ўзбагачаюць паэтычную мову.

Я пляжма ворага крышу,
Каб ён не мог схірыць.
Крыўёю лірыку пішу,
Каб вечно з краем быць.

Але я, здаецца, крыху захапіўся — замест кароценькай нататкі да дня нараджэння заняўся аналізам творчасці. Ён павінен быць напісаны спецыялістамі, грунтоўна і аб'ектыўна, а УСЯ літаратурная спадчына Хадзькі — стаць здабыткам усіх аматараў роднай паэзіі.

Паэт на пачатку творчай дарогі разумее сваю місію і спадзяваўся дагаварыць тое, што да яго не змог дагаварыць «народ нямотны». На жаль, не давялося! Ян запавет, поўны веры ў будучае беларускай савецкай паэзіі, сёння чытаюцца Хадзькавы радкі:

Зляту на сухазем'е лістам —
Уладар начэй і дзён ўладар.
Вятры па горле галасістым
Прагоніць вір крыві і хмар.

Тады сваіх здабыткаў кайстру,
Што не добраў, што стойваў сам,
Я перадам другому майстру,
Другому сэрцу перадам.

Змышлява, шчодра вера паэта спраўдзілася: росквіт, сіла, веліч і характа нашай паэзіі бачыць і радуецца свет.

Сяргей ГРАХОУСКІ.

ПЕВЕНЬ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 9).

— Не, дачушка, — збянтэжылася бабка Паўліна. — Я гэта... жывотную вам прынесла. Парадзілі во добрыя людзі.

Яна з апаскай скасавурылася на чучала сарокі і паставіла ля ног абяззаную хусткай кашолку. Дзеці пырснулі да бабкі.

— Толькі не чарапаху, — папярэдзіла дзяўчына. — Чарапах ужо столькі нанасілі!

— Не-не, дачушка, — узрадавалася бабка. — Пеўнік у мяне.

Вочы дзяўчыны шырока раскрыліся.

— Як пеўнік?..

Бабка тым часам уклечыла перад кашолкай і выпуціла пеўня. Ён, радуючыся волі, выцягнуў шыю з залацістым каўнерыкам і на ўцеху дзятве гучна залопаў чырвонымі пералівістымі крыламі.

— О-ой, прыгажун, — прамовіла дзяўчына, якая яшчэ не прыйшла ў сябе ад нечаканасці. — Але нам, бабуля, напэўна, не дазволіць...

— Вазьмі, дачушка, — стала прасіць бабка, зазіраючы дзяўчыне ў вочы. — Ён жа не прасты ў мяне пеўнік. Самы галасісты на дзярэўні быў. А цяперачкі ў вас, у горадзе, жыву, знеслі нашыя Лужкі. Квацеры харошую далі, дзякуй добрым людзям. А з пеўнікам во няма рады. Не паложана, кажучы, на квацеры дзяржаць, шуміць. Вазьмі, дачушка. Рушны ён, фуліганіць не будзе. Я вам і ячменю торбачку прынесла, дужа ён ячмень бажае. І шчэ прынясу. Я, дачушка, прыходзіць буду. Бу-у-ду.

— Не можам, бабуля, узяць, — цвёрда сказала дзяўчына. — Разумеецца, у нас, па-першае, няма ўмоў. І ўвогуле, як бы гэта вам растлумачыць... Справа ў тым, што певень не ўяўляе для юннатаў асаблівай цікавасці.

Бабчыны вочы сцьмелі.

— Не возьмеце? — маркотна перапытала яна.

— Не можам, бабуля, зразумейце, — адвёўшы вочы, адказала дзяўчына і неяк няпэўнена прапа-

навала: — Вось, калі хочаце, чарапаху, вам можам падараваць...

— Не трэба, дачушка, дай табе бог здаровейка.

Чуць свет бабчын певень зухавата і бестурботна пабудзіў суседзяў.

Роўна а дзевятай да бабкі Паўліны заявілася таўсматы пышная кабетка.

— Я з домакіраўніцтва, — адрэкамендавалася яна і з парога пачала: — Як вам, бабка, не ай-я-яй! Па-жылы чалавек, адзінокі, а канфлітуецца, суседзяў супраць настроілі. Людзі скаргі пішуць, да міліцыі дабраліся. Граматныя ўсе! А сёння з адзінаццатай квартэры ўпраўдому ў тры ночы званілі з вайшай ласкі. Я б вам, бабка, не раіла заядацца. Сказана: не паложана, значыць, не паложана. Канарэйку купіце, калі сумна, ці папугая.

Бабка вінавата маўчала.

— Вось так, — сказала кабетка. — Даём вам апошні дзень. Што хочаце, рабіце, але каб заўтра людзі спалі. Чуецца?

— Чую, дзетка.

Зачыніўшы дзверы, бабка Паўліна села на ўслон. Яна сядзела доўга — заклапочаная, сумная, са счэпленымі на каленях, стуленымі рукамі, падобна нечым на старую знябытую птушку. Потым у яе вачах з'явіўся водбліск нейкага рашэння, і бабчын твар палагаднеў.

Яна кінула з кладокі ў прыпол жменю ячменю і па-сялянску нязвычайна, ступаючы яшчэ крышачку ба-язліва, выйшла на балкон. Певень узрадаваўся і з коханнем стаў дзюбаць зярняты.

Бабка стаяла і глядзела.

Базарчык быў невялікі, але бабка Паўліна доўга тупала туды-сюды між прылаўкаў: прызіркавалася да людзей, да іхняга тавару, прыслухоўвалася да торгу. Яна ўзяла на вока бойкага кажанаватага дзядка-прастарэку, што танна прадаваў буйныя, як вішні, чырвоныя парэчкі, з каптуром накладваючы паўлітровы слойкі.

Ля прылаўка з ягадамі аціралася чародка малых.

— Ну хадзіце, хадзіце, унукі! — паклікаў дзядок. Ён не дужа спрытна ладзіў кулікі, напайнаў іх з верхам і працягваў шчаслівым блазнякам.

Бабка Паўліна яшчэ разоў колькі прыязна глянула на дзядка здаля і падышла.

— Што гэта, хадзянін, у будзень дзень тэргуеш? — паздароўкаўшыся, завяла яна размову.

— Ягад, цётка, шкода, во і тэргую, — ахвотна азваўся дзядок. — Сёлета ягод — хоць гаць гаці. Дык, думаю, не згарыць тое хадзятства, а людзям завязу. А то ж з'ездзі гэтля, куры, як уваруцца, у мамент абцярабцяць.

— А сам адуль?

— З Залесся.

— Го! Я й гляджу, недзе страчаліся...

Размова заладзілася. Неўзабаве адшукаліся агульныя знаёмцы і нават нейкая нібыта радня абайм, хай сабе і сёмак вада на кісялі. Бабка тым часам перавяла гаворку на гаспадарку і нарэшце, унараўніўшы момант, асцярожненька, быццам бы мімаходзь, папыталася:

— А пеўнік ці ё?

— Ё злодзей, каб яго чэрці насілі. Адно й ведае ў шкоду вадзіць.

Твар бабкі Паўліны адбіў уадначас надзею і нерашучасць, але, змогшы сябе, бабка падняла на прылавак кашолку і пайшла на адкрытую:

— Бяры, Петра, майго. Золата — не пеўнік.

— Ды яно... — разгубіўся дзядок. — Ён і мой нішто сабе, спраўня.

— Вазьмі, Петра, памажы бабе. Ён жа не завяляшчы які, не прасты ў мяне — самы галасісты на дзярэўні быў. Пашкадавала прадаваць: ведама, галаву рэзу на калодку; а цяперачкі во нявыкрутка з ім. Непаложана, кажучы, на квацеры дзяржаць, шуміць дужа. А сёння міліцыя прыйдзе, суседзі напісалі. Вазьмі, добраму чалавеку і дарам аддаць не шкода. — Як запяе-запяе, так гадку дзесяць з плячэй і скінецца. Грэх такога пеўніка са свету зводзіць.

— Бяру! — ляпнуў дзядок далоняй па прылаўку. — Хай п'яе!

Досвітня над гошым вясёлым дзевяціпавярховікам з блакітнымі балконамі, над навакольнымі дамамі-блізнятамі, над чысценкімі дварамі з аднолькавымі арэямі, пясочніцамі і столікамі для даміно, вялікі сонным вясочерам стаяла цышыня.

Можна было спаць спакойна...

ПРЭМ'ЕРЫ, дэбюты, гастролі, творчыя сустрэчы... Што год з'яўляецца ў летанісе нашага мастацкага жыцця новай старонка. А ў ёй абавязкова ёсць адметныя радкі. Знайдзеш іх — захочаш нагадаць і чытачу. Дык што нагадаць, акінуўшы вокам мінулы музычна-тэатральны год?

Мінск вясні: Другі ўсесаюзны фестываль творчай моладзі тэатраў оперы і балета; Тыдзень джазавай музыкі ў філармоніі...

Мінск увосень: Усесаюзны конкурс музыкантаў-выканаўцаў на драўляных духавых інструментах; Усесаюзны фестываль мастацтваў «Беларуская музычная восень»...

Колькі творчых дарог скрыжавалася ў Мінску, колькі добрых набыў ён сяброў!

Ды не толькі як гасцінная гаспадыня славіцца Беларусь. Па ўсёй краіне і за мяжой, у артыстычных колах і ў аматарскім асяроддзі чуцен голас прадстаўнікоў яе мастацтва. Знаю нагадаю сёе-тое з летанніх падзей.

Гастралюваў у Кувейце наш балет; салістка беларускай оперы Святлана Данілюк удзельнічала ў выкананні бахаўскіх «Страсцей па Матфею» для слухачоў Браціславы. Дзесяцігадовы вучань сярэдняй спецыяльнай музычнай школы

курсу артыстаў эстрады, пабывала ў ГДР. Мінчанін Яраслаў Еўдакімаў атрымаў ганаровы дыплом, а гомельскі ансамбль «Сябры» стаў лаўрэатам Усесаюзнага тэлеконкурсу «3 песняў на жыццё»... Пра ўсё і не скажаш.

ДАЛЯГЛЯДЫ ТВОРЧЫХ ВАНДРОВАК

НАПЯРЭДАДНІ Новага года мне давялося пабываць у Маскве ў рэдакцыі толькі што створанага перыядычнага выдання — «Мелодія». Выпускаецца яго пачала Усесаюзная фірма грампласцінак, улічыўшы шматлікія пажаданні сваіх кліентаў — філафаністаў. Сёння першы нумар «Мелодія», маляўнічая, выдадзеная на высокім паліграфічным узроўні кніжачка, — бібліяграфічная

катэжкі... Тут — расказваюць гошці чытачоў «Мелодія»: Алена Абрацова, Дзін Рыд, Рыма Казакова, Аліса Фрэйндліх... Вось старонкі грамадска-палітычнага аддзела, вось — адказы на пісьмы чытачоў. І — паведамленне пра запісы для дзяцей, гумар, рэклама. І — своеасаблівы анонс, інфармацыйны спіс новых грампласцінак.

У адным з рабочых пакояў фірмы маю ўвагу прыцягнула «дэталі інтэр'ера» — яркі канверт нядаўняй, але ўжо знаёммай пласцінкі: «ВИА «Сябры». Всем на планеце». Аказалася, дэталі не такая ўжо выпадковая: любячы масквічы нашых артыстаў, дый наогул прыязна прымаюць візіцёраў з Беларусі. А ў беларускіх музыкантаў кантакты з «Мелодіяй» пастаянныя. Пагартай хоць бы толькі леташнія кварталныя каталогі!

«Песні І. Лучанка», «Мінскі камерны аркестр», «Хор хлопчачыя сярэдняй спецыяльнай музычнай школы пры Белдзяржкансерваторыі», «Наш край беларускі» (альбом з дзвюх пласцінак); дыскі запісаў Акадэмічнай харавой капэлы імя Р. Шырмы і народнага аркестра імя І. Жыновіча, Дзяржаўнага народнага хору; дзве пласцінкі «Сяброў»; «Чараўніцы», «Песняры», «Верасы»; песні братаўчаніна Э. Ханка ў выкананні А. Пугачовай, Л. Лешчанкі, М. Пахоменка... Тут сусветная музычная класіка, фальклор, савецкія песні; творы М. Чуркіна, А. Багатырова, У. Алоўнікава, Я. Глебава, Ю. Семіякі, І. Кузняцова, А. Мдзівані, В. Войціка, В. Іванова... У каталозе на першы квартал 80-га года зноў — знаёмыя імёны: Л. Златава, Н. Казлова, А. Рудкоўскі; «Верасы», «Песняры».

ДРУГІ мой маскоўскі візіт — у Вялікі тэатр Саюза ССР

— быў прымеркаваны да навагодняй прэм'еры оперы Д. Вердзі «Баль-маскарад». Хтосьці жартам памянуў яе «тры «М»: Масква, Мілан, Мінск. Маскоўская сцена, вядучыя сталічныя салісты, хор, аркестр пад кіраўніцтвам А. Жураўліца. «Міланскія» дэкарацыі: іх стварыў мастак славаўтага тэатра «Ла Скала» М. Бэнуа. Мінчанін С. Штэйні быў запрошаны на рэжысуру спектакля. (Яшчэ дэталі: заказ на касцюмы выкананы ў Мінску).

Пераступіць парог «Большога», прайсці па яго падмостках, пасядзець у крэсле партэра, паслухаць і паглядзець чарговы прагон пастаноўкі для мяне азначала не толькі праікніжца духам тэатра, акнуцца ў атмасферу нараджэння новага мастацкага твора, але і ўспомніць пазалеташнія гастролі на гэтай сцэне беларускіх артыстаў... Згадкі згадкамі, аднак да іх далучаліся новыя ўражання: ад сустрэч з выканаўцамі галоўных партый, з мастаком спектакля.

Мікалай Бэнуа, які падаўся чалавекам непасрэдным і таварыскім, ахвотна тлумачыў пастановачную задуму (рускай мовай ён валодае вольна). З сімпатыяй адгукаўся пра рэжысёра: лёгка, маўляў, працаваць з творчым аднадумцам, у якога столькі нястрымнай фантазіі, цікавых мастацкіх ідэй. У антрактах, пасля рэпетыцый субсядніцамі маімі былі Зураб Саткілава, Тамара Мілашкіна, Алена Абрацова (думаю, прадстаўляць гэтых выдатных майстроў асабліва не трэба). Між іншым, і яны гаварылі пра С. Штэйна, чый плён працы ў беларускім музычным тэатры мы добра ведаем. І гаварылі з прыемнасцю — як пра выхаванца школы Б. Пакроўскага, пра рэжысёра вялікай культуры і ведаў, чалавека адказнага і чулага. Да таго ж, Алена Абрацова прыгадала сваю колішнюю работу ў першай маскоўскай пастаноўцы С. Штэйна — «Досвіткі тут ціхія...» Яшчэ прыгадала зусім нядаўнія няпланаваныя заняткі з рэжысёрам, які дапамог ёй падрыхтавацца да адказнага выступлення ў Мінску.

«Мінск — горад прафесіяналаў, бываць у вас любію...» Мабыць, чытач наш слухаў тут летась А. Абрацову на адкрыцці філарманічнага сезона, а пазней у сімфанічным канцэрце з твораў Г. Малера, нарэшце — у оперы П. Масканьі «Сельскі гонар». У рэпертуары Вялікага тэатра гэтага твора няма, так што бліскучы выхад на беларускую сцэну быў адначасова і дэбютам, і генеральнай рэпетыцыяй артысткі да лютаўскіх замежных гастролей

Барбара Райсна, Ірэнюш Віснёўскі, Валіяцін Елізар'еў (у цэнтры). Варшава, лістапад 1979 г.

(плануецца там выступленне ў оперы П. Масканьі). «Абжываць» незнаёмыя мізансцэны яна пачала ў Маскве, куды якраз прыехаў Сямён Штэйні, а ў Мінску ёй па-сяброўску дапамаглі асвойваць пластычны малюнак ролі Святлана Данілюк, Ганна Лебедзева.

ТАКСАМА пад Новы год і таксама за межамі Беларусі адбылася яшчэ адна адметная прэм'ера. «Балеты Валіяціна Елізар'ева» — такая афішная назва новага спектакля, пастаноўленага нашым харэографам у Вялікім тэатры Варшавы. У аснове работы — «Адажыета» з Пятай сімфоніі Г. Малера, «Класічная сімфонія» С. Пракоф'ева (у сцэнаграфіі М. Дабравольскага) і «Кармэн-сюіта» Ж. Бізе — Р. Шчадрына (мастак — калега з Мінска Я. Лыскі). Працуючы над прэм'ерай, В. Елізар'еў знашоў магчымасць на які дзень завітаць дамоў, у Мінск. Заходзіў у «ЛіМ»; паказаў і пракаменціраваў фатаграфіі рэпетыцый. Скажаў, што ў студзені — лютым мяркуецца ў братніх тэатрах абмен салістамі на асобныя спектаклі, бо харэаграфія балетаў, пастаўленых у Польшчы, і тых, што ідуць у Мінску, істотна не розніцца.

ГОД 1980-ты толькі-толькі адкрыў сваю мастацкую старонку. Вярнуўшыся ў Мінск, В. Елізар'еў пачынае працаваць над новай сцэнічнай рэдакцыяй хачатуранаўскага «Спартака»; С. Штэйні рыхтуе пастаноўку оперы Г. Вагнера «Воўчая зграя» паводле апавесці В. Быкава...

І зноў будуць прэм'еры, дэбюты, гастролі, сустрэчы. І зноў пашырэе за год карта творчых дарог. І пабагацее падарожная кніжка нашага мастацтва.

С. БЕРАСЦЕНЬ.

Сямён Штэйні, Мікалай Бэнуа, Алена Абрацова. Масква, Вялікі тэатр, снежань, 1979 г.

пры Беларускай кансерваторыі Цімур Сергяеня (пра яго раскавала Цэнтральнае тэлебачанне) выступаў са сваімі фартэпійнымі п'есамі на Міжнароднай асамблеі дзяцей у Балгарыі. Малады спявак Віктар Скарабагатаў заваяваў лаўрэатскае званне на Усесаюзным конкурсе вакалістаў у Таліне. Упершыню адзін з беларускіх кампазітараў, Ігар Лучанок, атрымаў прапанову ад маскоўскага тэатра: напісаць музыку да спектакля пра Міхаса Мароза. Леншыя канцэртныя залы Масквы прымалі «Песняроў»; «Верасы» разам з амерыканскім артыстам Дзінам Рыдам, які запрасіў ансамбль здымацца ў фільме, выступалі перад будаўнікамі БАМа. Жаночая вакальна-інструментальная група «Чараўніцы», лаўрэат нядаўняга Усесаюзнага кон-

рэдкасць. Яе пабачылі нямногія. Паколькі ж гэты часопіс (дакладней, каталог-бюлетэнь), як гаворыцца, зрабіў гучную заяўку на папулярнасць, ён варты цікавасці і лімаўскіх чытачоў. Тым больш, сярод іх ёсць калекцыянеры грампласцінак, проста аматары музыкі, якія пры жадаанні могуць хоць цяпер падпісацца на «Мелодію».

... Мы гутарылі з галоўным рэдактарам новага выдання Барысам Васільевым. Ён рыхтаваў да друку другі, ужо сёлетні нумар (бюлетэнь што-квартальны). Паказаў каларовую фотавокладку, тэкставыя адбіткі. Гэта — выступленне намесніка генеральнага дырэктара фірмы І. Дзмітрыева пра музычныя прэм'еры «Мелодія». А вось — Герой Савецкага Саюза, генерал-лей-

ПАДЗЕІ І ДАТЫ

ВЕТЭРАН ДАКУМЕНТАЛІСТЫКІ

Побач з вялікім атрадам таленавітай моладзі на аб'яднанні «Летаніс» паспяхова працуюць, перадаючы маладым свой багаты творчы вопыт, ветэраны беларускага дакументальнага кіно. Сярод іх — Уладзімір Міхайлавіч Стральцоў, творчы шлях якога пачаўся паўвека назад.

Шлях гэты характэрны для значнай часткі пакалення, якое прыйшло ў кінематограф у пачатку 30-ых гадоў. Прыйшло, каб ствараць летаніс геранічнай барацьбы савецкага народа за пабудову сацыялізму.

Самастойнае працоўнае жыццё У. Стральцова пачалося з 12-ці гадоў. Быў пастухом, слесарам, экспедытарам, матарыстам. Спаквалі далучаўся і да мастацтва — як актыўны ўдзельнік драматычных гурткоў.

У кінематограф У. Стральцоў прыйшоў, узбагачаны працоўным жыццёвым вопытам. У 1935 годзе закончыў рэжысёрскі факультэт інстытута кінематографіі. Дакументалістыка, якая заўсёды на пярэдніх рубяжах у адлюстраванні жыцця краіны, вабіла яго асабліва. І пасля ста-

жыроўні (асістэнт рэжысёра) на студыі хронікі ў Маскве, ён пачаў самастойна працаваць рэжысёрам на Мінскай студыі кінахронікі, дзе побач з кіначасопісамі «Савецкая Беларусь» стварыў шэраг дакументальных фільмаў: «Калгас — ірпасць абароны», «У вышываленым Беластоку» і іншыя.

У час вайны У. Стральцоў працаваў на Куйбышаўскай і Іркуцкай студыях кінахронікі, затым вярнуўся на «Беларусь-фільм». Нягледзячы на многія арганізацыйныя і тэхнічныя цяжкасці пас-

ляваеннага перыяду, налентыў беларускіх дакументалістаў, дзе У. Стральцоў па праву лічыўся адным з вядучых майстроў, упэўнена набываў творчую сталасць. Быў створаны шэраг значных дакументальных фільмаў. Сярод іх — фільмы Стральцова «Белавенская пушча» (сумесна з С. Спашновым),

«На зямлі беларускай», «Яны ўступаюць у жыццё», «Праўда пра септантаў — п'яцідзесятнікаў», «Беларускія напевы», «Думы і вобразы», «Беларускі канцэрт» (сумесна з П. Васілеўскім) і многія іншыя, якія былі адзначаны прызамі на кінафестывалях і атрымалі шырокае прызнанне грамадскасці. Дарэчы, і сам іх стваральнік неаднаразова ўзнагароджваўся за заслугі ў развіцці беларускага дакументальнага кіно — медалямі, Ганаровымі граматамі Вярхоўнага Савета БССР.

Мастак не можа замынацца толькі ў сферы сваіх прафесійных інтарэсаў — і У. Стральцоў надае вялікую ўвагу грамадскай рабоце. Чытае лекцыі па кінарэжысуры на факультэце грамадскіх прафесій Беларускага політэхнічнага інстытута, у Саюзе кінемата-

графістаў БССР узначалывае камісію па рабоце з кінааматарамі рэспублікі, ад таварыства «Веды» выязджае з лекцыямі ў розныя раёны Беларусі, актыўна прапагандуючы дасягненні нашага кінамастацтва.

Студыйныя будні У. Стральцова запоўнены сёння падрыхтоўкай да здымак новага дакументальнага фільма. А дома на яго стала ляжыць рукапіс — успаміны пра беларускае дакументальнае кіно даваенных гадоў. У кінааматары рэспублікі зараз гарача прапра, неўзабаве чарговы конкурс — і У. Стральцоў знаходзіць час, каб аназаць сваім маладым калегам належную дапамогу: чытае сцэнарыі, праглядае зняты матэрыял, дае кансультацыі. І тым часам мяркуе над далейшымі творчымі планами.

В. СМАЛЬ.

Што ўбачаць у новым годзе тэлегледачы? Якія задумкі і планы ў шматлікіх рэдакцыях Беларускага тэлебачання? З такім пытаннем карэспандэнт «Літаратуры і мастацтва» звярнуўся да кіраўніоў некаторых рэдакцый. Вось што яны адказалі.

— 1980-ты год — гэта завяршаючы год дзесятай пяцігодкі, год актыўнай падрыхтоўкі да XXVI з'езда партыі, — гаворыць галоўны дырэктар дырэкцыі праграм П. Каваленка. — У гэтым годзе наш народ будзе адзначаць 110-ую гадавіну з дня нараджэння У. І. Леніна. Сёлета спайняцца 35 год з дня Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне. І, нарэшце, гэта год Алімпійскіх гульняў, якія адбудуцца ў Маскве. Пад знакам гэтых падзей мы і плануем нашы перадачы. Галоўная наша задача — паляпшаць іх якасць, рабіць іх больш эмацыянальна насычанымі, а значыць — і больш цікавымі. Для гэтага ў нас ёсць унутраныя рэзервы, як у кожным вытворчым і творчым калектыве.

А больш дэталёва са сваімі планамі вас пазнаёмяць галоўныя рэдактары Беларускага тэлебачання.

Ю. Нопікаў (рэдакцыя прапаганды):

— Нашы традыцыйныя перадачы («Публіцыст», «Памяць», «Народныя чытанні», «Залатыя зоркі рэспублікі», «Братэрства», «Прамень», «Наш дом») разнастайныя па тэматыцы і ўбіраюць у сябе шырокае кола пытанняў. Мы будзем імкнуцца паглыбляць змест гэтых цыклаў. Не першы год у эфіры — цыкл «Памяць». Сёлетнія два першыя выпускі прысвячаюцца ленинскай даце. У першай перадачы — «Ільчова поле» — размова пойдзе пра рух «Ленинская дзесяціна», які быў пашыраны ў дваццатыя гады. Пра лёсы камуністаў ленинскага прызыву раскажа другая перадача.

Плануем падрыхтаваць кіна-расказ «Ленін думаче пра Беларусь», а таксама некалькі перадач — пра напружаныя рабочы дзень Уладзіміра Ільіча. Сумесна з інстытутам гісторыі партыі рыхтуем перадачу «За радком дакумента» (маюцца на ўвазе дакументы, падпісаныя Леніным).

У канцы мінулага года мы пачалі перадачу пад назвай: «Спытайце сябе, таварышы». Яна закранае як эканамічныя, так і маральна-этычныя праблемы. Думаем рабіць гэтую дыскусійную праграму больш заапрацаванай, палемічнай. У чарговых выпусках гаворка пойдзе аб прэстыжнасці прафесій, аб асабістай адказнасці кожнага за агульную справу і г. д. Пад рубрыкай «Народныя чытанні» пойдзю перадачы, у якіх мы прапануем гледачам паразважаць аб такіх маральных катэгорыях, як актыўная жыццёвая пазіцыя, камуністыч-

ная праца, духоўнасць, традыцыя...

І. Пінчук (рэдакцыя сельскагаспадарчых перадач):

— «Запалі ў душы агонь» — так назвалі мы праграму, якую будзем весці на працягу гэтага года. Гэта расказы пра людзей, якія здолны павесці за сабой калектыв, якія набылі багаты вопыт кіравання і гас-

вача, вядомага беларускага пісьменніка. Раскажам таксама пра дэлегатаў першага з'езда камсамола Беларусі і пра камсамольцаў 80-ых гадоў — нашых сучаснікаў. Усе гэтыя перадачы пойдзю пад рубрыкай «Юнацтва маё, камсамол!» Рэгулярна будзем весці нашы традыцыйныя перадачы: «Натхненне» — аб творчай моладзі,

дач): — Як і заўсёды, галоўная наша задача — тэлевізійнае прачытанне твораў беларускай літаратуры. З паставачных перадач назаву дакументальна-публіцыстычны спектакль па паэме М. Чарота «Ленін» і тэлеспектакль па паэме А. Вялюгіна «Вечер з Волгі». Гэтыя паставачы прысвечаны 110-

праграма — «Я песню падарыць табе хачу» — прысвечана песеннай творчасці беларускіх кампазітараў. Конкурсы будучы праходзіць у нас на студыі. Вынікі абодвух падвядзём у канцы года.

Сёлета мяркуюем увесці музычную праграму асветніцка-адукацыйнага характару — «Музычны алфавіт». Раз у два тыдні будзем знаёміць гледачоў з музычнымі калектывамі і асобнымі выканаўцамі, кампазітарамі, асобнымі творамі. «Чароўны куфэрак цёткі Маланні» мы ўпершыню адкрылі напярэдадні Новага года. Цётка Маланні раскажала пра вясельныя абрады на Беларусі. Наступны яе расказ будзе пра масленіцу.

Пакажам сёлета чацвёрты фільм з цыкла «Музыка маёй рэспублікі».

У. Шпітальнікаў (рэдакцыя спартыўных перадач):

— Нашы планы на сёлетні год цалкам звязаны з Алімпіядай-80. У тэлепраграме «Хто ты, алімпіец-80?» будзем знаёміць гледачоў з кандыдатамі ў алімпійскую зборную. Рыхтуем серыю тэлеартэстаў беларускіх спартсменаў, чые дасягненні ў спорце могуць стаць алімпійскімі рэкордамі.

Хочам раскажаць і пра ўсё тэа футбольныя каманды, якія прымуць удзел у алімпійскіх спаборніцтвах на футбольным полі Мінска. Ну і, зразумела, будзе наладжана трансляцыя ўсіх сямі алімпійскіх футбольных матчаў.

М. Паўлаў (рэдакцыя «Тэле-фільм»):

— Сярод хронікальна-дакументальных назаву такія, як «Савецкая Беларусь» — пра поспехі савецкіх людзей, дасягнутыя ў перыяд пасля XXV з'езда партыі. Фільм «Майстры» раскажа пра творчае спаборніцтва і дружбу беларускіх і літоўскіх будаўнікоў. Пра першага сакратара Клецкага райкома партыі У. І. Алешку кінастужка «Дзеля добрага дня». Фільм «Хлеб-соль» — пра беражлівую адносіны да зямлі і хлеба, «Тры тысячы песень» — пра творчасць народнага артыста СССР Г. І. Цітовіча. Аб адным з найбольш старажытных гарадоў Беларусі Навагрудку раскажа фільм «Навагрудскія шэфры».

Мастацкі фільм пра асваенне беларускага Палесся — «Агонь на сябе»; пра людзей вёскі, на чых лёсах пакінула глыбокі след вайна, — фільм «Літары на мармур». Будзе адзнята таксама лірычная камедыя пра вяскована хлопчыка «Бусяляня». Канцэртныя праграмы раскажуць пра вакальна-інструментальны ансамбль «Сядры» і пра творчасць народнага артыста БССР, кампазітара Ю. Семянікі.

ЗАПРАШЭННЕ ДА ЭКРАНАЎ...

падарання.

Зменім форму нашай традыцыйнай праграмы «Сейбіт». Дагэтуль яна будавалася на асобных сюжэтах, цяпер будзем рабіць тэматычныя выпускі, што, на нашу думку, дапаможа паглыбіць іх змест.

У рэдакцыйным партфелі — сцэнарый штомесячнай праграмы «Вячоркі», якую будзе весці пастаянны персанаж Дзед Маней.

Л. Сідаровіч (намеснік галоўнага рэдактара рэдакцыі эканомікі прамысловасці):

— У новым годзе будзем рыхтаваць больш матэрыялаў праблемнага характару, раскажам не толькі пра дасягненні, але і пра праблемы, якія яшчэ патрабуюць свайго вырашэння. Будзем працягваць наш дыскусійны клуб «Чалавек і эканоміка», «Трыбуна дырэктара», перадачу «Пяцігодка, праблемы, меркаванні». Большая ўвага будзе звернута на падрыхтоўку крытычных перадач, з тым, каб паглыбіць іх змест, пазбавіцца ад драбнатэм'я, каб ад аналізу асобнага факта пераходзіць да аналізу з'явы, якая за ім стаіць. Некаторы вопыт на стварэнні такіх перадач ужо ёсць. Назаву хоць бы перадачу «Вузлы няўвязак», якую вядзе журналіст А. Курбаеў.

Прадоўжым нашу новую перадачу «Гасціннасць» — пра службу быту, лёгкую прамысловасць і гандаль (мяркуюем, што ў рамках гэтай перадачы адбудуцца конкурсы па прафесіях, патрэбных для абслугоўвання ўдзельнікаў і гасцей Алімпіяды), а таксама будзем працягваць «Сустрэчы па вашых просьбах» — прэс-канферэнцыі, пабудаваныя на разглядзе пісьмаў гледачоў.

А. Хадарын (рэдакцыя праграм для моладзі):

— Год 1980-ты — гэта год 60-годдзя Ленинскага камсамола Беларусі. Аб гісторыі камсамола будзем раскажам праз лёсы людзей. Зараз рыхтуем перадачу пра аднаго з першых сакратараў ЦК камсамола рэспублікі Платона Гала-

«Акцэнт» і «Давайце абмяркуем», якія выклікаюць найбольшую колькасць пісьмаў. Тэлевізійны часопіс «Вечер вандраванняў», вядома, будзе прысвечаны алімпійскім падзеям. Ленинскаму юбілею прысвяцім расказ пра лаўрэатаў прэміі Ленинскага камсамола Беларусі. І, нарэшце, спадзяёмся паказаць у гэтым годзе «І жартам, і ўсур'ёз» — гумарыстычна-сатырычную праграму.

Р. Александровіч (рэдакцыя навукова-папулярных праграм):

— Думаем, што гледачы ведаюць нашу традыцыйную перадачу «У свеце навукі». Апошнім часам яе вядзе член-карэспандэнт АН БССР В. Грыбоўскі, які, калі верыць водгукам, надаў перадачы важкасць, прафесіяналізм, аўтарытэтнасць.

Пад рубрыкай «Людзі беларускай навукі», якая ўведзена параўнаўча нядаўна, вядзецца расказ пра нашых вядучых вучоных. У бліжэйшых выпусках раскажам пра члена-карэспандэнта АН БССР Л. У. Хатылёву (дырэктара інстытута генетыкі і цыталогіі), пра акадэміка Г. У. Багамолава, А. С. Вечара.

У новай нашай праграме «Слова пра чалавека», разлічана на слухачоў універсітэтаў народнай асветы і выхавання, навідзём гаворку пра маральна-этычнае выхаванне.

Будзем імкнуцца да больш вострай гаворкі аб ахове прыроды ў нашых выпусках «Прырода і мы». Тэма бліжэйшых выпускаў — ахова прыгарадных зон, запаведнікаў, паляўнічых гаспадарак, барацьба з браканьерамі, барацьба за чысціню атмасферы.

Вялікую колькасць пісьмаў тэлегледачоў выклікала наша новая перадача «Роднае слова». У бліжэйшы час у гэтай перадачы выступяць кампазітар Ігар Лучанок, артысты ансамбля «Песняры», — песня ж не толькі музыка, але і слова. А яго з песні не выкінеш!

В. Мыслівец (рэдакцыя літаратурна-драматычных пера-

годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна.

Да 400-годдзя Міколы Гусоўскага здымем відэафільм па паэме «Песня пра зубра».

Завяршаецца работа над тэлеспектаклем «Плач перапёлкі» па рамане І. Чыгрынава. Плянём таксама тэлеспектаклі «Бацькаўшчына» паводле К. Чорнага, «Жанчыны» А. Савіцкага, «Не зразумейце мяне правільна» А. Петрашкевіча. Арыгінальны тэлевізійны сцэнарый напісаў для нас Л. Гаўрылькін, называецца ён «Хвост паўліна» і выкрывае мараль сучаснага мяшчанства. Экранізуюцца паэма А. Вярцінскага «Колькі зім, колькі лет!», апавесць У. Караткевіча «Лісце каштанаў», Я. Радкевіча «Мясня-межань», рыхтуецца спектакль паводле рамана амерыканскага пісьменніка Джонсана «Хай паможа вам бог».

У канцы мінулага года адкрылася тэлевізійная студыя «Ліра», гасцямі якой ужо былі Я. Брыль і М. Лужанін. У гэтым годзе «Ліра» наладзіць сустрэчы з М. Танкам, А. Макаёнкам, М. Савіцкім, З. Азгурам, Л. Рахленкам.

Застануцца ў праграме ўсе нашы традыцыйныя перадачы, звязаныя з мастацтвам тэатра, жывапісу, кіно і г. д.

Ствараецца «Тэлевізійны клуб народнай творчасці», які аб'ядноўвае перадачы пра самадзейныя калектывы, пра ўмельцаў, самадзейных мастакоў.

Г. Анянцэва (рэдакцыя музычных праграм):

— У новым годзе мы адмовіліся ад многіх сваіх старых рубрык і прапануем гледачам некалькі новых. Гэта, па-першае, конкурсная праграма «Песняй вітаем цябе» — сустрэча сельскіх калектываў мастацкай самадзейнасці з гарадскімі. Першая такая сустрэча ўжо адбылася ў славуных Верялішках — у гасцях у калгаснікаў пабывалі самадзейныя артысты Мінскага аўтазавода. Другая наша конкурсная

ПАДЗЕІ І ДАТЫ

НА ПЕРАДАВАХ ПАЗІЦЫЯХ

Да 70-годдзя з дня нараджэння Якава ГЕРЦОВІЧА

Сваю першую кніжку літаратурна-крытычных артыкулаў Якаў Герцовіч не выпадкова назваў «На перадавых пазіцыях». На працягу ўсёй сваёй творчай дзейнасці ён імкнуўся ў самую гушчыню актуальных і набалелых праблем літаратуры, адгукаючыся вострым словам на тую ці іншую кніжковую навінку.

Як крытык Я. Герцовіч быў вельмі схільны да палемікі, часам нават вострай. Гэта адчуваецца ў многіх яго артыкулах, праяўлялася ў яго выступленнях на шматлікіх сходках і пасяджэннях пісьменніцкіх секцый. У спрэчках ён непахісна адстойваў свае погляды і рэдка калі згадняўся з апанентамі, іншы раз нават у тых выпадках, калі аб'ектыўна не меў рацыі.

Нярэдка і яму перападала ад сваіх апанентаў, але ён на крытыку рэагаваў звычайна спа-

койна, з годнасцю — вядома, калі яна не была зласлівай. Больш таго, яму нават цікава было дыскусіраваць.

Прыгадваецца такі выпадак. Аднойчы, калі ён ужо быў вельмі хворы, я зайшоў яго правядзець.

— Як дарэчы вы зайшлі! — узрадаваўся ён. — Дапаможаце мне дабрацца да клуба Саюза пісьменнікаў. Там збіраюцца прэзідэнт, хачу прадоўжыць спрэчку з пісьменнікам Н. У мяне назбіралася шмат цікавых довадаў, каб даназаць, наколькі ён памылівецца ў трактыцы некаторых вобразаў у яго славуцім рамане.

І тут надарыўся зручны момант выказаць яму тое, што даўно хацелася, але я не асмелваўся, каб не засмучаць яго.

— Пашнадуіце сябе, Якаў Барысавіч! І хочацца ж вам у та-

кім стане ісці палемізаваць! Колькі будзе вам гэта каштаваць!

— Э, дружка, — адказаў ён з засмучэннем, — атрымаўся, што вы мяне ўжо зусім у расход спісалі, калі так разважаеце. А ў мяне яшчэ нямаю думан, якія хваляюць, якія хочацца выказаць. Ды я яшчэ не супраць паспрачацца з тым-сім, калі гэта будзе трэба, і наогул, адкуль вы ўзялі, што дыскусія мне здароўе падрываюць? Па-

спрачацца ж нават цікава. Нездарма ж спакон вена кажуць, што ў спрэчках нараджаецца ісціна.

Той, хто мала ведаў Герцовіча, мог палічыць яго ўпартым і нават жорсткім. На самой жа справе ён быў далёка не такім.

У сваёй сям'і, сярод супрацоўнікаў або проста сярод сяброў Якава Барысавіча ведалі яны вельмі чулага, шчырага, вясёлага і жыццяраднаскага чалавека. Ён заўсёды спачуваў людзям у бядзе і па магчымасці стараўся чым-небудзь памагчы. Да чалавечых слабасцей і недахопаў сяброў ставіўся памяркоўна. Але калі справа датычылася творчых хібаў, якія ён заўважваў у сваіх налег па пры, дык тут ужо нікога не шкадаваў.

Аднойчы, наведаўшы Я. Герцовіча, я заўважыў, што ён нечым асбліва прыгнечаны.

— Нешта вы сёння не ў гуморы?

— Дрэнныя справы, брат, — прызнаўся ён. — Страчваю аднаго з даўніх сваіх сяброў, з кім дзяліў і радасць і гора, як кажуць. І ўсё гэта мне выдаецца падстроіла. Далі мне на рэцэнзію рукапіс, над якім ён, бядак, не адзін год марнеў.

Ірачытаў я і цвёрда пераканаўся, што твор трэба ў корані перарабляць. Скажаў яму пра тое, а ён не згаджаецца. Давалася выказаць свае меркаванні ў рэцэнзіі, і яму вярнулі рукапіс на дапрацоўку. Цяпер нават не мае ласкі зазірнуць да мяне. А ўвогуле разумею, як яму прыкра. Нялёгка будзе яму перарабіць свой опус. Чалавек жа зусім немалады. Да таго ж, у яго са зронам няважна. Я сам гатоў разам з ім папрацаваць над рукапісам, каб уратаваць яго. Аснова ж у творы ёсць. І я б не палічыўся з часам. Дык ён жа не пойдзе на гэта. Самалюбства не дазволіць. Ведаю я яго.

Якаў Герцовіч пакінуў прыкметны след не толькі ў крытыцы, але і ў прозе. Яго кніга мемуараў «На вайне як на вайне» прасякнута тонкай назіральнасцю, гумарам, чуйнасцю і гуманнымі адносінамі да чалавека, любоўю да Савецкай Радзімы і нянавісцю да яе ворагаў. А кнігі «На перадавых пазіцыях», «Літаратура і жыццё народа», «Герой і сучаснасць», «Пісьменнікі, кнігі, героі» дапамогуць і наступнаму пакаленню чытачоў лепш разумець багату, шматгранную беларускую літаратуру.

Рыгор РЭЛЕС.

НЕАБСЯЖНАСЦЬ РОДНЫХ ПРАСТОРАЎ

Год 1980-ты робіць першыя крокі... А ўжо хочацца зазірнуць далей, у будучыню. Гэта ж год, калі, выйшаўшы на камуністычны суботнік, мы будзем услуховацца ў гул вясновага ветру, нібы ў гул крокаў і пошум сцягоў, — калонамі дэманстрантаў сустрэне зямля 110-ую гадавіну У. І. Леніна. Гэта год, які ў 35-ты раз прасялюе дню Перамогі і прывядзе ў нашу краіну Алімпіяду. Год, які завершыць дзесятую пяцігодку... І ў сувязі з гэтым хацелася б ведаць перспектывы творчага жыцця вялікага атрада беларускіх мастакоў. Якія чакаюцца выстаўкі? Якой уяўляецца сёння адна з буйнейшых з іх «Зямля і людзі»? Як ідзе падрыхтоўка да яе?

— На гэтыя пытанні нашым карэспандэнтам Т. Бондар і Э. Пугачовай адказваюць:

Віктар ГРАМЫКА,
заслужаны дзеяч
мастацтваў БССР,
старшыня праўлення
Саюза мастакоў БССР:

— Ацэньваючы перспектывы, мы спадзяёмся, што ў напружаным тэмпе нашых творчых спраў не чакаецца ніякага спадку. Наадварот, тэмп павінен узрасці. Канечне, у спалучэнні з павышэннем адказнасці за якасць твораў. Высокі творчы гонус вызначаецца патрабаваннямі развіцця мастацтва, якое, пераадолюючы складанасці і супярэчнасці, завабывае новыя вышыні. Пляны чарговых выставак — напружаныя: сярод персанальных і групавых выставак будуць і буйнейшыя творчыя справы — рэспубліканскія выстаўкі, прысвечаныя 110-ай гадавіне з дня нараджэння У. І. Леніна і 60-годдзю камсамола Беларусі, выстаўка пад дэвізам «Зямля і людзі», прысвечаная сацыялістычнаму пераўтварэнню Палесся...

Відаць, няма сярод мастакоў розных па ўзросту, па творчых спецыялізацыях людзей, адчужаных ад праблем вёскі. Для большасці з нас вёска — не проста зона актыўнай творчасці і адпачынку. Кожнае наведванне вёскі, гутаркі з простымі, добрымі людзьмі, разуменне іх клопатаў, іх роздуму з'яўляецца глыбокай унутранай неабходнасцю. Неабходнасцю далучыцца да таго жыцця і да тых людзей, якія так натуральна ўмацоўваюць у нас лепшыя маральныя якасці, — у іх вучымся мы шчыраму душэўнаму аптымізму. Глыбокая павяга да сельскага працаўніка, на маю

думку, часта і спыняе нас на шляху да лёгкага поспеху за кошт знешніх аксесуараў ці эфектных дэталей...

Душэўная прывабнасць працы і побыту людзей, якія жывуць непадзелна з прыродай, нібыта супрацьстаяць непажаданаму ўплыву урбанізацыі. І гэта «супрацьстаянне» ў пэўнай меры ўплывае на творчую праграму мастакоў розных пакаленняў.

Канечне, паспяховае засваенне гэтай праграмы патрабуе глыбокага спасціжэння вясковай рэчаіснасці — яе гісторыі і традыцый, характавае палёў і пагоркаў, рэк і азёраў... Адвечнага характава таго, што мы называем Зямлёй нашай і характава людзей, якія жывуць на ёй. Толькі тады раскрыюцца перад мастаком вытокі духоўнага жыцця народа, яго характар — у руху ад адвечнага да новага.

Час настолькі ставіць новыя задачы адлюстравання сацыялістычнага пераўтварэння вёскі. Непамерна акрэпшаная тэхнічная база сельскай гаспадаркі, добраўпарадкаванае жыллё, жывёлагадоўчыя комплексы, аб'екты сацыяльнага і культурнага прызначэння смела ўпісваюцца ў той «традыцыйны» — як нам часам здаецца, нязменны з дзедаўскіх часоў — сельскі пейзаж. За знешнімі прыкметамі новага мы вызнаем бачым і глыбокі сацыяльны і культурны змены ў самім характары, у абліччы сельскага працаўніка; паступова знікаюць грані, якія яшчэ зусім нядаўна адасоблівалі гараджаніна ад жыхара вёскі.

Высакароднай працы нашых хлебарабаў і механізатараў, жывёлаводаў і сельскай інтэлігенцыі, атрад якой расце асабліва інтэнсіўна, і будзе прысвечана выстаўка «Зямля і людзі». У кастрычніку яна адкрыецца ў Мінску, а затым пераедзе ў Пінск, дзе летась праходзіў пленум праўлення нашага творчага Саюза. Тая сустрэча вядучых майстроў выяўленчага мастацтва рэспублікі з кіраўнікамі і знакамітымі людзьмі палескіх раёнаў стала незабыўнай. Яна яшчэ раз пацвердзіла, што вёска чакае мастака, любога: станковага графіка і жываліца, манументаліста і афарміцеля, дэкаратара, арганізатара народных промыслаў і кіраўніка выяўленчай студыі.

Працаўнікі вёскі, асабліва моладзь, праяўляюць вялікую

цікавасць да гвораў выяўленчага мастацтва (нават рэпрадукцый з іх). Гэта яскрава відаць на прыкладзе сельскай карцінай галерэі Мазырскага раёна і распаўсюджаных зараз на Палессі музычна-мастацкіх салонаў — культурных цэнтраў, якія арганізуюцца пры сельскіх дамах культуры. Людзі чакаюць ад нас паўнацэнных выразных твораў.

Мы заўсёды павінны помніць пра тое, наколькі вялікі сёння стаў прэстыж беларускага мастацтва, пра тое, што і рэспубліканскі, і ўсесаюзны глядач чакае ад нас работ, дастойных нашага часу.

Леанід ШЧАМЯЛЁУ,

заслужаны дзеяч
мастацтваў БССР,
сакратар праўлення
Саюза мастакоў БССР:

— У шэрагу выставак, якія маюць адбыцца сёлета, канечне ж, зусім асобнае месца зойме выстаўка «Зямля і людзі». І не толькі сваёй акрэсленасцю, праграмай, вызначанай папярэдне і вельмі дакладна. Увага мастакоў была звернута на змены, пераўтварэнні, якія адбыліся ў палескім краі. Тэма будучай экспазіцыі і яе задачы значна шырэйшыя — яны вынікаюць з самога жыцця. Зямля, яе характава, месца чалавека ў прыродзе і ў працоўным калектыве, яго ўнутранае святло і ўзаемаадносінны з акаляючым светам, рэчы, якія акружаюць яго, і адвечны творчы памкненні... Знайсці ў складаным, часта супярэчлівым перапляценні падзей, думак, адкрыццяў, няўдач, малых і вялікіх здзяйсненняў тое адметнае для сённяшняга дня, што вызначае яго, — не проста. Не проста, але неабходна!

Відаць, толькі сама выстаўка, творы, прадстаўленыя ў яе экспазіцыі, пакажуць усю важнасць, усё значэнне задуманага. Нават папярэднія вынікі падводзіць рана. Але, на маю думку, час, адведзены на яе падрыхтоўку, — вось гэты перыяд напружанай работы, пошуку, творчых паездак па рэспубліцы, новых сустрэч і знаёмстваў — без перабольшвання стаў для кожнага з нас важным этапам у творчасці.

Зямля і людзі... Што б ні было прадстаўлена мастаком: тэматычнае палатно, партрэт, пейзаж, серыя графічных лістоў, скульптурная кампазіцыя, дэкаратыўны пласт — твор будзе высвечваць яго жыццёвую пазіцыю, яго крэда. Грамадзянскую пазіцыю. Крэда мастака — грамадзяніна сваёй рэспублікі. Думаю, высокія словы, якія толькі што прагучалі, не маглi не прагучаць. Менавіта грамадзянскасць — найбольшы крытэрыі вартасці мастацкага твора. І важна не толькі паставіць перад сабой задачу, а і вырашыць яе, вырашыць так, як падказвае абавязак.

Радзе многае з таго, што ў эскізах абмяркоўвалася на шматлікіх пасяджэннях выстаўкома, Вялікае палатно, песню нашай зямлі, нашай бацькаўшчыне стварае Г. Вашчанка. Жыццё, пераўтварэнні, якія адбыліся і адбываюцца ў ім штодня, — тэма новай карціны А. Кішчанкі. Унікальным, вельмі своеасаблівым бачаннем песенна-эпічнага пейзажа вызначаюцца і новыя работы В. Цвірко, які ўжо на працягу столькіх гадоў адкрывае нам характава прыроды, характава ўсё новых і новых мясцін, куточкаў Беларусі. Есць добрыя задумы і ў маладых жываліцаў.

І кожны раз, яшчэ і яшчэ раз пераконваемся ў тым, што знаёмства з жыццём сучаснай вёскі павінна быць невыпадковым; людзей, якіх пішаш, якіх уводзіш у палатно, трэба абавязкова добра ведаць, ведаць іх звычкі, іх справу, іх памкненні. Трэба зразумець іх і палюбіць. Так, так, палюбіць. Адчуваю гэта і па сабе, па сваёй творчасці.

Мне бліжэй, радней — Міншчына. Ведаю яе лепш. З'ездзіў, выхадзіў яе ўсю з альбомам у руках. І многае з таго, што прыпыніла позірк, што прывабіла, скараючы сваім характавом, непаўторнасцю малюнка, — кладзецца потым на палатны

А Палессе... У радах Савецкай Арміі вызваліў яго ад фашыстаў у Айчынную. З многімі з тых, хто нарадзіўся і вырастаў у мяне даўнае, добрае сяброўства. На выстаўку, у ліку іншых работ, прапаную партрэты старшыні саўгаса «Савецкая Беларусь» У. Бядулі і заслужанага дзеяча мастацтваў Г. Вашчанкі.

Выстаўка... Якая яна будзе — яшчэ цяжка сказаць. Тэма не абмяжоўвае пошук — яна адвечная. І неабдымная па сваёй шырыні і змястоўнасці. Думаецца, здолее мастак перадаць тое, што перажыта ім асабіста, што пераламляецца ў яго лёсе, у яго жыцці — добра. Адкрые ён для сябе — і для ўсіх! — унутранае характава чалавека, сустрэтага ў час творчай паездкі, веліч яго працы і яго планаў — добра. Створыць абагульнены вобраз нашага часу, аднаго імгнення ў ім — добра! Абы ўклаў ён у працу ўсяго сябе, увесь свой жыццёвы і творчы вопыт, увесь напад душы.

Алена ЛОСЬ,
мастак-графік:

«Зямля і людзі» — будзе не проста чарговая тэматычная выстаўка. Зямля ж — наша, родная, і людзі яе, працаўнікі яе — з маленства добра знаёмыя нам: любач з імі раслі мы, у іх вучыліся любіць зямлю і

сваю працу на ёй. Думаю, для беларускіх мастакоў тэма — арганічная, большасць з нас ведае вёску не па расказах, знітаных з ёй роснымі сцэжкамi маленства, пшчотнай песняй матчынай, успамінамі, што ўсё вяртаюць і вяртаюць да той рачулки, зарослай аерам, да тых вербаў, пад якімі галёкае далёкае сонечнае лета. Абавязкова — лета, яго заўсёды нецярпліва чакала пад белы гул завяі за акном, пад таямнічае гучанне слоў, з якіх ткалася казка...

Мая вёска — Лыскава, што ля Ружан. Але маім даўно сталі і Гурыны, і Барбарава, і Млынок... Штогод шмат дзён праводжу на Прыпяці, сярод вяскоўцаў, з якімі даўно пасябралася — зраднілася. Груды плёнак, папкі замалёвак і эцюдаў прывожу дадому — а ўслед ідуць лісты з навінамі аб калгасным жыцці, з ніхітрымі просьбамі, з цёплымi словамі прызнанняў. Не ўяўляю сваё жыццё без усяго гэтага. А яшчэ — без кветак, без ярка распісаных гліняных цацак, без узораў, што шчодрарасыпаны па вышываных кашулях, фартухах, ручніках. Усё, што так любя мне, становіцца матэрыялам для работы. І ў гэтым — шчасце...

«Зямля і людзі»... Тое, што лепшыя работы, прадстаўленыя на выстаўцы, складаць экспазіцыю для Музея сацыялістычнага пераўтварэння Палесся — вынікае з самой задумы. Змянілася там шмат чаго — усё! Хоць не... Па-ранейшаму шырока-шырока разліваецца Прыпяць, затапляючы ўвесь працяг, пакуль вока можа ахапіць, — і тады здаецца, што вёскі, як астраўкі, пльвучы у сіняе бязмежжа. А людзі... Мяняючыся — канечне ж, мяняючыся! — людзі застаюцца шчырымі, руліўнымі, падзіячы ўлюбёнымі ў жыццё. Таццяна Басак, цялятніца з Барбарава, даярка Марыя Панок, Марыя Назарчук, Марыя Кніжонак, Надзея Сапановіч з Млынка... Жанчыны рознага ўзросту, розныя па характары — а ў кожнай увасоблена штоосьці ад зямлі палескай, ад мясцін гэтых дзіўнай, незвычайнай красы.

Уявіце ціхую рачулку, што вядзе ў бок Прыпяці, старыя галінастыя вербы, лодкі, прывязаныя над імі, вясёлае шматкроп'е хат з абодвух бакоў. Уявіце неабсяжную, адкрытую вачам прастору, тамсям затканую вербалазам, і табуны коней у блакітным мроіве ранішняга туману. Уявіце шаты — не, крылі — магутных дубоў на пагорку за вёскай і буслоў на поўні, побач з камбайнамі. Гэта — маё Палессе! Такім я яго ведаю, такім люблю. Такое яго — у маіх работах...

Да выстаўкі рыхтую серыю каларовых літаграфій «Пад палескімі дубамі». Сюжэты? Але ўсё, што гаварыла я пра зямлю палескую і людзей яе, так ці інакш — у графічных лістах: дзеці на конях, птушкі, сонца над стагамі, машыны са збожжам на звільстым шляху, расказ цёткі Надзеі...

Закаичваю работу над эскізамі, а яшчэ ж — кнігі, кнігі! І ў афармленні кнігі для самых маленькіх выкарыстоўваю невычэрпнае багацце вобразаў роднай зямлі. І гэта не пачатак работы — працяг.

Я ПІШУ СВАЕ НАТАТКІ аб дзейнасці творчага калектыву ў перыяд яго рэканструкцыі. Глядзеў спектаклі ў той час, калі былі галоўны рэжысёр Г. Волкаў, па сутнасці, ад мастацкага кіраўніцтва самахіляўся, чакаючы прызначэння новага, галоўнага мастака адсутнічаў, акцёрскую групу раз'ядноўвалі супярэчнасці. Імкнуўся выконваць вытворчыя планы, дырэкцыя фактычна займалася «пракатам» спектакляў, не вельмі лічачыся з запатрабаваннямі гледачоў. Чарговыя прэм'еры рабіліся спехам, і мы былі сведкамі прымітыўнага, павярхоўнага прачытання драматургічных твораў. Замест свята, якога чакаеш ад сцэны, такія спектаклі мелі адкрыта будзённы характар.

У часе прагляду спектакля «Трэцяе пакаленне» па п'есе М. Мірашнічкі мяне ўразіў такі факт: па прэм'ернай пастаноўцы... адсутнічалі гледачы. Каса тэатра ў той вечар прадала чатыры білеты. На сцэне было, бадай, больш людзей, чым у глядзельнай зале. Факт, трывожны сам па сабе.

Але і спектакль пасярожыў. «Трэцяе пакаленне» — п'еса вострая, яркая, публіцыстычная. Аўтар узнімае падзвычайную складаную праблему ідэна-маральных пошукаў моладзі па Захадзе. Праявіўшы пазіцыю чалавека ў адносінах да ідэй сацыялізму, аўтар тым самым даследуе вытокі сучаснага неафашызму. Актуальная гэта праблема? Надзвычай! Неабходна яна для савецкага тэатра? Несумнінна! П'еса-дыскусія, п'еса-абнававанне, п'еса-зварот — такі яе жанр.

На сцэне ж панавалі сум. Панавала тая дэжурная будзённасць, якой не месца ў тэатры наогул.

Калі рэжысура пазбягае глыбокага аналізу характараў, нівеліруе прапануемы аўтарам абставіны, эксплуатаючы толькі сюжэтную інтрыгу п'есы, ніякі пастановачны прыём не можаць надаць твору дынамікі, узбагаціць псіхалагічнае напружанне канфлікту паміж носьбітамі палярных ідэй.

Не выратоўвала пастаноўку увагуле прыстойная сцэнаграфія мастака В. Галубовіча. Стварыўшы на сцэне амаль рэальны абставіны месца дзеяння, дзе прыстойнае і паўкруглае стол у зале пасяджэнняў, і кудуары, і атэль з дарагой мэбляй, мастак разлічваў на пэўны эфект. Але пачынаўся ў гэтай сцэнаграфіі дзейнічалі схематычныя фігуры, эфекту не адбылося. Зярнуўшы ўвагу на дакументалізм п'есы, Г. Волкаў не спадзеўся на мастацкі асабліваці. Таму ён і не дамогся ад аўтара разумення супярэчлівай дыялектыкі кожнага характара. Персанажы выконвалі публіцыстычныя функцыі як увасабленне пэўных тэзісаў, што пазбаўляла іх напалу жыццёва пачуццяў. Выканаўцы добрасумленна дэкламавалі тэкст ролі, штосці спрабавалі «паказваць», але зацікавіць гледача лёсам чалавека ў складанай палітычнай сітуацыі не маглі.

П'есай прадугледжаны вострыя эмацыянальныя сутычкі паміж праціўнікамі і прыхільнікамі неафашызму. Праціўнікі — гэта прадстаўнікі прагрэсіўных маладзёжных арганізацый: Ярач, Стрыжэвіч, Хольман, Боу. Прыхільнікі — атручаная рэанціўная ідэалогія часта захадняй моладзі і фанатыкі тыпу Евы Мюлер. Амаль кожны персанаж штосці ў сабе гартуе, пераадоўвае, ад нечага адмаўляецца, нешта адрывае ад нава. Жыццё вучыць, жыццё ставіць перашкоды і «пацікі». У спектаклі ж з самага пачатку вызначана, хто канчаткова і назаўсёды добры, хто ад прыроды дрэнны. Зразумела, прагрэсіўныя сілы атрымаюць перамогу, і таму Ярач (артыст Р. Белацаркоўскі) і яго прыхільнікі спакійныя, самаўпэўненыя, нават саманадзейныя. Персанаж Р. Белацаркоўскага з адкрытай усмешкай жангліруе словамі, даючы зразумець нават сваім апанентам, што маральна перамога, як кануць, у яго «ў кішэні». З першых сцэн у станавішчы загадаў пераможаных апынуліся прадстаўнікі другога лагера. Праўда, Ева Мюлер (Л. Сінельнік) і Лін Джой (К. Перапаліца) спрабуюць нешта даводзіць па-акцёрску тэмпераментна, фарсіруючы голас і жэстыкуляцыю, але прыкра бачыць, як такое «полюмя» штучна нагнаецца побач з не менш штучнай артыстычнай «стрыманасцю». Тэмперамент у

такіх выпадках выглядае фальшывым. Выканаўцы і рэжысура не здолелі ў лепшым сэнсе гэтага слова заінтрыгаваць залу, прымуціць гледача суперажываць. Калі твор па сваёй задуме павінен выглядаць маральна-палітычным дыскусія, ад сцэны мала аднаго толькі прафесіяналізму: яна павіна стаць мастацкай трыбунай.

Неўзабаве пасля прэм'еры сцэнічнае жыццё спектакля спынілася.

Калектыву пасля «Трэцяга пакалення» пачаў думаць і сумнявацца: ці ўсё яму пад сілу ў сучаснай драматургіі? Пахіснулася вера ў сябе. Тым больш, што паступовы творчы спад адчуваўся і ў іншых работах брастаўчан.

цы ўцянае сувязны з Цэнтра. І вось шэф паліцыі пад выглядам сувязнога — у хаце Дзімо. Даведаўшыся пароль ад маці Дзімо, ён стукае ў кватэру адваката Іванова (У. Кулішаў). Адмен паролем, кілішак гарэлкі, і адвакат называе наступную лую. Гімназіст Гашо (В. Лабінцаў), узрадаваны гошцю з Цэнтра, частуе яго наліўкай, гаворыць пароль наступнага падпольшчыка, знаёміць са сваёй нявестай Марчэтай (Н. Вараб'ева), а тая, не задумваючыся, расказвае пра адносіны да фашысцкага рэжыму свайго бацькі... Тэатр не паспявае засяродзіцца на матыяж паводзін і ўчынкаў сцэнічных персанажы, ён «гоніць сюжэт» дэтэктывнай гісторыі. Стварэцка ўражанне, што акцёры пазбягаюць псіхалагічнай нюансіроўкі ў вобразах, якія жы-

кам аўтарытэту аўтара. Творчая смеласць знікала з атмасферы дзейнасці калектыву...

Я, вядома, замакнуўся на складаную праблему, але яна, на жаль, ёсць. Кіраўніцтва тэатра амаль не лічыцца з наяўнымі творчымі сіламі, фарміруе рэпертуар, які далёка не заўсёды можа раскрыць сапраўдныя магчымасці рэжысёраў і артыстычнага складу. П'есы цяпер шырэ чытаюцца, аб іх глядач ведае з тэлевізійных перадач: рэпертуарная навінка сама па сабе прыцягвае гледача можа не заўсёды. Тут патрэбна вера ў тэатр, у яго творчую самастойнасць. Каб кожны спек-

Напрыклад, актрыса Н. Ганчарэнка, ствараючы псіхалагічна складаны характар Наталлі Фадзееўны, давала стрыманую, абмежаваную гаму напружаных, іншых раз супярэчлівых пачуццяў і думак герані. На такім фоне бытавой прыземленасці рантоўныя нафасныя дыдактычныя разважання гучалі штучна, надаючы спектаклю меладраматызм. Наталля Фадзееўна паводле п'есы памірае, але гледачы заставаліся аб'якавымі да яе лёсу. І многія іншыя выканаўцы роляў эмацыянальны стан сваіх персанажы падмянялі або «маторны» тэмпераментам, або падкрэслена «хатнімі» страсямі. Гэта датычыць вобразаў Галі (Н. Назарава), Васіля (М. Перапечка), Антаніны Львоўны (В. Галубовіч), Нэлы (Р. Нячэхіна). На прагядах генеральных рэжысёраў адчуваўся, што рэжысёр С. Еўдашэнка яшчэ склаваны пошукам мізансцэн і тэатральных эфектаў.

Выклікала прэтэнзіі і сцэнаграфія спектакля (мастак В. Галубовіч). Вялізны абелен, на якім намаляваны абеліск, што знаходзіцца на плошчы Перамогі ў Мінску, навінен быў даць, паводле слоў аўтара сцэнаграфіі, «абагульнены вобраз сённяшняй сталіцы Беларусі», бо наогул «архітэктурныя дэталі і кампазіцыя горада набываюць значэнне сімвалаў». Але ўсё гэта выглядала зусім статычным фонам, фрагментам сталічнага горада на абелене, больш падобным... да паштоўкі. Інтэр'ер кватэры Назарава выглядаў на гэтым фоне наогул пазбаўленым мастацкага гучання: звычайная кватэра. Міжволі думалася пра эклектыку такога прыёму мастацкага афармлення.

Пасля абмеркавання мастацкі савет тэатра прыняў рашэнне спектакль у такім стане не паказваць гледачу. На жаль, усё абмежавалася толькі размовай: вечарам спектакль быў паказаны гледачам. Уяўляю сабе расчараванне людзей, якія ў той вечар наведлі тэатр! На афішы паважання імёны, а на сцэне — пасрэднай якасці відовішча.

Толькі час унёс свае карэктывы ў гэтую крмудную гісторыю. Усе пераканаліся ў неабходнасці прапрацаваць спектакль: рэжысёр і мастак улічылі выказаныя заўвагі, і гэта работа сёння ўжо не выклікае таго пачуцця незадаволенасці, з якім мы глядзелі прэм'еру.

Пастаноўка «Баль ведзьмаў» — рэканструкцыя старога спектакля «Валыншчык са Страконіц». У сувязі з гэтым прыгадаю, што Г. Таўстаногаў аднойчы адзначаў: «З недаверам я адношуся да спроб рэканструкцыі нават вельмі добрых у мінулыя спектакляў. Як правіла, яны з'яўляюцца на свет мёртваароджанымі». У гэтых словах майстра савецкага тэатра закладзены глыбокі сэнс. Сапраўды, паўторны варыянт са старэлага спектакля мала што дае для творчасці акцёраў і рэжысёра. Трэба меркаваць, што не ад добрага жыцця адміністрацыя аднаўляла гэты твор. Сёння калектыву настольківа шукае шляхі да гледача, каб прыцягнуць яго да свайго мастацтва, а «Валыншчык...» некалі заслужана лічыўся выдатным сцэнічным творам.

І сёння «Баль ведзьмаў» — добры, маляўнічы, з мноства цікавых акцёрскіх работ спектакль. Пастаноўка вызначаецца ансамблевасцю выканання, музычным характам, кідкамі сцэнічнымі фарбамі. Гэта пераважна казачнае відовішча, але ў ім ёсць праўда чалавечых пачуццяў, ёсць мара чалавека аб шчасці. Цікава выкарыстаўшы фантазмагорыю, стваральнікі спектакля змаглі паказаць гледачам павучальную гісторыю. У гэтым бачыцца галоўная заслуга рэжысёра С. Еўдашэнка.

Юрый СОХАР

ЗАМЕСТ СВЯТА — БУДЗЁННАСЦЬ

НА СПЕКТАКЛЯХ БРЭСЦКАГА ТЭАТРА ІМЯ ЛЕНІНСКАГА КАМСАМОЛА БЕЛАРУСІ

Успамінаецца спектакль па п'есе балгарскага пісьменніка Н. Пярданава «Любоў невытлумачальная...». Выбар драматургічнага матэрыялу заслугоўваў падтрымкі. Твор глыбока патрыятычны, прасякнуты духам высокага героізму. Аўтар распрацоўвае тэму балгарскага Супраціўлення ў гады фашысцкай акупацыі. У п'есе арганічна зліліся грамадзянскі пафас і лірычная славядальнасць, псіхалагічная распрацоўка характараў і філасофскае асэнсаванне падзей таго часу. У арбіце драматычнага дзеяння — людзі розных узростаў, розных прафесій і сацыяльных груп: адвакат і мастацка, юны гімназіст і старая прыбральнічыца. Усе разам і кожны паасобку ў меру сваіх магчымасцей удзельнічаюць у антыфашысцкім Супраціўленні.

Кампазіцыя п'есы ўяўляе сабой, на першы погляд, шэраг асобных, раскіданых эпізодаў: знешне яна фрагментарная. Унутраная сувязь — у маральнай і грамадзянскай аднасці герояў-патрыятаў, характары якіх вызначаюцца мноствам псіхалагічных адценняў. Драматычны канфілікт сканцэнтраваны не ў адной сцэне, а паўстае з усёй сістэмы настройў, думак і ўчынкаў персанажы.

Рэжысёрскую канцэпцыю спектакля Г. Волкаў пабудоваў на аптымістычным выказванні аднаго з герояў — Дзімо: «Усё будзе добра». Гэта мы сёння ведаем, што ўсё скончылася перамогай над фашызмам, ды барацьба ўдзельнічаў балгарскага Супраціўлення не была лёгкай, яна вымагала не толькі героічнай гатоўнасці ісці на смерць, але і строгай дысцыпліны, вытрымкі, асабістай адказнасці кожнага ўдзельніка за кожны крок.

Пераводчыця спектакль у дэтэктывны жанр, элементы якога прысутнічаюць у п'есе, рэжысура спрашчала складанасць духоўнага свету ўдзельнікаў барацьбы. Гуманістычны момант высякароднай самаахвярнасці неж згубіўся ў перыпетыях сюжэтных сітуацый і сярэд пастановачных трукіаў. Паводле п'есы шэф паліцыі Атанас Жэлеў прадуманым ходам контрразведчыка паступова раскрывае сувязных Супраціўлення. І трэба меркаваць, зрабіць гэта яму было не так проста. А ў спектаклі акцёр Р. Белацаркоўскі праводзіць гэту аперацыю па схемах паліцэйска кримінальных спраў.

Пралог спентакля інфармуе гледачоў аб тым, што ад палі-

вуць на сцэне без эмацыянальных «выбухаў» і «усплёскаў». Кампазіцыя п'есы-даследавання набыла тут схему п'есы-пагоні.

Нават у другім дзеянні, калі мяняецца сітуацыя, рашучай змены ў напале сцэнічнага жыцця персанажы не адбываецца. Калі раней пад імем Атанаса і пад выглядам сувязнога з Цэнтра шэф паліцыі прыходзіў да падпольшчыкаў, цяпер ён сцінуў маску і выклікае іх па адным. Яго задача — даведацца пра сапраўднага сувязнога: дзе ён, як выглядае? Здавалася б, нават сюжэтна-псіхалагічнае напружанне павіна ўзмацніцца, аднак тэмпарым сцэнічных паводзін персанажы застаецца той жа. Уводзяць мастацкі Маргарыту (Э. Кавальчык) — ніякіх новых эмоцый. Прыходзіць прыбральнічыца Дзімітрыца (Р. Семічава) — зноў дэжурныя разважання ў кабінеце.

Толькі ў сцэнах з Гашо — Лабінцавым, Марчэтай — Вараб'евай, Карчмаром — Пестуновым спектакль набывае ўнутраны напал сапраўднага паўднёнага паміж моцнымі праціўнікамі. Пералічаныя выканаўцы добра валодаюць сваёй прафесіяй, у лепшых эпізодах раскрываюць здольнасць паназіраць тую любоў, незразумелую фашыстам, да радзімы, свайго зямлі, маці, наханай, сяброў, аб якой напісана п'еса. Яна — нерв драмы, а не прыгоды шэфа паліцыі, які пры ўсёй вынаходлівасці можа ўсё ж «не ўсё» зрабіць і зразумець.

Штучным падалося мне ўвадзенне вершаў, тым больш, што некаторыя акцёры іх проста няўмела чыталі. Не спрыяла спектаклю і музычнае афармленне А. Кушыннікава, якое існавала як ілюстрацыя да фальшывага твора, як дэжурныя заставкі паміж карцінамі, — не больш.

Зразумела, што на такіх спектаклі даводзілася «арганізаваць» продаж білетаў на ўстановах і на прадпрыемствах горада, бо сам глядач на іх не ішоў. А не ішоў таму, што вялікага мастакоўскага натхнення і дапытлівай артыстычнай думкі са сцэны праз рампу ў залу не перадавалася.

Ці варта ўспамінаць тое, што было год ці два назад, тым больш, што ў Брэсце адбыліся змены ў мастацкім кіраўніцтве калектыву? Варта ўжо хаця б таму, што тэатр павінен ведаць: незадаволенасць плёнам яго дзейнасці трывожыла не толькі брастаўчан. Усё далей адыходзілі сезоны, калі пастаноўкі Ю. Рашымава, І. Папова, А. Міронскага, таго ж Г. Волкава, П. Вінаградава, іх малодшых калег выклікалі цікавасць грамадскасці, абуджалі жаданне спрачацца, дыспутаваць па надзённых пытаннях сцэнічнай трактоўкі драматургіі. Лепшае рабілася мінулым. Не аб'яжарваючы сябе пошукамі арыгінальнага рэпертуару, што было характэрна для гэтага калектыву, тэатр часцей ставіў п'есы з удлі-

такіх з'яўляюцца святаям для гледачоў, каб яны ішлі ў тэатр не па закліку распаўсюджвальнікаў білетаў, а па закліку сэрца. І вядома ж, не трэба, каб імя вядомага драматурга становілася заслонай, якая прыкрывае творчую спробу чужага рэжысёра: не для таго ж сцэна звяртаецца да аўтарытэту.

Мае разважання аб мастацкім абліччы тэатра, можа, выглядаюць занадта негатыўнымі, але інакш нельга: у нас ёсць горкі вопыт, калі, узяўшы на ўзбраенне пазіцыю «падтрымаць», мы захвальваем тое, што толькі-толькі з'явілася, або наўмысна замоўчваем праклі, каб не пакрыўдзіць. Потым самі ж здзіўляемся, бывае, катастрафічнаму становішчу спраў у тым ці іншым калектыве.

Цяпер калектыву ў Брэсце працуе пад мастацкім кіраўніцтвам заслужанага артыста БССР Сяргея Еўдашэнка, які тут стаў рэжысёрам і потым прайшоў стажыроўку ў народнага артыста СССР Андрэя Ганчарова. У актыўным рэпертуары тэатра сёння — «І змоўклі птушкі...» І. Шамякіна, «Энергічныя людзі» В. Шукшына, «Правіцыйныя анекдоты» А. Вампілава, «Хто смеяцца апошнім» К. Крапівы, «Верачка» А. Макаенка і адноўленая работа «Баль ведзьмаў» («Валыншчык са Страконіц») чэшскага пісьменніка-класіка І. Тыла.

Сведкам нараджэння некаторых спектакляў быў я. Здаралася, мы з рэжысурай спрачаліся, нават «высвятлялі» адносіны ў дыскусіях аб прэм'ерах. Памятаю, тэатр здаваў пастаноўку «І змоўклі птушкі...» І. Шамякіна. Кіруючыся вытворчым планам, стваральнікі спектакля прапанавалі мастацкаму савету яшчэ не зусім завершаную па творчых параметрах работу. Галоўным недахопам яе было тое, што ў псіхалагічна тонкую, поўную праўдзівых жыццёвых назіранняў п'есу рэжысура не паспела паглыбіцца. Значныя і вострыя праблемы чалавечага быцця засталіся па-за ўвагай тэатра, усё засяродзілася на бытавым прадападабенстве паводзін персанажы ў не вельмі складаным сямейным канфілікце. Ісцотыня пытанні маральнага зместу згубіліся ў падрабязнай інфармацыі аб жыцці сям'і Вербалозаў і сям'і Назараваў. Акцёры, зусім па-бытавому трактуючы вобразы герояў, не дасягнулі тыпізацыі і яркіх абагульненняў.

Кірмаш у Страноніцах. Ярчя насцёмы, маляўнічыя дэкарацыі (мастан А. Марозаў), меладыйная музыка М. Русіна ствараюць атмасферу свята і вяселлі. Па ходу спектакля з рознакаляровых шырм будуюцца дом, балаган, замак султана Аленораса. Цікава вырашана сустрэча галоўнага героя Шванды з ляснымі феямі: на цёмным задніку ўзняюцца зоркі, з паўзміроку з'яўляюцца цені, якія паступова ператвараюцца ў чалавечыя фігуры: маці Шванды і яе сёстры—феі. Галоўныя героі твора — таленавіты музыкант Шванда (І. Мацкевіч) і дачка лесніка Даротка (І. Сачы), якія палка кахаюць адзін аднаго. У крыху журботнай і назачнай гісторыі іх пачуццям раскрываецца жыццёвая мудрасць.

Спачатку Шванда паўстае чалавекам звычайным: яму нічога ў жыцці не трэба, акрамя аднаго — зарабіць шмат грошай. Ён нават здольны забіць сваю наханую дзеля дасягнення гэтай мэты. Ціжкі выпрабаванні даваліся пераадолець герою, перш чым ён засвоіў вялікую ісціну — нельга адравацца ад радзімы, нельга здраджаць свабрам. Персанаж І. Мацкевіча пражывае доўгае і складанае сцэнічнае жыццё, ён трапляе ў самыя неверагодныя сітуацыі, сустракаецца з рознымі—добрамі і злымі — людзьмі, і нарэшце разумее, у чым яно — шчасце чалавека. Эвалюцыя сцэнічнага персанажэ прасочваецца акцэрам паслядоўна, з захаваннем жывых рысаў і абалынага аблічча Шванды. Праўда, у некаторых сценах І. Мацкевіч бывае празмерна патэтычны і тады яму неспае душэўнай шчодрасці.

Рэжысёрская фантазія асабліва ўлуча раскрываецца ў назачных «усходніх» сценах, дзе высмейваецца багацеі — шах, шахіна, прынцаса Зуліна, якім няма ніякай справы да таленту Шванды. У гэтым ірэальным свеце больш адчувацца перадаецца вялікі ідэйны сэнс спектакля: нельга купіць шчасце, яго можна дасягнуць працай, згодай, нахнем. Сярод удач пастаноўкі — творчыя работы артыстаў І. Сачы, А. Фядотава, А. Логінава. Кожны з іх выяўляе мастацкі тэмперамент і пластычную выразнасць з добрым сцэнічным густам.

Пры ўсіх дадатных якасцях спектакля ўсё ж ранейшы «Валыншчык» у Брэсце быў больш непасрэдным і ўзрушальным, чым сённяшні «Баль ведзьмаў».

Мінула сорак гадоў з таго часу, як сатырычная камедыя К. Крапіва «Хто смеяцца апошнім» рушыла ў шлях па тэатрах краіны. Яна пастаўлена больш чым на ста пяцідзесяці сценах, стала класікай савецкай камедыяграфіі. Сёння яе сатырычны смех не страціў надзённасці, аб чым сведчыць і новы спектакль рэжысёра Т. Белічэнка ў Брэсце. Рэжысёрская задума яго выходзіць з аўтарскай звышзадачы — пераканаць гледача ў асуджанасці на ганебны крах лобных прайдзісветаў, як бы ўмела яны ні прыстасоўваліся. Праўда, сцена часцей ілюструе смешныя сітуацыі і рысы характараў. Удзельнікаў спектакля больш захапіла камедыяная стыхія «амурных» прыгод Гарлахвацкага і яго сузальнага невуцтва. Сатырычны напал твора знізіўся. Мабыць, тэатр іграе п'есу як твор пра даўно мінулыя часы, бо ў трактоўцы вобразаў ёсць штосьці звыклае, дзяжур-

нае. Не знойдзены нават касцюмы персанажэў: яны прадстаўляюць моды розных гадоў. А ад касцюма залежыць і агульны малюнак вобраза. Калі адбываецца дзея? У канцы трыццаціх гадоў? Ці — сёння? Дакладна адказаць немагчыма. Бо той жа Гарлахвацкі ходзіць у гарнітуры даваеннай моды, а ў руках трымае літаральна сённяшні цумар газеты. Мы смяёмся з таго, што «было» і адышло ў гісторыю, ці з таго, што здараецца і ў сучаснасці? Уражанне застаецца расплывістае, дваістае.

Вобраз прайдзісвета і невука Гарлахвацкага стварае Р. Белацаркоўскі. У яго персанажэ ёсць пэўны розум, пачуццё гумару, усё тое, што ўласціва і аўтарскаму тыпу. Гарлахвацкі — увасабленне кар'ерызму, двурушніцтва, нахабства. Аднак выканаўца ролі, эксплуатауючы сваю акцёрскую індывідуальнасць, зусім пазбавіў вобраз пэўнай таямнічасці. У яго атрымаўся адкрыта нахабны, без якіх-небудзь маскіровак, а таму і гранічна прымітыўны Гарлахвацкі. Ён больш спрытны, чым разумны па-свойму кар'ерыст. Наогул на сцэне ён і не тойчас, наадварот, выстаўляе сваю дэмагагічную абмежаванасць. Думаю, што падобная «шчырасць», адкрытасць паводзін героя спрашчае драматычны канфлікт. «Зло» выкрываецца прасталінейна, у «люб» — і адной фігурай Гарлахвацкага, а не сістэмай вобразаў.

Больш сатырычна завостраны Зёлкін у выкананні К. Перапяліцы — каларытны вобраз і абагульнены тып «прыліпалы», які страціў усялякі маральныя прыныцы. На жаль, ён у спектаклі выглядае крыху аднастайным. Натуральна, гледзучу адразу становіцца відавочным яго намеры. З першых сцен зразумела, што гэта адмоўны тып і што ён хутка будзе асуджаны, як і Гарлахвацкі. Сачыць за такім персанажам наўрад ці будзе цікава і таму, хто не чытаў п'есу. Выканаўца ролі ў кожным новым эпізодзе толькі пацвярджае апырэрую характарыстыку Зёлкіна.

Думаю, не зусім дакладна вырашаны і вобразы дворніка Нічыпара (Г. Токараў) і прыбіральшчыцы цёткі Каці (Г. Качаткова). У спектаклі яны прадстаўлены недарэчнымі людзьмі, якія, выконваючы свае службовыя абавязкі, імкнуцца лішні раз пацешыць гледачоў. У аўтара ж гэта дасціпныя прадстаўнікі простага народа, якія раней за іншых здагадваюцца, чым займаецца ў інстытуце Гарлахвацкі. Шкада, што ў Брэсце іх палічылі эпізодычнымі фігурамі для «аздобы» камедыяных сітуацый.

На прыкладзе Тулягі, якога іграе А. Логінаў, можна гаварыць, што выканаўца ўмее паслядоўна «ляпіць» характар персанажэ, сачыць за эвалю-

цыяй яго станаўлення. Ад баяліўца, запалоханага і затурканага, ён вырастае ў чалавека, вартана павагі. Пачаўшы барацьбу з Гарлахвацкім, Туляга — Логінаў вядзе яе, зыходзячы з магчымасцей свайго чалавечага характара і помсцячы за абразу і крыўду, за прыніжэнні. Ён таксама хоча абараніць навуку ад подласці, двурушніцтва, ілжэвучонах. Натуральная духоўная чысціня гэтага Тулягі краае нават у самых пацешных эпізодах спектакля.

Заслугоўвае пахвалу артыст І. Мацкевіч, які стварыў вобраз Левановіча. Адчуваецца вялікая зацікаўленасць партыйнага работніка лёсам кожнага члена калектыву. Левановіч — Мацкевіч дасціпны, абаяльны, напоўнены ўнутраным дынамізмам, верай у перамогу справядлівасці. На драматургічным вобразе Левановіча ляжыць адбітак рэзанёрства, і тым большая заслуга выканаўцы, які здолеў узбуіць гэты персанажэ, зрабіць яго больш маштабным.

Як бачым, ёсць нейкая стракатасць у акцёрскім выкананні задумы аўтара п'есы і рэжысуры. Пастаноўка камедыі «Хто смеяцца апошнім» пакуль яшчэ не стала цэласным сцэнічным творам. Яна мае патрэбу ў многіх рэжысёрскіх і акцёрскіх удакладненнях і дапрацоўках.

Спектакль «Верачка» А. Макаёнка — першае увасабленне новай п'есы на сцэне і дэбют маладой актрысы Алены Сідаравай, якая ў ролі Верачкі пачынае сваё творчае жыццё ў мастацтве. Факт знамянальны і вельмі цікавы. Драматургічны лёс А. Макаёнка склаўся так, што мы чакаем прэм'еру кожнай яго новай п'есы ў рэспубліцы ў Акадэмічным тэатры імя Янкі Купалы. На гэты раз вядомага камедыяграфа раней здолелі паказаць з навінкай у горадзе над Бугам. Абласная газета «Заря» напярэдадні адзначала, што «...новая п'еса «Верачка» нараджаецца ў нашым тэатры і ў чымсьці будзе новым адкрыццём аўтара, у ёй ён не падобны да таго Макаёнка, якога мы добра ведалі». Сам драматург вызначыў жанр «Верачкі» як «сентыментальны фельетон». Адзначым, што яму заўсёды была ўласціва жанравая разнастайнасць, навацы ў жанравым нападзенні сваіх твораў. Часта гэта былі дакладныя і традыцыйныя вырашэнні, былі і зусім арыгінальныя («Трыбунал» — трагічны лубок). Калісьці, працуючы ў часопісе «Вожык», камедыяграф пісаў востры надзённы фельетон, памфлеты, тады яны, як кажуць, былі ў «чыстым выглядзе», цяпер жа фельетон стаў п'есай. Да таго ж фельетон — сентыментальны!

На долю добрай жанчыны Арыны Радзіёнаўны, гэтай бя-

скрыўдай бабулькі, выпадаюць горкія выпрабаванні. Сыны загінулі ў час вайны, муж, напэўна, памёр, і засталася адно суседзінне — ёсць унучка. Гэта — Верачка. Каб яна змагла прыглядаць за бабуляй, ёй неабходна прапісацца ў кватэры Арыны Радзіёнаўны. Тут і нараджаецца камедыяна-фельетонны канфлікт: казённая стаяцца да справы людзі, пачынаючы ад суседзяў і да намесніка старшын райвыканкома Пракусава. «Блуканне па пакутах» — сюжэт, які развіваецца да таго часу, пакуль пры дапамозе дэпутата Вярхоўнага Савета Тамары Паўлаўны Верачку прапішучь.

Спектакль, які мае шмат адгалінаванняў і ў сюжэтных перыпетыях, і ў правах характараў, паставіў С. Еўдашэнка разам з Т. Белічэнка. Сцэнограф В. Галубовіч пабудаваў кватэру, у межах якой і жыўць дзве гадзіны макаёнкаўскія героі. Мастацкі вобраз месца і аэставін дзеі не знойдзены. Зноў — ілюстрацыя, знарочыстая прыземленасць, паўсядзённасць, штосьці па-бытавому зусім прадападобнае. Ці не гэтай прычыны многае на сцэне выглядае здробленым? Бо, за выключэннем Верачкі і бабулі, персанажэ з'яўляюцца выпадковымі афіцыйнымі асобамі або суседзямі нашых герань. Яны статычныя і адназначныя. Мне моцна запярэчыць, што маўляў, гэта ад імкнення сцэны даць сатырычную гіпербалу. Аднак нельга лічыць гіпербалай па-платанаму заштампаваннае аблічча бюракрата Пракусава (артыст А. Логінаў). Выканаўца ролі прытрымліваецца схемы рэжысёрскай інтэпрацы, карыстаецца знаёмымі фарбамі і нічога новага ў новым сатырычным партрэце, створаным А. Макаёнкам, не адкрывае. Рэдка здараюцца ў А. Логінава такія пасрэдныя акцёрскія работы!

Схематызмам і прамалінейнасцю грашач і выканаўцы ролі Мані (Л. Гудзалева) і Ганны Ісакань (Н. Ганчарэнка). Ды і ў доволі анрэсленым вобразе Тамары Паўлаўны (Д. Дойбан) ёсць акцёрскія пралікі. Драматург паказаў прыныцыпавага, сумленнага грамадскага дзеяча, для якога лёс кожнага чалавека з'яўляецца галоўнай справай. На сцэне ж чамусьці без асаблівых тэмпераментных жыццесцярджалых інтанацый рэгіструецца «станоўчасць» персанажэ. У рэжысёрскім вырашэнні сцен Тамары Паўлаўны з Пракусамым зроблена зусім дзіўная памылка: гэтыя персанажэ праводзяць слоўныя баталі... у кватэры бабулі. Некаторыя пасажы выглядаюць тут недарэчнымі: не тое месца для прыныцыповых дыспутаў, як і для некаторых заўваг амаль інтымнага парадку.

У музычным афармленні А. Куўшынінава лейтэмай з'яўляецца песня пра салодкую і горную ягуду, якая гучыць як дэталі ў будзённым побыце кватэры з радыёкропкай.

Самыя светлыя «моманты» спектакля — бабуля (Г. Качаткова) і Верачка (А. Сідарава). Арына Радзіёнаўна паводзіць сябе эмацыянальна, узнікае да патхнення, яна мудрая і цярылівая жанчына, — і ўсё гэта па-сцэнічнаму кідка і з вялікім акцёрскім густам раскрыта. Пра даброту Верачкі А. Сідаравай можна гаварыць

шмат. Артыстычная работа вярта асобнага артыкула. Такім дэбютам маладой актрысы можа ганарыцца Беларускае тэатральна-мастацкі інстытут. Спалучэнне непасрэднасці з мастацкім адборам фарбаў, разуменне сцэнічных задач і захваленне жыццёвай плыню дзеі, — гэта дзея не кожнаму дэбютанту, ды і вопытнаму акцёру. Адчуваеш, што А. Сідарава пры ўсіх прыродных дадзеных умее свядома ісці да ясна паказанай драматургам мэты. Шчырасці, якой валодае гэтая актрыса, як кажуць, можна пазайздросціць.

Такім чынам, і спектакль «Верачка» таксама пакідае пачуццё няпоўнай задаволенасці. Нейкі сярэдня ўзровень і стандартнае разуменне сцэнічнага праўдападобства накладваюць адбітак і на гэты відовішча, хоць сярод цяперашняга рэпертуару «Верачка», відаць, самы прыстойны спектакль.

Рэжысура ў Брэсце на працягу доўгага тэрміну не мела канкурэнтаў, бо сюды не запрашаліся пастаноўшчыкі спектакляў з іншых калектываў. Адзіны выпадак — прыезд на адзін раз былога брэсцкага рэжысёра Р. Баравіка і запрашэнне галоўнага рэжысёра з Гродна У. Караткевіча. І тут — прыкрая гісторыя. Тое, чаго ніколі не зрабіў бы ў «сваймі» тэатры, У. Караткевіч дазволіў сабе ў гэтых: ён зусім адвольна пераманціраваў літаратурны тэкст камедыі «Даходнае месца» А. Астроўскага і вельмі ж павярхоўна інтэпрацаваў праблематыку твора. Акцёрскія адкрыццёў не было (а ролі кіялі), глядач спектакль за поспех не палічыў. Ігралі яго рэдка. Калі ж збіраліся аднавіць, то не змагі знайсці... эземплар адвольна пераманціраванай п'есы, паводле якога запрашаны рэжысёр рабіў гэты эксперыментальнае відовішча. Факт, які вынікае толькі за сумчэнне такімі адносінамі да класічнай драматургічнай спадчыны!

Паўтару яшчэ раз: на маю думку, функцыя тэатра сёння ў Брэсце зводзіцца да абслугоўвання гледача. Неабходна імкнуцца да выканання больш адказнай функцыі — рабіць выхавачы ўплыў на людзей, захапляючы іх глыбінёй і высокай ідэйна-мастацкай якасцю спектакляў. Галоўны рэжысёр С. Еўдашэнка, па-мойму, адчувае, што цяпер нельга параўноўваць тэатр з тым калектывам, які дваццаць гадоў назад узрушаў гледачоў Масквы і Мінска, Брэста і Львова «Брэсцкай крэпасцю» і творамі сцэнічнай Ленінііны. Новы этап развіцця мастацтва вымагае пошукаў новых выразных сродкаў і ўздыму агульнай культуры творчасці. Інерцыя адносна спакойнага жыцця, калі на гастролях пра вас нават пішучь станоўчыя водгукі, а мясцовыя паліклінікі сцэны гавораць кампліменты пасля прэм'ер, — гэта небяспечная інерцыя. Да таго ж яе самі артысты і рэжысура не заўсёды своечасова бачаць. Магчыма, цяпер гэта зрабілася агульнавядомым, бо ў новых спектаклях ужо вызначаюцца шляхі да пераадолення руціны.

ГЭТЫ ДЗІЎНЫ І КАЗАЧНЫ СВЕТ

У памішканні абласной бібліятэкі імя А. С. Пушкіна адкрылася XI гарадская выстаўна «Прырода і фантазія», арганізаваная Мінскай гарадской арганізацыяй таварыства аховы прыроды і Мінскім абласным Домам народнай творчасці. Тут шырока прадстаўлена лясная скульптура, мастацкія кампазіцыі з прыродных матэрыялаў, біжутэрыя. Экскурсаводамі працуюць самі аўтары, таму, акрамя цінавага знаёмства з творами, ёсць магчымасць атрымаць кансультацыю ці каштоўную параду.

В. ШАЧАК.

Аўтар і экскурсавод выстаўні С. Шыбно знаёміць сямікласнікаў 80-ай СШ г. Мінска з экспанатамі выстаўні.

В. Патапаў. «Ну, пракасіся!»

А. Яўсева. «Пясняр». Фота аўтара.

Барыс РАБЕНЬКІ

ШТРАФНАЯ

За некалькі гадзін да Новага года адказны за культмасавую работу Мікалай Антонавіч Прусакоў пераапрацуе Дзедам Марозам і паехаў развозіць падарункі дзецям членаў свайго прафсаюза.

Першай па плане была кватэра апэратара Бугаёва, Мікалай Антонавіч з цяжкім мехам за плячамі, кранчучы, узняўся на трэці паверх. Дзверы адчыніў гаспадар.

— А, Прусакоў, калі ласка. Мы з Мішкам цябе даўно ўжо чакаем, — шырока ўсміхаючыся, сказаў Бугаёў.

— Я не Прусакоў, — панкырдзіў Мікалай Антонавіч. — Я, як бачыце, Дзед Мароз.

— Ніякі вы не Дзед Мароз. Вы — дзядзька Коля. Я вас па голасе пазнаў, — саркастычна прашаплываў чатырохгадовы Міша Бугаёў. — Сапраўдных Дзедаў Марозаў не бывае. Вы яшчэ сьняжыце, што дзядзючкі знаходзяць у капусце!

— Праходзь, Дзед Мароз. Вып'ем з выпадку Новага года, — прапановаў Бугаёў-старэйшы.

— Не магу. Бачыш, які мех за плячамі.

— Не крыўдзі старога. Па чарцы — і з богам! Прусакоў залпам перакуліў чарку зубруні, кранчучы і, не занусяючы, паспяшаўся да машыны.

У п'яную кватэру ён зайшоў, злёгку хістаючыся.

У кватэру зборшчына Блінова Прусакоў моцна стунаў кулаком, а калі Бліноў адчыніў

дзверы, істэрычна закрычаў: — Налівайце, кіты! Усё роўна не выйдзе! Дзяды Марозы п'яныя не бываюць!

— Што з табой, Коля? — здзіўся Бліноў. — Мы толькі па шклянчцы прапусцім за ўсё добрае. Я і сам не п'ю, ты ж ведаеш — у мяне печань.

Было ўжо без пяці дванаццаці, калі дзверы адчыніў майстар Ржаных. Прусакоў падаў у дзверы падарунак і пачаў разбітвацца.

— Не прасі, зайці не магу, п'яны, як шавец, — заплакаў ён.

— Як не можаш? Мой Ігар вось ужо тыдзень толькі і гаворыць пра Дзеда Мароза. І навошта мы толькі цябе ў культмасавы сектар выбралі на сваю галаву, — бедаваў Ржаных.

— На наступны год буду рэкамэндаваць цябе, ты на вінаводзе працаваў, — агрызуўся Прусакоў.

— Заходзь, чуеш, куранты б'юць. З Новым годам, з новым шчасцем! — прымірэнча працягнуў Дзеду Марозу банал гаспадар.

А палове другой Мікалай Антонавіч з цяжкім мехам адчыніў дзверы свайго кватэры і, нібы падшошы, упаў на дыванок у калідоры.

Засынаючы спрод вясёлага шуму гасцей, ён пазнаваў родны голас жонкі:

— Вось і наш Дзед Мароз вярнуўся. Усе веселяцца, гуляюць, а ў яго, бедняжка, нагрузка. Тата, налі Колю штрафную...

Бора САВІЧ

ПАДАРУНАК

Амаль што заўсёды перад Новым годам Цімоціе падносіў бочачку лепшай слівавіцы, смажанага індыка ці парасятка свайму адвкату. Гэта было і віншаванне, і аванс за будучыя справы. Але ў канцы гэтага года ён вылічыў, што ў новым годзе ніякіх спраў з судом мець не будзе і што адвакат яму не патрэбны. Паразважаўшы, куды б з найбольшай выгадой змясціць «прэзент», спыніўся на зубным урачы, які нядаўна ўстаўляў яму зубы.

«Чым абы-наму аддаваць, лепш гэтаму! Во якія зубы я маю зараз! Такі майстар жончы спатрэбіцца... Таму й трэба падмазаць, як кажучы, прыляцаць да сябе...» — шукаў доказы правільнасці выбару ашчадны Цімоціе. На гэтым і спыніўся.

А напярэдадні свята, са смажаным парасяткам пад пахай, ён стукаўся ў дзверы зубной амбулаторыі. Сказаўшы «дзень добры», пажыдаўшы «шчасця і поспехаў у надыходзячым», стары працягнуў зграбна запанаваны падарунак. Але ці то, таму, што быў не ў гуморы, ці таму, што не ведаў пра змесціва пакунка, зубны доктар буркнуў нешта падобнае да падзякі, прапановаў панілаці панунак, а сам працягваў працаваць.

ПРЫНЦЫПОВЫ МУЖ

— Чаму ў твай хаце дзве навагодні ёлкі?
— Справа ў тым, што першая не спадабалася май жонцы.
— А другая?
— А другая не падабаецца мне.

НА МАСКАРАДЗЕ

— Ці пазнаеш ты тую свінню?
— Пазнаю. Гэта крытык Рагулькін, які рэцэнзаваў твае вершы.

КАБ КРЫХУ РАНЕЙ

Малодшы рэдактар: — Прапаную навагодні тост — за вылучэнне маладых!
Галоўны рэдактар: — Спэцыяльна, дарагі. Нашы штаты мы перагледзелі яшчэ летас.

НЕ ПШАНЦАВАЛА

— Як ты сустрэў сёлета Новы год?
— Ох, лепш бы не ўспамінаць: тушыў ёлку ва ўласнай хаце пад бой крамлёўскіх курантаў!

Віктар ШАУЧЭНКА

ЗА НАВАГОДНІМ СТАЛОМ

Госці нецярпліва ёрзалі ў ірэслах, раз-пораз пазіраючы на гадзіннікі. Калі да Новага года засталася 5 хвілін, гаспадар кватэры Вікенцій Мысікаў падняў банал і прапанаваў:

— Таварышы, у братняй Балгарыі існуе цікавы звычай: з наступленнем Новага года выключыць на некалькі хвілін святло, каб у цемры, так сказаць, у інтым, павіншаваць і нават пацалаваць любімую дзяўчыну, жанчыну ці проста дарагога чалавека. З вайшай згоды прапаную традыцыйна балгарскіх сяброў укарніць на нашай глебе. Хто за гэтую прапанову, прашу падняць руку.

Госці, супрацоўнікі аддзела, у якім працаваў і Мысікаў, як па камандзе павярнулі галовы ў той бок, дзе сядзеў іх начальнік Алег Алегавіч.

— Валей, Мысікаў! — дазволіў Алег Алегавіч, і ўгору сіхронна ўзвіліся рукі падначаленых.

Святло адключылі роўна ў 24.00.

Калі праз дзве-тры хвілінкі зноў весела ўспыхнула гарэзлівая ёлачная ілюмінацыя, перад вачамі паўстала такая карціна: жанчыны сумна сядзелі на сваіх месцах, а ўзбуджаныя мужчыны тоўпіліся вакол Алега Алегавіча.

Веслаў БРУДЗІНСКІ

ПРЫДУМКІ

Чым больш саромеешся сваіх эпігонаў, тым больш стаеш на іх падобным.

З грамадскімі заказамі ў літаратуры нярэдка бывае так, як у рэстаране: трэба доўга чакаць, а пасля падаюць зусім іншую страву, і ў дадатак — халодную.

Крытык Н. паказаў, як пры такім нізкім узроўні яшчэ можна пагарджаць чужой творчасцю.

Не паўтарацца? Кожны творца ў канцы заўсёды паўтараецца, з той толькі розніцай, што адзін робіць гэта штораз цішэй, другі ж — штораз галасней.

«Пегасы лётаюць нізка, — сказаў паэт, — будзе дождж узнагарод».

Твор майстра вынікае з яго біяграфіі, твор эпігона — з адсутнасці біяграфіі.

Больш за ўсё засмучаюць тыя пісьменніцы няўдачы, якія не сталі падставой для трыумфу ні аднаму крытыку.

Пераклаў з польскай М. Мірановіч.

ЯШЧЭ ЦІКАВЕЙ

— Аднойчы я сеў не ў той цягнік і спазніўся на сустрэчу Новага года.
— Ха! У мяне было яшчэ цікавей: аднойчы я сустрэў Новага года, нават не паспеўшы праводзіць стары!

ВЫМУШАНАЯ МЕРА

— Навошта ты павесіў на ёлку партрэт свайго начальніка?
— А ты паспрабуй сам забіць цвік у сцяну!

В. ГІЛЕВІЧ.

ДЗІВАК-ЧАЛАВЕК...

Мал. М. ФРАЛОВА і М. ШЫШЛОВА.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і праваўлення Саюза пісателёў БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 АТ 02002

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-19-85, аддзела грамадска-палітычнага жыцця — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і біяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-21-53, аддзела культуры — 33-19-65, аддзела інфармацыі, пісем і масавай работы — 33-22-04, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, карэктарскай — 32-20-64.

Рукпісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Аляксей АСПЕНКА.

Рэдакцыйная калегія:

Зяір АЗГУР, Ефрасіння БОНДАРАВА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (адказны сакратар), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Аляксандр КАПУСЦІН (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Аляксей ПЫСІН, Міхаіл САВІЦКІ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНЯКА, Юлія ЧУРКА.